

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA**

**Křesťanství ve výuce na českých gymnáziích
Christianity in the schooling process at the Czech high schools**

Diplomová práce

Alexandra Hauserová

**Katedra praktické teologie
Vedoucí práce: Prof. ThDr. Pavel Filipi**

Studijní program: M6141 Evangelická teologie (jednooborová)

Studijní obor: Teologie

Praha 2010

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem Křesťanství ve výuce na českých gymnáziích napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.
2. Souhlasím s tím, aby byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Brně dne 25. 7. 2010 Alexandra Hauserová

Bibliografická citace

Křesťanství ve výuce na českých gymnáziích [rukopis] : Diplomová práce / Alexandra Hauserová; vedoucí práce: Prof. ThDr. Pavel Filipi. Praha, 2010. 78 s.

Anotace

Diplomová práce mapuje způsob, jakým se na českých čtyřletých gymnáziích vyučuje o křesťanství. Každá kapitola zpracovává jeden faktor, který výuku ovlivňuje. První kapitola se věnuje normativnímu dokumentu Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, který obsahuje základní penzum předepsaného učiva a z něhož vycházejí školní osnovy, obsažené ve školních vzdělávacích programech. Druhá kapitola srovnává školní vzdělávací programy několika gymnázií a sleduje, jaký prostor dostává křesťanství ve výuce v jednotlivých vyučovacích předmětech popřípadě ročnících studia. Třetí kapitola srovnává učebnice, které jsou používány jako pomůcky při výuce předmětů, jež byly ve druhé kapitole analyzovány jako stěžejní pro sdělování informací o křesťanství, tedy dějepisu, zeměpisu, českého jazyka a literatury a základů společenských věd. Čtvrtá kapitola rozebírá několik rozhovorů se studenty a obohacuje tak diplomovou práci o jejich názory na reálnou podobu výuky.

Klíčová slova

Rámcový vzdělávací program
Školní vzdělávací program
Dějepis
Zeměpis
Dějiny literatury
Cizí jazyky
Základy společenských věd

Abstract

The thesis monitors the way of teaching about Christianity on the Czech high schools with quadrennial education programme. Every chapter processes one factor which influences the teaching. First chapter pursues the normative document Framework Education Programme for Secondary General Education, which includes elementary quotas of the prescript curriculum and which is the basis for the school plans, contained in the School Education Programmes. The second chapter compares the school education programmes of few high schools and studies how much space is left for Christianity in the teaching of constituent subjects or grades. Third chapter compares the textbooks that are used in the teaching of the subjects being analysed as principal for the information about Christianity in the second chapter. These are history, geography, Czech language and history of the literature and basis of social sciences. Fourth chapter labours few interviews with the students and enriches the thesis with their opinions about the real form of teaching.

Keywords

Framework Education Programme for Secondary General Education

School Education Programme

History

Geography

History of the literature

Foreign languages

Basis of the social sciences

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu své diplomové práce prof. ThDr. Pavlu Filipimu za inspiraci při výběru tématu a trpělivé vedení během psaní práce i konzultacích.

Dále bych ráda poděkovala Mgr. Petru Kovačovi za poskytnutí prostoru pro tvorbu práce na Gymnáziu Matyáše Lercha v Brně, PhD. Stanislavu Zajíčkovi za četné rady, inspiraci, pomoc a směřování ke studentům, Mgr. Pavlu Žemlovi za ochotné poskytnutí kontaktu na studenty, Monice Blahníkové za vstřícný přístup a zapůjčení mnoha učebnic. Studentům Elišce Lysoňkové, Kristýně Kepákové, Janu Puchýřovi, Kryštofu Bartošovi, Matěji Osičkovi, Jiřímu Humlovi a Anně Fridrichovské patří můj dík za čas a poskytnutí rozhovorů, které pro mě byly při tvorbě velmi podnětné. Mgr. Romanu Podlenovi děkuji za ochotu, pečlivost a čas při grafických úpravách textu. Děkuji Mgr. Lence a Mgr. Jaroslavovi Pecharovým, kterým vděčím za úplně první podnět k výběru tématu této práce.

V neposlední řadě děkuji svým rodičům a přátelům za jejich nezměrnou trpělivost, laskavost, všemožnou podporu a péči v době jejího vznikání.

Tuto diplomovou práci věnuji všem těm, kdo hledají, ptají se a bojují s vlastními předsudky.

Obsah

Obsah	6
Úvod.....	9
1. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia	11
1.1. Kurikulární dokumenty ve vzdělávacím procesu.....	11
1.2. Charakteristika rámcových vzdělávacích programů	11
1.3. Charakteristika RVP G.....	12
1.4. Struktura RVP G	13
1.5. Vzdělávací oblasti propojené s křesťanskou tematikou.....	14
1.5.1. Jazyk a jazyková komunikace	14
1.5.1.1. Cizí jazyky	14
1.5.1.2. Český jazyk a literatura	15
1.5.2. Člověk a společnost	15
1.5.2.1. Občanský a společenskovední základ	16
1.5.2.2. Dějepis	16
1.5.2.3. Geografie	17
1.5.3. Umění a kultura	18
1.5.3.1. Hudební obor	18
1.5.3.2. Výtvarný obor.....	18
1.5.4. Průřezová témata.....	19
1.6. Shrnutí	20
2. Školní vzdělávací programy a křesťanství v nich.....	21
2.1. Stručná charakteristika školních vzdělávacích programů	21
2.2. Obsah ŠVP.....	21
2.3. Získávání ŠVP.....	23
2.4. Charakteristika vybraných škol.....	24
2.5. Křesťanství v ŠVP srovnávaných škol	25
2.5.1. Český jazyk a literatura.....	25
2.5.2. Cizí jazyky	26
2.5.3. Zeměpis.....	27
2.5.4. Dějepis	28
2.5.5. Základy společenských věd	29
2.5.6. Hudební výchova a výtvarná výchova	29
2.5.7. Průřezová témata.....	30
2.6. Shrnutí	30
3. Křesťanství v učebnicích pro gymnázia a střední školy	31
3.1. Vliv učebnic.....	31
3.2. Výběr učebnic	31
3.3. Učebnice základů společenských věd.....	32
3.3.1. Dějiny filozofie	33
3.3.2. Religionistika	33
3.3.3. Bible	34
3.3.4. Učení a osoba Ježíše Krista	35

3.3.5.	Církev a církve.....	36
3.3.6.	Hodnocení	37
3.4.	Učebnice českého jazyka a literatury	37
3.4.1.	Bible	38
3.4.2.	Ježíš a jeho učení	39
3.4.3.	Historické křesťanství.....	40
3.4.4.	Přínos křesťanství.....	41
3.4.5.	Husitství.....	42
3.4.6.	Protestantismus.....	43
3.4.7.	Katolická církev	43
3.4.8.	Křesťanská etika	44
3.4.9.	Hodnocení	44
3.5.	Učebnice zeměpisu	44
3.5.1.	Náboženství v ČR	45
3.5.2.	Náboženství ve světě	46
3.5.3.	Hodnocení	46
3.6.	Učebnice dějepisu.....	47
3.6.1.	Přínos a vliv křesťanství.....	47
3.6.2.	Zneužívání křesťanství.....	49
3.6.3.	Náboženský fanatismus.....	50
3.6.4.	Bible	51
3.6.5.	Křesťanské učení	51
3.6.6.	Křížové výpravy.....	52
3.6.7.	Husitství.....	53
3.6.8.	Protestantismus versus katolictví	54
3.6.9.	Křesťanství v moderních dějinách.....	56
3.6.10.	Hodnocení	57
3.7.	Shrnutí.....	58
4.	Křesťanství ve výuce z pohledu studentů	59
4.1.	Rozhovory se studenty	59
4.2.	Absence učebnic a role vyučujícího	60
4.3.	Křesťanství ve vyučovaných předmětech	62
4.3.1.	Dějepis	62
4.3.2.	Český jazyk a literatura.....	63
4.3.3.	Základy společenských věd	63
4.3.4.	Zeměpis.....	64
4.4.	Názory studentů.....	64
4.4.1.	Užitečnost výuky o křesťanství	64
4.4.1.1.	Křesťanství jako pilíř evropské kultury	65
4.4.1.2.	Křesťanství jako morální kodex.....	65
4.4.1.3.	Jedinečný zdroj informací o církevních dějinách	65
4.4.1.4.	Křesťanství jako světonázorový postoj spoluobčanů	66
4.4.2.	Kritické názory – nejčastější námitky	66

4.4.2.1.	Historicita biblických příběhů, Ježíšův příběh	66
4.4.2.2.	Církev a historické křesťanství	67
4.5.	Shrnutí	67
Závěr	69
RVP G	69
ŠVP	70
Učebnice	70
Učitelé	71
Gymnaziální výuka o křesťanství	72
Seznam použitých zdrojů:	75
Literatura:	75
Internetové zdroje:	78

Úvod

Křesťanství je v České republice stále většinovým náboženstvím. Zároveň je ale většinovým náboženstvím menšiny, která se přiklání k nějakému náboženskému vyznání. Většina obyvatelstva České republiky je bez náboženského vyznání nebo se dokonce prohlašuje za ateisty.¹ Na tomto faktu má jistě nemalý podíl historický vývoj státu ve 20. století, během něhož v dlouhé etapě vlády komunistického režimu bylo náboženství všemožně potíráno a perzekvováno. V myslích obyvatel českého státu se tak uhnízdilo přesvědčení, že náboženství je pověrou a iracionálním výmyslem, v jehož jménu bylo v historii napácháno mnoho zla. Tento důvod ale jistě není jediným, značný podíl na současné krizi náboženství má i racionalistický pohled na svět, v němž není prostor pro vědou nezmapovaná teritoria a v němž vládne přesvědčení, že v moderním světě nemá náboženství místo.

Jedním z důvodů současné krize náboženství jsou i předsudky, které má svět vůči křesťanství či církvím. Tyto předsudky pramení mnohdy z nepříznivého dojmu, vyvolaného setkáním s křesťany, často ale i z výchovy nebo z nedostatku informací. Právě poslední jmenované důvody zvdaly počáteční impuls ke vzniku následující diplomové práce. Výchozími otázkami bylo, jaký vliv na obraz křesťanství v myslích nevěřících má výuka ve školách a jakým způsobem o křesťanství na necírkevních státních školách vůbec učit.

Následující text si klade za cíl zmapovat faktory, které ovlivňují výuku na českých čtyřletých gymnáziích. Tato jsou specifickým druhem škol. Poskytují studentům důkladné všeobecné vzdělání ve všech základních vzdělávacích oblastech, aniž by se, ve srovnání se šestiletými a osmiletými gymnázii, výrazně profilovala. Je tedy snadnější výuku na nich analyzovat a srovnávat.

Faktory, které se podílejí na strukturování českého gymnaziálního studia, jsou dvojího rázu. Jednak jsou to dokumenty, které stanovují povinné penzum učiva pro jednotlivé vyučovací předměty, jednak faktory praktického charakteru, což jsou učebnice a pedagogové. Normativním dokumentům jsou věnovány kapitoly 1 a 2, v nichž se čtenář blíže seznámí se systémem kurikulárních dokumentů, jenž v současné době funguje v českém školství, i s hlavním dokumentem, který se týká čtyřletých gymnázií, tzv. Rámcovým vzdělávacím programem pro gymnázia. Druhá kapitola pojednává o školních vzdělávacích programech, což jsou zjednodušeně dokumenty stanovující podrobně rozsah a časový plán osnov vyučovacích předmětů. Kapitola srovnává plány

¹ Podle posledních výsledků sčítání lidu k 1. 3. 2001 se z celkového počtu 10,230.060 obyvatel České republiky (ČR) za věřící označilo 3,288.088 osob, což je 32,1 % obyvatelstva; z toho žen 35,5 % a mužů 28,6 %. Nejvíce členů má u nás Církev římskokatolická – 2,740.780 (26,8 %), druhou v pořadí je Českobratrská církev evangelická se 117.212 členy (1,1 %), třetí Církev československá husitská, která čítá 99.103 věřících (1,0 %). Počet příslušníků dalších církví a náboženských společností se pohybuje pod hranicí jednoho procenta. Informace čerpány z webu Církve římskokatolické, URL: <http://tisk.cirkev.cz/z-domova/nabo-enske-vyznani-obyvatelstva-cr-podle-poslednich-vysledku-scitani-lidu/>, 2. 7. 2010

několika škol a na základě jejich rozboru konstatuje, ve kterých předmětech se žáci s křesťanstvím setkávají nejvíce. Tohoto rozboru pak využívá třetí kapitola. Ta se již týká praktického faktoru, ovlivňujícího výuku – učebnic. Pro každý vyučovací předmět si kapitola vybírá několik učebnic nebo učebnicových řad a pokouší se interpretovat, jaký obraz o křesťanství svým čtenářům poskytují. V této kapitole se lze dočíst o hlavních tématech, souvisejících s křesťanstvím, a o způsobu, jakým o nich učebnice hovoří. Text se pokouší srovnat kvalitu jednotlivých učebních pomůcek a zhodnotit, zda tyto naplňují požadavky, stanovené kurikulárními dokumenty. Poslední, čtvrtá kapitola předkládá experimentální sondu do názorů studentů. Kapitola se zakládá na rozhovorech se studenty různých ročníků gymnázia a pokouší se předchozí analýzy doplnit o pohled na reálnou podobu výuky. V této části se práce zmiňuje i o tom, jakou roli hrají ve vzdělávacím procesu pedagogové. Závěr celé práce shrnuje výsledky všech úvah a pokouší se v hrubých obrysech načrtnout způsob, jakým o křesťanství na gymnáziích učit.

1. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

1.1. Kurikulární dokumenty ve vzdělávacím procesu

Při pokusu o zmapování způsobu, jakým se na čtyřletých gymnáziích vyučuje o křesťanství, je nezbytné věnovat pozornost celému školskému systému České republiky, v jehož rámci výuka a studium na gymnáziích probíhají. V současné době je výuka na všech stupních vzdělávání do jisté míry regulována tzv. Bílou knihou (Národním programem rozvoje vzdělávání v ČR), jejíž principy jsou zakotveny v zákoně č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen „školský zákon“).² Bílá kniha stanovuje nové principy vzdělávání, na jejichž základě se do vzdělávací soustavy zavádějí kurikulární dokumenty pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní.³ Na státní úrovni se jedná o Národní program vzdělávání (NPV) a Rámcové vzdělávací programy (RVP). NPV formuluje požadavky na vzdělávání, které jsou platné v počátečním vzdělávání jako celku. RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jednotlivé vzdělávací etapy.⁴ Na školní úrovni se jedná o školní vzdělávací programy (ŠVP), podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. ŠVP si tvoří každá škola sama podle zásad k tomu stanovených v příslušném RVP (podle typu školy a vzdělávací etapy). Školní vzdělávací program je kurikulární dokument školy, ve kterém se zohledňují podmínky regionu, možnosti školy a specifika žáků.⁵

Školní vzdělávací programy jednotlivých gymnázií, o nichž bude řeč níže, jsou sepisovány podle pravidel RVP pro gymnázia. V těchto dokumentech jsou obsaženy osnovy, penzum učiva i cíle, kterých by během vzdělávacího procesu mělo být dosaženo. Svoje samostatné RVP mají i předškolní vzdělávání, základní vzdělávání, vzdělávání na gymnáziích se sportovní přípravou a střední odborné vzdělávání.⁶

1.2. Charakteristika rámcových vzdělávacích programů⁷

RVP mají vycházet z nové strategie vzdělávání zakotvené v Bílé knize a školském zákoně. Tato strategie usiluje o zdůraznění klíčových kompetencí a jejich provázání se vzdělávacím obsahem. Žáci by měli být schopni uplatňovat získané vědomosti, ale i dovednosti v praktickém životě. Vzdělávací strategie tak chce opustit systém výuky, v níž je kladen důraz na učení se hotovým poznatkům, reprodukci, memorování

² Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 5

³ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 5

⁴ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 5

⁵ ŠVP, schéma pilotního vzdělávání in svpschemapilvzd.doc, s. 3

⁶ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 5, graf + legenda

⁷ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 6

a dosazování do hotových vzorců. Nová strategie vzdělávání si klade za cíl dát více prostoru tvořivosti, invenci a experimentům.

Rámcové vzdělávací programy vycházejí z koncepce celoživotního vzdělávání a usilují o návaznost mezi jednotlivými stupni. Dále formulují jednotnou očekávanou úroveň vzdělání pro všechny absolventy jednotlivých etap vzdělávání. Díky specifikaci rámcových vzdělávacích programů ve školních vzdělávacích programech by však tato úroveň měla být pouze jakýmsi pevným základem, nad nějž budou moci jednotlivé školy budovat vlastní specifickou nastavbu. Školy tak mají možnost se profilovat a vytvářet vzájemně různorodou nabídku možností vzdělání.

Rámcové vzdělávací programy by měly školám umožnit větší pedagogickou autonomii, a to stanovením pevně vymezených osnov, které musí každá škola naplnit, ale zároveň ponecháním volnosti, aby si sama stanovila, jakým způsobem učivo a kompetence žákům předá. Zároveň by tvorba ŠVP měla motivovat učitele k větší profesní zodpovědnosti za výsledky vzdělávání. Tvorbu ŠVP na školách totiž zajišťují tzv. oborové rady, v nichž působí sami učitelé. Mají tak možnost formulovat sami konkrétní náplň ŠVP a podílet se na tvorbě studijních plánů.

1.3. Charakteristika RVP G

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G) a Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou (RVP GSP) byly schváleny MŠMT 24. 7. 2007. Tyto programy byly určeny pro čtyřletá gymnázia a vyšší stupeň víceletých gymnázií. Od 1. 9. 2007 nastalo dvouleté období, ve kterém si gymnázia připravovala své školní vzdělávací programy, podle kterých začala od 1. září 2009 vyučovat.⁸

S ohledem na téma této diplomové práce je nutné zhodnotit, jaké místo má křesťanství ve výuce na gymnáziích již podle RVP G, jelikož se jedná o normativní dokument, podle něhož jsou tvořeny i ŠVP na čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni gymnázií víceletých. Tento závazný dokument stanovuje společnou základní vzdělávací úroveň pro všechny absolventy gymnázií. Každá škola jej musí při tvorbě svého ŠVP respektovat a naplňovat.

RVP G blíže specifikuje úroveň klíčových kompetencí, které by měli žáci na konci studia na gymnáziu dosáhnout, zároveň vymezuje závazný vzdělávací obsah, jímž jsou očekávané výstupy a učivo.⁹ Výstupy mají činnostní povahu a učivo je prostředkem k jejich dosažení. Vypovídají nejen o znalosti faktů, pojmů a postupů, ale hlavně o jejich využívání při komplexnějších myšlenkových procesech i praktických činnostech.¹⁰

⁸ Kolektiv VÚP: *Co pro gymnázia znamená schválení RVP G a RVP GSP?*

⁹ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 6

¹⁰ ŠVP, schéma pilotního vzdělávání in svpschemapilvzd.doc, s. 4

Inovativním prvkem RVP G je zařazení tzv. průřezových témat jako závazné součásti studijního programu. Průřezová témata mají ve vzdělávacím procesu výrazně formativní funkci a o jejich náplni bude pojednáno níže.

RVP G podporuje komplexní přístup k naplňování vzdělávacího obsahu a umožňuje jeho vhodné propojování. Zároveň předpokládá volbu různých vzdělávacích postupů, různých metod i forem výuky, a to ve shodě s individuálními potřebami žáků.¹¹

RVP G by měl umožňovat i přizpůsobení vzdělávacího obsahu pro studium žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných.¹²

Záměrem tvůrců RVP G je uchovat tento program jako otevřený dokument, který bude moci být po určitých časových etapách inovován podle zkušeností učitelů s fungováním ŠVP i podle měnících se potřeb a zájmů žáků i celé společnosti.¹³

1.4. Struktura RVP G

RVP G sdružuje jednotlivé předměty do vyšších celků, tzv. vzdělávacích oborů a vzdělávacích oblastí. Vzdělávací oblast je široce koncipovaný celek, který zahrnuje část vzdělávacího obsahu předškolního, základního nebo středního vzdělávání a je tvořen jedním nebo více vzdělávacími obory.¹⁴ Tato oblast je vymezena svou charakteristikou a svým cílovým zaměřením, které vede k osvojení a rozvíjení klíčových kompetencí žáků.¹⁵

Jednou ze vzdělávacích oblastí je například Jazyk a jazyková komunikace. Tato vzdělávací oblast zahrnuje vzdělávací obory Český jazyk a literatura, Cizí jazyk a Další cizí jazyk. Vzdělávací obor je samostatná a ucelená obsahová část vzdělávací oblasti, která je základem pro vznik vyučovacích předmětů na úrovni školy. Obsah vzdělávacích oborů je realizován formou učebních osnov vyučovacích předmětů jednotlivých škol.¹⁶ Vzdělávací obsah, který je stanovený RVP G, je chápán jako propojený celek očekávaných výstupů a učiva na úrovni závazné pro všechny žáky.¹⁷ Škola ale dostává prostor nabídnout studentům v rámci svých možností další vzdělávací nabídku (nad rámec povinných vzdělávacích obsahů stanovených RVP G), čímž nabízí svým potenciálním uchazečům o studium i absolventům specifický profil studia.

Samotný vyučovací předmět, pojem dobře známý z dřívějších, je didaktické a organizační zpracování vzdělávacího obsahu jednoho nebo více vzdělávacích oborů.¹⁸ Vyučovací předmět může být identický s některým vzdělávacím oborem nebo může být i integrován z několika vzdělávacích oblastí, jako například geografie,

¹¹ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 6

¹² Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 6

¹³ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 6

¹⁴ ŠVP, *schéma* pilotního vzdělávání in svpschemapilvzd.doc, s. 3

¹⁵ ŠVP, *schéma* pilotního vzdělávání in svpschemapilvzd.doc, s. 3

¹⁶ ŠVP, *schéma* pilotního vzdělávání in svpschemapilvzd.doc, s. 3

¹⁷ ŠVP, *schéma* pilotního vzdělávání in svpschemapilvzd.doc, s. 3

¹⁸ ŠVP, *schéma* pilotního vzdělávání in svpschemapilvzd.doc, s. 3

kteřá je součástí jak vzdělávací oblasti Člověk a příroda, tak i vzdělávací oblasti Člověk a společnost.

Jednotlivé vyučovací hodiny jsou konkrétními podobami realizace výstupů vzdělávání pomocí učiva. Realizace výstupů by měla probíhat vhodnými didaktickými metodami, a to v rámci vytyčených cílů a společných výchovných a vzdělávacích cílů učitelů daného vyučovacího předmětu.¹⁹

1.5. Vzdělávací oblasti propojené s křesťanskou tematikou

Křesťanská tematika se neobjevuje ve všech vzdělávacích oblastech, které figurují v RVP G. Výuka pojednávající o křesťanství se soustředí především do humanitně orientovaných vzdělávacích oblastí, kterými jsou: Jazyk a jazyková komunikace, Člověk a společnost, Umění a kultura. V rámci výuky geografie se však o křesťanství vyučuje i v přírodovědně orientované vzdělávací oblasti Člověk a příroda.

1.5.1. Jazyk a jazyková komunikace

Tato vzdělávací oblast je naplňována vzdělávacími obory: Český jazyk a literatura, Cizí jazyk a Další cizí jazyk.²⁰

1.5.1.1. Cizí jazyky

Co se týče výuky cizích jazyků, je v dnešní době kladen důraz především na komunikační schopnosti studentů a jejich schopnost dorozumívat se o běžných tématech. Cílem je poskytnout studentům možnosti k osvojení cizího jazyka tak, aby aby mohli navazovat společenské a osobní vztahy a naučili se porozumět kultuře a zvykům jiných lidí a respektovat je.²¹ Studenti by si v rámci studia na gymnáziu měli osvojit dva cizí jazyky, přičemž se u nich počítá s navázáním na úroveň dosaženou předchozí výukou na základní škole. Studenti by v cizím jazyce měli dosáhnout znalostí na úrovni B2 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky, v dalším cizím jazyce pak znalostí na úrovni B1 podle téhož referenčního rámce.²²

V RVP G není mezi komunikačními tématy explicitně uvedeno téma náboženství, tedy ani křesťanství. Je ale možné, že na něj vyučující se studenty narazí při zpracovávání jiných témat. Vzhledem k tomu, že student by měl být schopen v cizím jazyce pohovořit o vlastním světonázoru, popřípadě o kultuře a tradicích země, jejíž jazyk studuje,²³ lze předpokládat, že se v diskuzích na tato témata o náboženství, potažmo o křesťanství mluvit bude. To rovněž vyplývá z rozhovoru se studentkami prvního

¹⁹ ŠVP, schéma pilotního vzdělávání in svpschemapilvzd.doc, s. 4

²⁰ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 12

²¹ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 13

²² Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 13

²³ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 18

ročníku čtyřletého gymnázia,²⁴ který je součástí příloh této práce a bude hlouběji zpracován v její poslední kapitole.

1.5.1.2. Český jazyk a literatura

Při výuce českého jazyka se studenti setkávají s křesťanstvím a jeho vlivem především při výkladu o základních vývojových tendencích českého jazyka. Vzhledem k průběhu tohoto vývoje lze těžko pominout roli, kterou v něm hráli křesťanští autoři jakožto první lingvisté, překlady Bible a křesťanská literatura jako taková. V RVP G však není důkladně rozepsáno, co přesně má být náplní výkladu o vývojových tendencích češtiny (zde je kupříkladu dobře patrný prostor, který RVP G ponechává školám pro tvoření jejich konkrétních ŠVP).

V popisu výuky literatury je RVP G podobně málo konkrétní. Soustřeďuje se především na popsání očekávaných výstupů v oblasti literární komunikace, díky čemuž je i specifikace učiva v této oblasti zaměřena na literární vědu jako takovou. Křesťanství se ve výuce pravděpodobně objeví při probírání vývoje literatury v kontextu dobového myšlení, umění a kultury.²⁵ Studenti se v rámci studia literárního vývoje mají seznámit s funkcí periodizace literatury, vývojem kontextu české a světové literatury, tematickým a výrazovým přínosem velkých autorských osobností, s literárními směry a hnutími a konečně s vývojem literárních druhů a žánrů s důrazem na moderní literaturu.²⁶

Ze zkušenosti s výukou českého jazyka a literatury na gymnáziu je zřejmé, že se v tomto vzdělávacím oboru studenti dozvídají četné informace o Bibli a křesťanské literatuře i jejím přínosu pro literaturu jako takovou, z předepsaného penza výstupů a učiva, obsaženého v RVP G tak ale nelze usoudit. RVP G ponechává zcela v kompetenci škol, jakým způsobem budou o vývoji literatury učit, přítomnost zmínek o křesťanství ve výuce českého jazyka a literatury tedy nijak normativně neurčuje.

1.5.2. Člověk a společnost

Záměry této vzdělávací oblasti jsou realizovány především prostřednictvím vzdělávacích oborů Občanský a společenskovědní základ, Dějepis a Geografie.²⁷ Vzdělávací obor Geografie je v RVP G z důvodu zachování celistvosti umístěn ve vzdělávací oblasti Člověk a příroda. Jeho požadované výstupy a učivo, předepsané RVP G v této vzdělávací oblasti budou však v této práci shrnuty v oddíle o geografii, který je součástí této podkapitoly.

²⁴ Rozhovor s Eliškou Lysoňkovou a Kristýnou Kepákovou, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 114

²⁵ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 16

²⁶ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 16

²⁷ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 38

1.5.2.1. Občanský a společenskovední základ

V rámci občanského a společenskovedního základu je mimo jiné traktován i úvod do filozofie a religionistiky.²⁸ Uvedený vzdělávací obor má studentům pomoci naučit se porovnávat přístupy filozofie, mýtu, náboženství, vědy a umění k uchopení skutečnosti a člověka, jak stanovují výstupy předepsané RVP G.²⁹ Dalším výstupem, který je pro tento vzdělávací obor formulován, je zprostředkovat studentům základní znalosti o významných náboženských systémech, aby tito byli schopni identifikovat projevy náboženské a jiné nesnášenlivosti a rozeznávat projevy sektářského myšlení.³⁰ Ani na tomto místě se výslovně nemluví přímo o křesťanství, je však zřejmé, že toto zcela jistě patří mezi významné náboženské systémy, a proto ve výuce daných předmětů dostane prostor. Jako rámec učiva stanovuje RVP G základní filozofické otázky, vztah filozofie k mýtu, náboženství, vědě a umění. Studenti se mají obeznámit i s tématem víra v lidském životě, které zahrnuje debatu o podobách a znacích náboženské víry. Zásadním přínosem tohoto vzdělávacího oboru je religionistický přístup, zprostředkující ve výuce informace o náboženských systémech, ale i o jednotlivých církvích a sektách.³¹

Díky výuce naplňující vzdělávací obor Občanského a společenskovedního základu se studenti povinně obeznámí s bazálními religionistickými fakty, která jim mohou doplnit faktografické znalosti z ostatních vzdělávacích oblastí i oborů.

1.5.2.2. Dějepis

Výuka dějepisu je na čtyřletých gymnáziích jedním z důležitých zdrojů informací, které mají žáci během svého studia možnost o křesťanství nashromáždit. Charakter těchto informací a na nich založených znalostí je ryze faktografický. Zdá se ale, že studenti jsou si tohoto charakteru sami dobře vědomi a dokonce ho oceňují, protože fakta o církevních dějinách považují za obtížně zjistitelná.³²

Starověk

RVP G školám předepisuje, aby ve svých ŠVP a z nich vycházející výuce poskytly žákům zdůvodnění civilizačního přínosu vybraných starověkých společenství, především však antiky a křesťanství jako základních fenoménů, z nichž vyrůstá evropská civilizace.³³ Studenti by po probrání starověku měli být schopni objasnit základy židovství, zejména vazbu mezi židovstvím a křesťanstvím. Student by měl být schopen pohovořit i o dalších neevropských náboženských a kulturních systémech. Také

²⁸ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 42

²⁹ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 42

³⁰ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 42

³¹ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 42

³² Rozhovor s Annou Fridrichovskou, 16. 6. 2010, MZK, Brno, výpověď č. 20

³³ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 43

v rámci dějepisu tedy studenti musejí získat základní religionistický přehled, který mapuje historická období světových náboženství.

Středověk

RVP G ve svých výstupech, charakterizujících povinné penzum gymnaziálních znalostí o období středověku, předepisuje žákovi objasnit proces christianizace a její vliv na konstituování raně středověkých států v Evropě a vysvětlit podstatu vztahu mezi světskou a církevní mocí v západním i východním kulturním okruhu i projevy vlivu náboženství a církve ve středověké společnosti.³⁴ Učivo, které má sloužit k dosažení tohoto cíle je v RVP G shrnuto takto: křesťanství jako nové kulturní a společenské pojítko, vnitřní nejednota křesťanství, papežství a císařství, křížové výpravy, kacířství, husitství.³⁵ I v tomto případě je zjevné, že školám je ponechána značná volnost, je tedy na nich, kolik času a pozornosti těmto tématickým okruhům učiva věnují a nakolik se kromě politicko-historických údajů budou věnovat i věroučným základům těchto jevů.

Počátky novověku

Nejvýznamnějším tématem, které se dotýká křesťanství a zároveň spadá do období počátků novověku, je reformace a protireformace. Podle RVP G má student gymnázia zvládnout vysvětlit jejich základní rysy a vysvětlit, jaké důsledky pro další evropský i světový vývoj tyto dva vzájemně protichůdné proudy měly.³⁶ RVP G nestanovuje, do jaké hloubky má být téma probíráno, ani kolik času mu mají vyučující v hodinách dějepisu věnovat. Znovu se tak ukazuje, že ačkoliv je RVP G normativním dokumentem, ovlivňujícím výuku na gymnáziích, ponechává školám dostatek prostoru pro vlastní profilaci a specifičnost.

Po kapitole Počátky novověku zmínky o křesťanství (nebo náboženství vůbec) z osnov výuky dějepisu víceméně mizí, až po kapitolu Moderní doba II – soudobé dějiny. V této kapitole RVP G stanovuje za závazné učivo konflikty na Blízkém východě spolu se vznikem státu Izrael a studentům ukládá za úkol schopnost objasnit význam islámské a židovské kultury i některých dalších neevropských kultur v moderním světě.³⁷ Není ovšem jasné, zda se při probírání této kapitoly výuka křesťanství dotkne, či nikoliv, protože téma samo to explicitně nevyžaduje.

1.5.2.3. Geografie

Jak již bylo uvedeno výše, cíle a náplň výuky geografie jsou v RVP G uvedeny ve vzdělávací oblasti Člověk a příroda, nikoliv v oblasti Člověk a společnost. Vzhledem k tomu, že pro účely této diplomové práce není vzdělávací oblast Člověk a příroda

³⁴ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 44

³⁵ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 44

³⁶ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 44

³⁷ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 46

zásadně přínosná, bude vzdělávací obor Geografie traktován v rámci oblasti Člověk a společnost.

Jedním ze vzdělávacích obsahů geografie je téma sociální prostředí. Díky tomuto tématu by se student měl seznámit s hlavními rasovými, etnickými, jazykovými, náboženskými, kulturními a politickými specifiky s ohledem na způsob života a životní úroveň v kulturních regionech světa.³⁸ Jak napovídá další tématický okruh geografie, Regiony, studenti by se s danou problematikou měli seznámit na globální, makro-regionální i mikro-regionální úrovni.³⁹ Vzhledem ke srovnávacímu charakteru tématu lze předpokládat, že i ve vzdělávacím oboru geografie bude křesťanství probíráno zejména z religionistického úhlu pohledu, v kontrastu s ostatními velkými světovými náboženstvími.

1.5.3. Umění a kultura

Oblast Umění a kultura je zastoupena Hudebním oborem, Výtvarným oborem a společným vzdělávacím obsahem integrujícího tématu Umělecká tvorba a komunikace.⁴⁰

1.5.3.1. Hudební obor

Během výuky v hudebním oboru se žáci mají s hudbou seznamovat prostřednictvím tří činností: produkce, recepce a reflexe.⁴¹ Při receptivní a reflexivní části výuky by se student měl seznámit nejen se současnou hudební tvorbou, ale také s hudbou různých historických epoch. Během studia by měl být studentům představen vznik a vývoj hudby a jeho periodizace. Stejně jako u několika předchozích, ani v tomto vzdělávacím oboru RVP G výslovně nestanovuje nutnost pojednávat o křesťanství v rámci výuky hudby. Přesto lze i u tohoto oboru očekávat provázanost s křesťanskou minulostí, například v rámci pojednávání o církevní hudbě a Gregoriánském chorálu.

1.5.3.2. Výtvarný obor

Výtvarný obor má v RVP G poměrně široký záběr. Část učiva, které by měl student v rámci tohoto oboru obsáhnout je i světonázorové, náboženské, filozofické a vědeckotechnické zázemí historických slohů evropského kulturního okruhu.⁴² Při probírání těchto oblastí učiva se tedy zmínce o křesťanství nelze vyhnout. Rovněž se dá předpokládat, že při vyučování o historických slozích bude křesťanství a jeho vliv na umění zmíněno.

³⁸ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 35

³⁹ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 36

⁴⁰ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 50

⁴¹ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 50–51

⁴² Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 55

Zvláštní vzdělávací oblastí, která se rovněž v mnoha ohledech dotýká křesťanství a zahrnuje ho do výuky, jsou tzv. průřezová témata. Následující oddíl má tento pojem v první řadě vysvětlit a následně se zaměřit na prostor, který je v průřezových tématech křesťanství vyhrazen.

1.5.4. Průřezová témata

Průřezová témata vstupují do vzdělávání jako témata, která jsou v současnosti vnímána jako aktuální. Tato témata mají především ovlivňovat postoje, hodnotový systém a jednání žáků. Průřezová témata procházejí jako důležitý formativní prvek celým vzděláváním, proto vzdělávání na gymnáziu v tomto smyslu navazuje na průřezová témata v základním vzdělávání, kde se s nimi žáci setkávají poprvé.⁴³

S průřezovými tématy vstupuje do vzdělávání nejen nový pojem, ale vstupují do něj i další "povinné výchovy", i když v jiném (širším, univerzálnějším) postavení, než má třeba tělesná nebo hudební výchova. V České republice se objevují nově, využívání průřezových (kroskurikulárních) témat jako progresivního prvku vzdělávání je ale běžné v mnoha zemích Evropy již řadu let.⁴⁴

Průřezová témata jsou povinnou součástí vzdělávání. Svým obsahem a výchovným zaměřením se prolínají jednotlivými vzdělávacími obory a pomáhají doplnit a propojit poznatky i dovednosti, které si žáci během studia osvojili. Průřezová témata lze podle RVP G realizovat jako součást vzdělávacího obsahu vyučovacích předmětů, je možné jim věnovat samostatné projekty, semináře, kurzy, besedy apod., případně je lze realizovat jako samostatný vyučovací předmět.⁴⁵ Zároveň je možné všechny uvedené formy kombinovat.

Do vzdělávání ve čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnázií jsou zařazena tato průřezová témata:⁴⁶ Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova.

Křesťanství jako součást debaty se může promítnout do průřezového tématu Osobnostní a sociální výchova, například při probírání témat, která se týkají kulturních rozdílů a tolerance k nim, v RVP G ale není nikde uvedena přímá souvislost mezi tímto průřezovým tématem a křesťanstvím jako takovým.

Implicitně se křesťanstvím musí zabývat téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, protože jedním z tématických okruhů, kterým se má při svém uskutečňování věnovat jsou kulturní okruhy ve světě a v Evropě a spolu s tím jejich etnická, jazyková a náboženská rozmanitost.⁴⁷ Dalším okruhem, jež se má toto

⁴³ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 65

⁴⁴ Tupý Jan: *Průřezová témata*

⁴⁵ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 65

⁴⁶ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 65

⁴⁷ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 72

průřezové téma zhostit jsou globální problémy, jejich příčiny a důsledky. Studenti se mají seznámit se skutečností nerovnoměrného vývoje světa a z něho plynoucími hospodářskými, etnickými, náboženskými, ideologickými, politickými a kulturními konflikty.⁴⁸ Pod průřezové téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech spadá i tématický okruh Žijeme v Evropě, jež si klade za cíl seznámit studenty s evropskými kulturními kořeny a hodnotami, mezi něž patří na prvním místě křesťanství, demokracie, právo, umění, věda a hospodářství.⁴⁹

Pokud jde o průřezové téma Multikulturní výchova, křesťanství v jeho osnovách není v RVP G nikde zmíněno explicitně, ale s ohledem na to, že téma má probírat i náboženskou toleranci a její vyjadřování, lze předpokládat, že se křesťanství alespoň okrajově dotkne.

1.6. Shrnutí

Při bližším pohledu na obsah RVP G lze konstatovat, že tento nijak nelimituje možnost provázání výuky s tématem křesťanství. Dokument poskytuje školám značnou míru autonomie, co se týče naplňování vzdělávacích cílů a i souhrn povinného učiva je zde napsán poměrně volně, takže školám ponechává velký prostor. RVP G zároveň normativně předepisuje křesťanství jako téma výuky především ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost, a to zejména ve vzdělávacím oboru dějepis. Díky tomu by se studenti ve výuce měli setkat s údaji z církevních dějin a měli by získat širší povědomí o vývoji a šíření křesťanství. Díky výuce v oboru občanského a společenskovedního základu by studenti měli získat přehled o myšlenkovém zázemí křesťanství a o jeho specifikách z religionistického úhlu pohledu. Tento religionistický přehled by měla ještě dále rozšířit výuka ve vzdělávacím oboru geografie.

Nezanedbatelnou složkou gymnaziální výuky o křesťanství se zdají být průřezová témata, díky nimž by si měli studenti uvědomit myšlenkový a morální přínos křesťanství pro evropskou kulturu a zároveň si křesťanství jako náboženství zasadit do aktuálních souvislostí.

Překvapivým zjištěním je poměrně malá konkrétnost RVP G ve stanovování vzdělávacích obsahů a výstupů ve vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace, potažmo ve vzdělávacím oboru Český jazyk a literatura. Vzhledem k této vágnosti nelze jednoznačně říci, jakým způsobem RVP G ovlivňuje přítomnost křesťanství ve výuce tohoto vzdělávacího oboru.

⁴⁸ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 72

⁴⁹ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 72

2. Školní vzdělávací programy a křesťanství v nich

2.1. Stručná charakteristika školních vzdělávacích programů

Jak již bylo naznačeno v předcházející kapitole, školní vzdělávací programy jsou kurikulární dokumenty, které na školní úrovni podrobněji rozpracovávají nové principy vzdělávání, obsažené v tzv. Bílé knize a ve školském zákoně.⁵⁰ ŠVP si vytváří každá škola sama, na tvorbě se podílejí do značné míry oborové rady, které mají za úkol vytvoření osnov pro jednotlivé vzdělávací obory. V zájmu škol je, aby se na tvorbě ŠVP podíleli všichni učitelé a získávali tak lepší motivaci pro svou práci se studenty tím, že mohou aktivně ovlivnit náplň výuky.

Doposud probíhá výuka ve vzdělávacích oborech prostřednictvím původních vyučovacích předmětů, na většině škol tedy nedošlo k jejich integraci (což RVP G umožňuje), ale je kladen důraz na vzájemnou mezioborovou propojenost obsahů vyučovacích předmětů.

ŠVP jednotlivých gymnázií jsou sepisovány podle pravidel RVP pro gymnázia a musejí splňovat všechny jeho požadavky. RVP G stanovuje normativně penzum učiva, které musí každý student gymnázia během studia obsáhnout. Školy ale mohou ve svých ŠVP zohlednit individuálně své vlastní možnosti výuky, zvláštní podmínky regionu nebo specifika žáků, kteří na nich studují.

Část škol se snaží směřovat penzum učiva, stanovené RVP G, především do prvních dvou ročníků studia čtyřletého gymnázia a poskytnout tak studentům možnost profilovat si další studium na základě vlastních zájmů, popřípadě orientace, kterou vyžaduje jejich další plánované studium na vysoké škole. Profilaci studia mají na školách zajišťovat povinně i nepovinně volitelné předměty, které si studenti volí v průběhu studia a doplňují jimi počet povinných vyučovacích hodin nad společné minimum, stanovené ŠVP. Profilové předměty, které si volí sami žáci, jsou většinou vyučovány formou seminářů, v nichž se setkávají menší skupinky studentů a v nichž nepřevažuje frontální výuka nad ostatními formami vyučování. Školy obvykle nabízejí široký výběr seminářů, který pokrývá celou škálu vyučovacích oborů, a navíc je vhodně doplňuje jakousi nadstandardní nabídkou.

2.2. Obsah ŠVP

Jednotlivé ŠVP jsou poměrně typizované a liší se především obsahem jednotlivých kapitol, nikoliv kapitolami samotnými. Pro tvorbu ŠVP je školám k dispozici tzv. Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů na gymnáziích.⁵¹ Tento manuál předkládá všechny kapitoly, které by ŠVP měly zahrnovat a komentuje jejich povinný obsah.⁵²

⁵⁰ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 5

⁵¹ Kolektiv autorů: *Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů na gymnáziích*

⁵² Manuál je zároveň metodickou příručkou, na jejíž tvorbě se podílely i některé školy (zapojené do projektu Pilot G/GP). Tato příručka není pouze stručným vyjmenováním

Pro účely této práce není nezbytně nutné podrobně vysvětlovat obsah všech předepsaných kapitol ŠVP, proto je následující text omezen na jejich výslovnou citaci a případnou stručnou charakteristiku.

Každý ŠVP by měl podle Manuálu pro tvorbu ŠVP na gymnáziích obsahovat:

1. Identifikační údaje (Mezi tyto údaje patří název ŠVP, popřípadě motto školy, např. Gymnázium Aloise Jiráska, Litomyšl – Školní vzdělávací program;⁵³ dále přesný název vzdělávacího programu, např. Čtyřletý vzdělávací program: 79–41–K/41 Gymnázium;⁵⁴ údaje o formě vzdělávání, např. denní, ale i večerní, dálková, distanční nebo kombinovaná forma vzdělávání;⁵⁵ údaje o předkladateli ŠVP a zřizovateli školy, např. předkladatel: Název školy: Gymnázium Aloise Jiráska, Litomyšl, T. G. Masaryka 590, Adresa: T. G. Masaryka 590, 570 01 Litomyšl, IČO: 62032348, IZO: 000401021, Resortní identifikátor: 600012701, Ředitelka: Mgr. Ivana Hynková, Koordinátor ŠVP: Mgr. Vlasta Šorfová, Kontakt: hynkova@glit.cz, Telefon, fax: 461 615 061, Web: www.glit.cz, zřizovatel: Název: Pardubický kraj, Adresa: Komenského náměstí 125, 532 11 Pardubice, Kontakt: www.pardubickykraj.cz, Telefon: 466 026 111, Fax: 466 611 220;⁵⁶ a údaje o platnosti dokumentu, např. Platnost dokumentu od: 1. září 2009.⁵⁷)

2. Charakteristiku školy (Tato charakteristika přímo vychází z analýzy podmínek školy a situace na škole, jsou v ní shromážděny základní údaje o škole, ze kterých vychází charakteristika ŠVP.⁵⁸ Kapitola o charakteristice školy by měla obsahovat podkapitoly Úplnost a velikost školy, vybavení školy, Charakteristika pedagogického sboru a Dlouhodobé projekty, mezinárodní spolupráce.⁵⁹ Podkapitoly by měly stručně popsat reálné podmínky a situaci na škole, tedy ne stav, kterého by škola chtěla dosáhnout v budoucnu.)

3. Charakteristiku ŠVP (Tato část ŠVP podává základní informace o profilaci školy a o její odlišnosti od škol stejného typu.⁶⁰ Kapitola by měla charakteristiku ŠVP blíže rozvést v podkapitolách Zaměření školy, Profil absolventa, Organizace přijímacího řízení, Organizace maturitní zkoušky, Výchovné a vzdělávací strategie, Zabezpečení výuky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, Zabezpečení výuky žáků

povinných náležitostí, které musí školy do svého ŠVP zahrnout, ale navrhuje různé metodické postupy při tvorbě ŠVP, uvádí příklady a zkušenosti pilotních škol a snaží se školám při tvorbě ŠVP pomoci.

⁵³ Školní vzdělávací program Gymnázia Aloise Jiráska, Litomyšl, s. 1

⁵⁴ Školní vzdělávací program Gymnázia Aloise Jiráska, Litomyšl, s. 9

⁵⁵ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 7

⁵⁶ Školní vzdělávací program Gymnázia Aloise Jiráska, Litomyšl, s. 9

⁵⁷ Školní vzdělávací program Gymnázia Aloise Jiráska, Litomyšl, s. 9

⁵⁸ Kolektiv autorů: *Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů na gymnáziích*, s. 47

⁵⁹ Kolektiv autorů: *Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů na gymnáziích*, s. 47

⁶⁰ Kolektiv autorů: *Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů na gymnáziích*, s. 50

mimořádně nadaných a Začlenění průřezových témat. Poslední uvedená podkapitola je obzvláště důležitá, jelikož průřezová témata a jejich tématické okruhy jsou podle RVP G povinnou součástí vzdělávacího procesu a každá škola je tedy do svého ŠVP zahrnout musí.)

4. Učební plán (Učební plán je ve své podstatě souhrn základních informací o organizaci vzdělávání na dané škole, o skladbě vyučovacích předmětů a jejich časové dotaci v průběhu studia, a o obsahové náplni vyučovacích předmětů.⁶¹ Zásadním údajem v každém ŠVP je tabulace časových dotací jednotlivých vyučovacích předmětů.)

5. Učební osnovy⁶² (V kapitole o učebních osnovách musí být v každém ŠVP uveden vždy název vyučovacích předmětů, jeho stručná charakteristika a jeho vzdělávací obsah. Pro účely této práce jsou nosné zejména vzdělávací obsahy vyučovacích předmětů, jelikož se jedná o podkapitulu, v níž je přímo rozepsána náplň učiva a výstupy vzdělávacího procesu pro jednotlivé ročníky studia.)

6. Hodnocení žáků a autoevaluaci školy (Tato kapitola je poslední, kterou Manuál předepisuje školám pro tvorbu jejich ŠVP. Hodnocení žáků je sice běžnou činností, kterou učitel vykonává průběžně ve výuce po celý školní rok, ale vzhledem ke změnám, které do škol přináší nové kurikulum prostřednictvím RVP G, je nezbytné přístupu k hodnocení žáků nově promýšlet.⁶³ Studenti musejí být hodnoceni nejenom podle množství zapamatovaných informací, ale i podle zvládnutí činností, předepsaných výstupy vzdělávacího procesu. Autoevaluace neboli sebehodnocení školy je systematický, pravidelný a strukturovaný proces, ve kterém sama škola shromažďuje a vyhodnocuje údaje o své činnosti, jako jsou kurikulum, klima, zdroje, řízení či vzdělávací výsledky.⁶⁴)

2.3. Získávání ŠVP

Pro potřeby této práce bylo nutné provést srovnání několika ŠVP a porovnat, jaký prostor ponechávají ve svých učebních osnovách tematice, která je spojená s křesťanstvím. Toto srovnání bude uvedeno níže. V první řadě bylo ale nutné získat samotné kurikulární dokumenty jednotlivých škol, což se ukázalo jako ne zcela samozřejmé. Školní vzdělávací plán je veřejný dokument, který musí každá škola

⁶¹ Kolektiv autorů: *Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů na gymnáziích*, s. 75

⁶² Výuka se díky nově přijatým strategiím výuky orientuje především na očekávané výstupy. Tyto výstupy mají obvykle charakter činnosti nebo schopnosti, kterou blíže specifikuje RVP G. Vzhledem k orientaci výuky se učební osnovy výrazně odlišují od starších učebních dokumentů a také práce na nich vyžaduje od učitelů nové postupy (viz Kolektiv autorů: *Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů na gymnáziích*, s. 97).

⁶³ Kolektiv autorů: *Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů na gymnáziích*, s. 123

⁶⁴ Kolektiv autorů: *Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů na gymnáziích*, s. 123

sestavit a zpřístupnit ho pedagogické i nepedagogické veřejnosti. Část škol tak skutečně činí prostřednictvím svých webových stránek, odkud se dají dokumenty, obvykle v podobě pdf souboru, stáhnout. Některé školy ale svoje ŠVP online nemají a poskytují je pouze k nahlédnutí na vrátnicích či sekretariátech samotných školních budov. Jiné školy na svých webech ŠVP sice zpřístupňují, ale pouze v neúplné podobě, volně přístupná je například jen tabulace časových dotací jednotlivých vyučovacích předmětů nebo osnovy pro nižší stupeň víceletého gymnázia.

Při výběru ŠVP pro tuto práci bylo rovněž nutné dbát na to, zda školy, jejichž ŠVP mělo být použito, poskytují i vzdělání prostřednictvím čtyřletého oboru. Tvorba ŠVP na vyšším stupni víceletých gymnázií se sice má striktně řídit RVP G a ŠVP pro vyšší stupeň víceletých gymnázií by se neměly zásadně odlišovat od ŠVP gymnázií čtyřletých, srovnáním několika ŠVP však vyšlo najevo, že tomu tak vždy není. Školy, které poskytují vzdělání pouze v osmiletém či jiném víceletém vzdělávacím programu, někdy pojmají ŠVP jako celek a nerespektují tak zcela předěl mezi ŠVP pro nižší stupeň víceletých gymnázií (jehož tvorba se má řídit RVP ZV)⁶⁵ a ŠVP pro vyšší stupeň (pro jehož tvorbu je směrodatný RVP G). Na těchto školách dochází k větší prostupnosti látek učiva mezi ročníky, zejména mezi kvartou a kvintou, proto jejich ŠVP nebylo možno v následujícím srovnání použít.

2.4. Charakteristika vybraných škol

Pro srovnání jednotlivých ŠVP bylo použito pěti kurikulárních dokumentů českých gymnázií. Jedná se konkrétně o ŠVP Gymnázia Aloise Jiráska v Litomyšli, Gymnázia Benešov, Gymnázia Brno, se sídlem na třídě Kapitána Jaroše 14, Gymnázia Matyáše Lercha v Brně a Gymnázia Vítězslava Nováka v Jindřichově Hradci. Výběr těchto škol nebyl proveden zcela arbitrárně. Každé z těchto gymnázií se od ostatních liší svým zaměřením, velikostí a regionálním zasazením.⁶⁶ Tři z pěti vybraných škol jsou navíc jedinými institucemi svého typu, působícími v uvedených menších obcích, což do jisté míry ovlivňuje i jejich povahu.

Gymnázium Aloise Jiráska v Litomyšli je jedním z nejstarších v Čechách, v současné době jeho kapacity umožňují studium maximálně 380 žáků. Škola má 8 tříd osmiletého studia a 4 třídy studia čtyřletého,⁶⁷ lze ji tedy považovat za spíše menší.

Gymnázium v Benešově má 18 tříd, z toho 10 tříd osmiletého studia a 8 tříd čtyřletého studia.⁶⁸ Školu lze označit za středně velkou.

Gymnázium Brno, které sídlí na třídě Kapitána Jaroše, má 24 tříd, z toho dvě paralelní třídy v osmiletém i čtyřletém vzdělávacím oboru (tedy 16 tříd osmiletého oboru a 8 tříd čtyřletého).⁶⁹ Spolu s Gymnázium Matyáše Lercha ji lze označit za školu velkou.

⁶⁵ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

⁶⁶ Pro případnou možnost srovnání dvou vzdělávacích zařízení z jediného města byla vybrána brněnská gymnázia, která mají kromě společné sídelní obce i společného zřizovatele: Jihomoravský kraj.

⁶⁷ Školní vzdělávací program Gymnázia Aloise Jiráska, s. 10

⁶⁸ Školní vzdělávací program Gymnázia Benešov, s. 1

Gymnázium Matyáše Lercha se sídlem v Brně má 28 tříd, přičemž kromě osmiletého a čtyřletého nabízí ještě šestiletý vzdělávací obor. Školu navštěvuje asi 850 studentů⁷⁰ a je z vybraných škol největší.

Gymnázium Vítězslava Nováka v Jindřichově Hradci má 16 tříd, z čehož jednu paralelní třídu s osmiletým a dvě paralelní třídy se čtyřletým studijním programem (tedy 8 tříd osmiletého studia a 8 tříd čtyřletého).⁷¹ Tuto školu lze spolu s Gymnáziem Aloise Jiráka v Litomyšli zařadit mezi menší.

2.5. Křesťanství v ŠVP srovnávaných škol

Pohled na RVP G v minulé kapitole ukázal, že tento obsahuje poměrně málo míst, na nichž by výslovně předepisoval výuku spojenou s křesťanskou tematikou. Mnohem častěji RVP G určuje jako povinná témata, při jejichž výuce se lze o křesťanství zmiňovat nebo se těmito zmínkami lze dokonce jen s obtížemi vyhnout, přičemž v RVP G ale není stanovena míra, v níž se má o daném tématu učit a není tudíž zřejmé zda a do jaké hloubky se bude konkrétní vyučující křesťanství věnovat.

Všechny vybrané školy vyučují i přes vytvoření ŠVP nadále podle tradiční nabídky předmětů. Ani jedna škola tedy neintegruje obsah některého vzdělávacího oboru do nového vyučovacího předmětu. Školy nicméně bedlivě dbají o mezioborovou provázanost vzdělávacích obsahů a do vyučovacích předmětů integrují všechny tematické okruhy průřezových témat, které jim předepisuje RVP G. Integraci těchto tematických okruhů znázorňuje v ŠVP škol obvykle tabulka, uváděná v rámci charakteristiky ŠVP nebo učebního plánu školy. Vzhledem k rozdělení učiva podle tradičních vyučovacích předmětů lze otázku integrace křesťanství ve výuce posuzovat podle srovnání vyučovacích osnov těchto předmětů.

2.5.1. Český jazyk a literatura

Výuka českého jazyka a literatury probíhá na gymnáziích ve dvou úrovních. Jednak na úrovni jazyka a jazykové komunikace, jednak na úrovni literární komunikace.

Co se týče jazyka a jazykové komunikace, osnovy gymnázií, obsažené v jejich školních vzdělávacích programech, jsou poměrně stručné a o křesťanství se nikde explicitně nezmiňují. Studenti se mají podle RVP G seznámit se základními rysy češtiny a s jejími základními vývojovými tendencemi.⁷² Školní vzdělávací programy tuto skromnou noticku doplňují pouze o drobné rozšíření. Gymnázium Brno požaduje, aby se studenti seznámili s významnými osobnostmi české jazykovědy od středověku po

⁶⁹ Školní vzdělávací program Gymnázia Brno, s. 6

⁷⁰ Školní vzdělávací program Gymnázia Matyáše Lercha, s. 4

⁷¹ Školní vzdělávací program Gymnázia Vítězslava Nováka, s. 5

⁷² Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 14

současnost,⁷³ což si lze těžko představit bez zmínky o přínosu slovanské liturgie, popřípadě Husových změn pravopisu, tento podrobnější popis učiva, který by zmiňoval křesťanské jazykovědce, ale chybí.

Pokud jde o výuku literární komunikace, většina ŠVP zůstává stejně stručná a omezuje se pouze na citování učiva i výstupů předepsaných v RVP G. Jedině ŠVP Gymnázia Benešov je na tomto místě o něco konkrétnější. Jeho studenti se mají ve výuce seznámit nejenom s literaturou nejstarších států a civilizací,⁷⁴ jako na ostatních gymnáziích. V rámci učiva, které se týká literatury evropského středověku, je zařazena Bible a mezi výstupy figuruje požadavek, aby studenti byli schopni vysvětlit estetický a etický význam Bible.⁷⁵ Přiřazení biblické literatury k literatuře středověku, místo k nejstarším světovým písemným památkám je sice trochu překvapivé a v osnovách gymnázia není nijak zdůvodněno, nicméně se jedná o jediné výslovné zařazení Bible do předepsaného učiva. Gymnázium Benešov ve svých osnovách literární komunikace mezi tématickými okruhy učiva dále výslovně uvádí staroslověnskou literaturu a husitskou literaturu v rámci rématu Česká středověká literatura.⁷⁶ Důležitým rozšířením jinak poměrně stručných osnov je rovněž pojednání o kapitole Barokní literatura, které mezi povinným učivem uvádí jako dvě rozdílná témata české evangelické baroko a české katolické baroko.⁷⁷ Je zřejmé, že studenti prvního ročníku Gymnázia v Benešově se při výuce literatury s křesťanstvím setkají ve zvýšené míře, což se sice dá u ostatních gymnázií předpokládat, ale nelze to doložit poukazem na jejich vzdělávací programy.

2.5.2. Cizí jazyky

Do vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace spadá i výuka cizích jazyků. Na všech vybraných gymnáziích je prvním vyučovaným cizím jazykem angličtina.⁷⁸ Dalšími vyučovanými cizími jazyky jsou: německý jazyk a francouzský jazyk,⁷⁹ případně navíc ruský jazyk⁸⁰ nebo španělský jazyk.⁸¹

V osnovách pro výuku angličtiny se zmínka o křesťanství neobjevuje v žádném z vybraných ŠVP. Všechny školy do těchto osnov zahrnují témata, dotýkající se kultury, zvyků, tradic nebo svátků, ať už v České republice nebo v anglofonních zemích. Tato

⁷³ Školní vzdělávací program Gymnázia Brno, s. 26

⁷⁴ Školní vzdělávací program Gymnázia Benešov, s. 26

⁷⁵ Školní vzdělávací program Gymnázia Benešov, s. 26

⁷⁶ Školní vzdělávací program Gymnázia Benešov, s. 27

⁷⁷ Školní vzdělávací program Gymnázia Benešov, s. 27

⁷⁸ Na Gymnáziu Matyáše Lercha je prvním vyučovaným cizím jazykem i francouzština, ale pouze v šestiletém studijním oboru, který je dvojjazyčný a výuka některých předmětů v něm probíhá od 3. ročníku (1. ročníku čtyřletého studijního oboru) ve francouzštině.

⁷⁹ Gymnázium Aloise Jiráska, Litomyšl, Gymnázium Benešov

⁸⁰ Gymnázium Brno, třída Kapitána Jaroše, Gymnázium Vítězslava Nováka, Jindřichův Hradec

⁸¹ Gymnázium Matyáše Lercha, Brno

témata se vyskytují napříč celým studiem, ve všech ročnících čtyřletého gymnázia.⁸² Lze očekávat, že zejména ve vyšších ročnících studia se náboženství, potažmo křesťanství výuka a konverzace v anglickém jazyce dotkne, ŠVP vybraných škol tomu ale přímo nenasvědčují.

Osnovy dalších cizích jazyků, ať už se jedná o němčinu, francouzštinu, španělštinu nebo ruštinu, o křesťanství rovněž výslovně nehovoří, stejně jako osnovy angličtiny. Ve většině ŠVP se objevují konverzační témata, která se dotýkají kultury, tradic nebo svátků zemí studovaného jazyka. Jak bylo právě řečeno, tato témata v sobě křesťanskou tematiku mohou a nemusejí skrývat, v tomto případě záleží především na vyučujících nebo specifických zájmech studentů. Výslovné zařazení křesťanství (v tomto případě obsaženého v tématu náboženství) do vyučovacích osnov cizího jazyka lze nalézt opět v ŠVP Gymnázia Benešov.⁸³ Studenti čtvrtého ročníku mají při výuce ruského jazyka zvládnout konverzační téma Kultura, umění, náboženství. S ohledem na to, že nejrozšířenějším náboženstvím českého i ruského státu je křesťanství (byť dvou rozdílných ritů), je téměř jisté, že se o něm ve výuce bude mluvit. Zda se ovšem studenti dostanou k rozlišení mezi křesťanstvím západního ritu a ruským pravoslavním se lze pouze dohadovat.

2.5.3. Zeměpis

Vy výuce zeměpisu se studenti všech vybraných gymnázií setkají s křesťanstvím z religionistického pohledu v rámci probírání obecného tématu Obyvatelstvo. Jedním z výstupů, které má žák po probrání tohoto tématu podle RVP G zvládnout, je charakteristika hlavních rasových, etnických, jazykových, náboženských, kulturních a politických specifik s ohledem na způsob života a životní úroveň v kulturních regionech světa.⁸⁴ Tento výstup zařazují do svých osnov všechna vybraná gymnázia, Gymnázium Vítězslava Nováka požaduje, aby student byl schopen charakterizovat jednotlivá světová náboženství.⁸⁵ Křesťanství není tedy sice v osnovách výslovně zmíněno, je ale zřejmé, že na něj přijde řeč při srovnávání světových náboženských systémů. Zařazení tématu, které poučí studenty o křesťanství z religionistického úhlu pohledu a umožní jim srovnat je s dalšími světovými náboženstvími, je velmi důležité. V dnešní globalizované době, kdy se studenti setkávají s mnoha formami náboženského vyznání, je třeba, aby mezi nimi uměli rozlišovat a zároveň netrpěli snadno přejatými předsudky.

⁸² Školní vzdělávací program Gymnázia Brno, s. 34–38

⁸³ Školní vzdělávací program Gymnázia Benešov, s. 157

⁸⁴ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 35

⁸⁵ Školní vzdělávací program Gymnázia Vítězslava Nováka, s. 98

2.5.4. Dějepis

Osnovy dějepisu skýtají více výslovných zmínek o křesťanství než ostatní předměty, a to jak v RVP G, tak v ŠVP vybraných škol. ŠVP Gymnázia Brno a Gymnázia Matyáše Lercha beze zbytku kopírují učivo i výstupy, popsané v RVP G.⁸⁶ Školy samy témata nijak podrobněji nerozepisují, ani nerozšiřují. Ostatní jmenované školy ale učivo v osnovách blíže specifikují. Gymnázium Vítězslava Nováka v rámci výuky dějepisu pro 2. ročník zařazuje témata Kacířství a Židé a křesťanská společnost.⁸⁷ Má-li být tématem výuky kacířství, lze předpokládat, že vyučující i studenti musejí být do jisté míry obeznámeni s věroučnými reáliemi tohoto fenoménu. Rovněž téma, spojené s židovstvím, vyžaduje, aby studenti zvládli některé náboženské rozdíly mezi judaismem a křesťanstvím, aby mohli pochopit, z čeho pramenila zhoubná nesnášenlivost většinové křesťanské společnosti vůči Židům.

Nejpodrobněji se křesťanství ve svých ŠVP věnují Gymnázium Benešov a Gymnázium Aloise Jiráska v Litomyšli. Gymnázium Benešov se ve svých osnovách dějepisu pro 1. a 2. ročník nijak zásadně neliší od penza, předepsaného RVP G, ve 3. ročníku v kapitole Novověk ale přidává téma českého státu v pobělohorském období a tereziánských i josefínských reforem.⁸⁸ I u těchto témat lze předpokládat provázanost s křesťanskou problematikou, jakkoliv není explicitně zmíněna v samotných osnovách. Kromě povinné výuky dějepisu zařazuje Gymnázium Benešov ještě volitelný seminář z dějepisu, určený pro 3. a 4. ročník. V jeho rámci se mají studenti blíže obeznámit se středověkou Evropou, přičemž zvláštní důraz je kladen na společnost, církev a křesťanství.⁸⁹ Studenti mají díky této prohloubené znalosti být schopni zhodnotit význam křesťanské ideologie a církve pro kulturu a život středověké společnosti.⁹⁰ Důraz je zde kladen na politickou i sociologickou roli, kterou společné náboženství a církevní organizace hrály.

Gymnázium Aloise Jiráska ve svých osnovách dějepisu představuje křesťanství spolu s antikou jako jeden z pilířů evropské civilizace a ve svých výstupech stanovuje, že tento význam křesťanství a antiky by měl být schopen reprodukovat i student po probrání učiva 1. ročníku.⁹¹ V rámci studia tématu Antický Řím se mají studenti seznámit se vznikem a významem křesťanství,⁹² tedy s samotným počátkem církevních dějin. ŠVP neopomíjí ani význam vlivu křesťanství na římské dějiny. Osnovy dějepisu pro 1. ročník ještě blíže zpracovávají období raného středověku, v němž nacházíme jako specificky křesťanská témata Velkomoravskou říši a boje

⁸⁶ Školní vzdělávací program Gymnázia Brno, s. 90–93, Školní vzdělávací program Gymnázia Matyáše Lercha, s. 54–59

⁸⁷ Školní vzdělávací program Gymnázia Vítězslava Nováka, s. 87

⁸⁸ Školní vzdělávací program Gymnázia Benešov, s. 195

⁸⁹ Školní vzdělávací program Gymnázia Benešov, s. 199

⁹⁰ Školní vzdělávací program Gymnázia Benešov, s. 199

⁹¹ Školní vzdělávací program Gymnázia Aloise Jiráska, s. 235

⁹² Školní vzdělávací program Gymnázia Aloise Jiráska, s. 236

o investituru.⁹³ ŠVP tohoto gymnázia se více věnuje i období reformace a protireformace a vyžaduje, aby studenti (3. ročníku) uměli představit úlohu církve v této době, orientovali se v nově vzniklé evropské náboženské situaci a především dovedli vysvětlit základní pojmy reformace a představit největší osobnosti reformačního i protireformačního tábora.⁹⁴ Je tedy zřejmé, že studenti se s celým proudem obnovy či nápravy církve musejí seznámit nejen z politického, ale i věroučného hlediska. V kapitole České země po třicetileté válce a v období osvícenského absolutismu jako jediný litomyšlský ŠVP zmiňuje život a dílo Jana Amose Komenského.⁹⁵ Ačkoliv není jasně řečeno, který z aspektů jeho díla převáží, dá se předpokládat, že jeho role v Jednotě Bratrské nebude opominuta.

V souvislosti s historickými událostmi je křesťanství v ŠVP vybraných gymnázií zmiňováno zdaleka nejčastěji, jak bude zřejmé i z následujících oddílů.

2.5.5. Základy společenských věd

V průběhu studia základů společenských věd se podle RVP G mají všichni studenti seznámit se základy religionistiky⁹⁶ i s hlavními rysy velkých světových náboženských systémů, mezi něž křesťanství patří. Většina vybraných ŠVP toto téma blíže rozpracovává. ŠVP Gymnázia Brno stanovuje jako povinné penzum znalostí pro svoje studenty nejen charakteristiku hlavních světových náboženství, ale i rozlišení mezi sektou a církví a základní znalosti o ekumenickém hnutí.⁹⁷ Tento fakt je celkem překvapivý, protože předpokládá, že studenti budou blíže znát problematiku rozdělení církví a ekumenických snah. Ve výuce základů společenských věd se tak alespoň na Gymnáziu Brno mísí výuka religionistiky s výukou ekumeniky.

V rámci dějin etiky se má vyučovat etika křesťanská,⁹⁸ přičemž osnovy ale blíže neurčují, do jaké míry. Ostatní ŠVP křesťanství zmiňují rovněž v souvislosti se základy religionistiky, dějinami etiky nebo výukou středověké křesťanské filosofie (patristika, scholastika).⁹⁹

2.5.6. Hudební výchova a výtvarná výchova

Křesťanství nehraje v osnovách hudební a výtvarné výchovy vybraných škol velkou roli. Výslovně zmíněno je v souvislosti s poslechovými a reflexivními aktivitami v hudební výchově, kde mají žáci být seznámeni s periodizací dějin hudby a s autory církevní i světské hudby.¹⁰⁰ Ve výtvarné výchově je zmíněno pouze implicitně jako

⁹³ Školní vzdělávací program Gymnázia Aloise Jiráska, s. 236

⁹⁴ Školní vzdělávací program Gymnázia Aloise Jiráska, s. 236

⁹⁵ Školní vzdělávací program Gymnázia Aloise Jiráska, s. 238–239

⁹⁶ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 42

⁹⁷ Školní vzdělávací program Gymnázia Brno, s. 99

⁹⁸ Školní vzdělávací program Gymnázia Brno, s. 99

⁹⁹ Školní vzdělávací program Gymnázia Vítězslava Nováka, s. 119

¹⁰⁰ Školní vzdělávací program Gymnázia Brno, s. 113–114

součástí výuky o historických slozích a jejich světonázorovém, náboženském a filozofickém zázemí.¹⁰¹ Pokud se v těchto vyučovacích předmětech výuka křesťanství dotýká, lze předpokládat pouze konstatování vlivu, který křesťanství v dějinách umění mělo. ŠVP sice nevyklučují hlubší debatu o křesťanských hodnotách, z praxe je ovšem zřejmé, že tato se limituje spíše na křesťanskou ikonografii, pokud jde o výtvarnou výchovu.

2.5.7. Průřezová témata

Průřezová témata jsou v ŠVP všech citovaných gymnázií integrována do výuky jednotlivých vyučovacích předmětů, jejich přínos k výuce o křesťanství je tedy zahrnut v předcházejících odstavcích.

2.6. Shrnutí

Srovnávané kurikulární dokumenty pěti gymnázií ukázaly, že křesťanství se v osnovách vyučovacích předmětů objevuje na prvním místě v dějepisu. Další zmínky lze nalézt v literární komunikaci, zeměpisu a základech společenských vět. Téměř ve všech případech se ale jedná o zmínky kusé, jde maximálně o výčet témat, jež se s křesťanstvím prolínají. ŠVP jednotlivých škol stanovují některé výstupy, které od žáků vyžadují základní znalosti církevních dějin nebo religionistiky. Do značné míry ale zůstává v kompetenci vyučujícího, jakým způsobem a do jaké hloubky při probírání témat zajde. Srovnání ŠVP vybraných gymnázií rovněž ukázalo, že školy ve svých kurikulárních dokumentech příliš nevyužívají možnost rozšířit osnovy vyučovacích předmětů oproti penzu, předepsanému v RVP G. Zejména školy s velkým počtem žáků se mnohdy omezují pouze na doslovné citování tohoto dokumentu a specifická náplň volně určených osnov zůstává na učitelích. Nelze zároveň jednoznačně stanovit závislost, podle níž by velké školy měly své ŠVP méně podrobně rozepsány než školy malé. Většina citovaných škol měla oproti ostatním a oproti RVP G více rozpracované jen osnovy jednoho či dvou předmětů, těžko lze tedy vyvodit, že by některá z nich věnovala ve svých učebních osnovách křesťanství speciální pozornost.

¹⁰¹ Školní vzdělávací program Gymnázia Vítězslava Nováka, s. 175

3. Křesťanství v učebnicích pro gymnázia a střední školy

3.1. Vliv učebnic

Vedle Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia a školních vzdělávacích programů, o nichž byla řeč v předchozích kapitolách, je výuka na gymnáziích do jisté míry ovlivňována učebnicemi. Tato míra je obtížně stanovitelná a liší se jednak podle vyučovacích předmětů, jednak podle jednotlivých učitelů. Jsou to především pedagogové, kdo míru vlivu učebnic stanovují. Děje se tak v první řadě jejich volbou, zda budou studenti ve výuce učebnice vůbec používat či nikoliv. Řada vyučujících ve svých hodinách používá učebnice nebo příručky pouze pro svou potřebu a přípravu. Studenti jsou v takovém případě odkázáni na zápisky z přednášeného učiva nebo na učebnice, které si opatří z vlastního zájmu (popřípadě na internet).

I když vyučující studentům možnost využívat při výuce učebnici poskytne, může se omezit pouze na některé její pasáže nebo ji doporučit studentům pro domácí přípravu a v hodinách ji příliš nevyužívat, čímž je vliv učebnic na výuku rovněž omezen. Tato tendence je mezi učiteli na gymnáziích poměrně častá. Vyučovací hodiny jsou obvykle vyplněny hlavně přednášenou látkou, popřípadě zkoušením, prostoru pro společnou práci s učebnicemi je, mimo výuku cizích jazyků a matematiky, málo.

Učitel také obvykle volí, jaké konkrétní učebnice budou žáci v jeho hodinách či při přípravě na ně používat. Jeho výběr tedy hraje zásadní roli v tom, JAKÉ texty a výklady budou na studenty a jejich názory působit.

Hodnocení obsahu učebnic komplikuje i fakt, že studenti učebnice zřídka čtou celé, neseznamují se tedy s jejich úplným názorovým rozpětím. Ačkoliv se učebnice liší svou metodou práce, kterou obvykle uvádějí v předmluvách, učitelé jenom málokdy seznamují studenty s jejich koncepcí a způsobem, jak s učebnicí pracovat. V praxi obvykle studentům zadávají některé pasáže z učebnic k domácí četbě nebo se předpokládá, že studenti si sami četbou odpovídajících kapitol doplňují výklad z hodin. Některé učebnice obsahují i úryvky z literárních děl nebo úvahové texty, tyto jsou někdy čteny v hodinách, popřípadě na četbu navazuje ještě společná úvaha nad přečtenou pasáží nebo vypracování otázek a úkolů, které většina publikací uvádí na závěr každé kapitoly.

Přes tato omezení je nutné se zamyslet nad tím, jaký obraz o křesťanství podávají studentům jejich učebnice. Následující text se bude věnovat učebnicím společenskovědního základu, českého jazyka a literatury, dějepisu a zeměpisu. Výběr těchto předmětů je dán předchozí analýzou školních vzdělávacích programů, z níž vyšlo najevo, že právě v těchto vyučovacích předmětech se studenti s křesťanskou tematikou setkávají ve větší míře.

3.2. Výběr učebnic

Vzhledem k množství vydaných a nově vydávaných učebnic nelze v rámci této diplomové práce podat vyčerpávající analýzu obsahu studijních materiálů pro čtyřletá

gymnázia (pokud je možné ji podat vůbec). Pro potřeby této práce byly tedy selektivně vybrány učebnice, které buď doporučili vyučující, nebo zapůjčili sami studenti a absolventi. Jedná se o učebnice, které se na gymnáziích opravdu používají a nejsou pouze k dispozici na knižním trhu. Stejně jako v předchozí i následující kapitole, je níže uvedená analýza především sondou nikoliv všeobecným přehledem. Jde o rozvahu nad konkrétními texty a formulacemi, které lze v citovaných učebnicích najít, a o pokus shrnout obraz, který tyto o křesťanství před očima studentů vykreslují. Pro větší pestrost byly použity i souhrnné učebnice, z nichž některé sice nemají doložku MŠMT,¹⁰² nejsou tedy schválenými učebními materiály, ale studenti je přesto používají, zejména při přípravě na maturitní zkoušku. Tyto souborné publikace se těší nemalé oblibě, o čemž svědčí i hojnost edic, v nichž vycházejí. Některé z použitých učebnic nepatří mezi novinky na knižním trhu, učitelé a studenti je i přesto nadále využívají a případné neaktuální kapitoly nahrazují texty z jiných publikací.

3.3. Učebnice základů společenských věd

Jak vyplývá z RVP G i ŠVP různých gymnázií, v osnovách základů společenských věd se křesťanství objevuje hned několikrát, a to v rámci probírání dějin filozofie, etiky a v rámci religionistiky. Student by se měl obeznámit s přínosem křesťanství pro evropskou kulturu i se základními informacemi o křesťanství jako jednom z velkých světových monoteistických náboženství. Pro potřeby této práce byly při srovnávání učebnic použity dvě ediční řady, které pokrývají látku předepsanou osnovami pro čtyřletá gymnázia. Byla to jednak třísvazková edice *Základy společenských věd* z nakladatelství Fortuna,¹⁰³ jednak čtyřsvazková edice příruček Jiřího Bílého,¹⁰⁴ doplněné navíc o souhrnnou publikaci *Maturitní otázky*,¹⁰⁵ která v jedné knize podává studentům výtah důležitých informací, jejichž prostřednictvím by si měli látku k maturitní zkoušce zopakovat. V analyzovaných učebnicích se projevovaly dva rozdílné postoje ke křesťanství: jeden spíše lhostejný nebo až odmítavý, křesťanství zmiňující pouze u témat, které se bez poznámek o něm jednoduše neobejdou, druhý přejícný, který zmínky o křesťanství zahrnoval nejen do výše zmíněných kapitol, ale například i do úvah o právu či vzniku státu.¹⁰⁶

¹⁰² Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

¹⁰³ Adamová L., Dudák V., Ventura V.: *Základy filozofie, etiky*, Eichler B., Ryska R., Svoboda V.: *Základy státoprávní teorie, ekonomie a ekonomiky, neformální logiky*, Gillnerová I., Buriánek J.: *Základy psychologie, sociologie, Základy společenských věd*

¹⁰⁴ Bílý Jiří: *Základy společenských věd I.: Základy ekonomie, mezinárodních vztahů, logiky a teorie vědy*, Bílý Jiří: *Základy společenských věd II.: Základy filozofie a psychologie*, Bílý Jiří: *Základy společenských věd III.: Základy etiky, estetiky a religionistiky*, Bílý Jiří: *Základy společenských věd IV.: Základy státoprávní teorie, politikologie a sociologie*

¹⁰⁵ Čadová B., Petrželová J., Čermáková M.: *Maturitní otázky: občanský a společenskovední základ*

¹⁰⁶ Bílý Jiří: *Základy společenských věd I.: Základy ekonomie, mezinárodních vztahů, logiky a teorie vědy*, s. 73

3.3.1. Dějiny filozofie

Ve výkladu dějin filozofie se učebnice shodují na tom, že spolu s antickou filozofií se křesťanství stalo základem či pilířem veškeré evropské kultury a civilizace.¹⁰⁷ Pojednání o filozofii vždy zahrnuje středověkou křesťanskou filozofii, tedy patristiku, scholastiku a jejich myslitele.¹⁰⁸ Učebnice z řady nakladatelství Fortuna ve svém výkladu o patristice sice krátce shrnuje období intelektuálního kvasu v počátcích dějin dogmatu,¹⁰⁹ kromě zmínky o Órigenovi a Areiově herezi je ale text omezen na pouhé vyjmenování kappadockých otců a Jana Zlatouštího. V dalším výkladu je pak věnována pozornost otázkám striktně filozofickým, obohaceným maximálně o stručné životopisné údaje velkých postav. Text se nepouští do teologických úvah či vysvětlení. Vzhledem k tématu této práce není zásadním způsobem vypovídající. I v souhrnu maturitních otázek z nakladatelství Fragment lze nalézt kusé informace o teologickém pozadí myšlení patristiky.¹¹⁰ Autorky uvádějí, že v tomto období byla položena a rozpracována základní církevní dogmata, byť nespecifikují která. Důležitá je zmínka o Nicejském koncilu a jeho formulaci vyznání víry ve svatou Trojici. Příručky z pera Jiřího Bílého se křesťanství zevrubněji věnují zejména ve III. dílu,¹¹¹ informace ale může student čerpat i z kapitoly o dějinách filozofie. Bílý Ježíšovo učení označuje za vysoký stupeň teismu, který oproti židovským prorokům obohatil o pojem Boha-Otce, směřující k mravní obrodě světa.¹¹² Bílý také svému výkladu o patristice a scholastice předsazuje shrnující charakteristiku částí křesťanské Bible¹¹³ a životopisné údaje myslitelů rozšiřuje o informace o jejich církevním působení.

3.3.2. Religionistika

Důležitější než kapitoly o dějinách filozofie jsou však z hlediska této práce pasáže, v nichž učebnice podávají výklad o křesťanství z hlediska religionistiky. Je zajímavé, že jako samostatná kapitola se religionistika objeví znovu pouze v souboru knih Jiřího Bílého,¹¹⁴ kde lze zároveň nalézt nejzevrubnější informace o křesťanství ve srovnání se zbylými vybranými knihami. Ostatní učebnice toto téma probírají jako podkapitulu v rámci sociologie,¹¹⁵ nebo tuto kapitolu dokonce vůbec nezahrnují.¹¹⁶ Toto zjištění je

¹⁰⁷ Bílý Jiří: *Základy společenských věd II.: Základy filozofie a psychologie*, s. 72

¹⁰⁸ Adamová L., Dudák V., Ventura V.: *Základy filosofie, etiky*, s. 64–71

¹⁰⁹ Adamová L., Dudák V., Ventura V.: *Základy filosofie, etiky*, s. 65

¹¹⁰ Čadová B., Petrželová J., Čermáková M.: *Maturitní otázky: občanský a společenskovední základ*, s. 190

¹¹¹ Bílý Jiří: *Základy společenských věd III.: Základy etiky, estetiky a religionistiky*

¹¹² Bílý Jiří: *Základy společenských věd II.: Základy filozofie a psychologie*, s. 103–104

¹¹³ Bílý Jiří: *Základy společenských věd II.: Základy filozofie a psychologie*, s. 104

¹¹⁴ Bílý Jiří: *Základy společenských věd III.: Základy etiky, estetiky a religionistiky*, s. 95nn

¹¹⁵ Čadová B., Petrželová J., Čermáková M.: *Maturitní otázky: občanský a společenskovední základ*, s. 53nn

¹¹⁶ Adamová L., Dudák V., Ventura V.: *Základy filosofie, etiky*. Kapitolu religionistika

překvapivé zejména u souboru Maturitní otázky, jelikož se jedná o novou publikaci, která by měla zohledňovat povinné penzum učiva obsažené v osnovách. Křesťanství je zde zmiňováno jako jedno z nejrozšířenějších světových náboženství,¹¹⁷ které se dělí do římskokatolického, ortodoxního a protestantského proudu.¹¹⁸ Kromě těchto informací ale kniha Maturitní otázky obsahuje pouze nejstručnější informace o době vzniku křesťanství a o Novém zákoně, jako specificky křesťanské části Bible. Překvapivé je rovněž shrnutí křesťanské víry, v němž je uvedeno, že křesťané věří v posmrtný život, v království Boží mimo tento svět a ve vysvobození ze strastí tohoto světa,¹¹⁹ aniž by tato myšlenka byla uvedena do jakékoliv souvislosti s Kristovým vykupitelským činem. Informace, na tomto místě podané, jsou příliš kusé a zjednodušující. Učebnice autorského kolektivu Adamová, Dudák, Ventura neobsahuje dokonce ani tento již tak dost skromný základ a své pojednání o křesťanství omezuje na stručný popis Ježíše jako zakladatelské osobnosti nového náboženského směru.¹²⁰ Oproti tomu kniha Jiřího Bílého nabízí ucelený a myšlenkově bohatý nástin křesťanství. Podává nejen stručný obsah biblické zvěsti, představuje i základní etické důrazy Ježíšova učení a především charakteristiku jednotlivých křesťanských proudů. Zde tkví zásadní přínos jeho práce pro studenty. Mohou si udělat obrázek o rozdílech mezi jednotlivými církvemi na základě moderně pojatého nástinu, nikoliv skrze složité popisování náboženských a věroučných sporů v období reformace a protireformace. Studenti sice nezískají přehled o tom, proč a jakým způsobem věrouka jednotlivých proudů vznikala, ale dozvědí se bazální informace o tom, nač kladou církve důraz dnes a na základě toho by měli být schopni dnešní křesťany zařadit alespoň do hlavních směrů. Ani Bílý se však ve svém textu nevyhne některým zavádějícím formulacím. Mezi ně patří například věta o opětovném smíření Boha s lidmi skrze Kristovu lidskou existenci,¹²¹ která ovšem pomíjí vykupitelský ráz Ježíšovy smrti.

3.3.3. Bible

Pokud jde o informace o Bibli, jsou učebnice základů společenských věd poměrně skoupé. Souborná kniha Maturitní otázky sice na rozdíl od příručky autorského kolektivu Adamová, Dudák, Ventura alespoň vyjmenovává, z jakých částí se Bible

neobsahují ani další dvě publikace z ediční řady Základy společenských věd, Eichler B., Ryska R., Svoboda V.: *Základy státoprávní teorie, ekonomie a ekonomiky, neformální logiky*, a Gillnerová I., Buriánek J.: *Základy psychologie, sociologie*.

¹¹⁷ Čadová B., Petrželová J., Čermáková M.: *Maturitní otázky: občanský a společenskovědní základ*, s. 53

¹¹⁸ Čadová B., Petrželová J., Čermáková M.: *Maturitní otázky: občanský a společenskovědní základ*, s. 53

¹¹⁹ Čadová B., Petrželová J., Čermáková M.: *Maturitní otázky: občanský a společenskovědní základ*, s. 53

¹²⁰ Adamová L., Dudák V., Ventura V.: *Základy filosofie, etiky*, s. 64

¹²¹ Bílý Jiří: *Základy společenských věd III.: Základy etiky, estetiky a religionistiky*, s. 112

skládá, které knihy tvoří Nový zákon¹²² a na jiném místě jmenuje Jeronýma jako jejího prvního překladatele do latiny,¹²³ nic bližšího ale o křesťanském Písmu svatém neřekne. Podstatně lépe na tom je kniha Jiřího Bílého, která zmiňuje nejen základní dějové linie Starého zákona, ale prozradí i něco o způsobu vznikání biblických knih a o jejich autorské rozrůzněnosti.¹²⁴ Bible je navíc prezentována nejen jako svatá kniha křesťanů a židů, ale i etický a náboženský poklad pro celé lidstvo.¹²⁵ Bílý se ale opět nevyhne zkreslujícímu výroku, když postuluje, že Bible má přes množství knih v ní obsažených jednotný námět a její jednotlivé výroky si vzájemně neodporují.¹²⁶ Tato věta je sice pravděpodobně vedena dobrým záměrem představit Bibli i přes její dlouhou dobu vzniku jako jednotný text, nevypovídá ale zcela pravdivě o rozrůzněnosti biblických poselství a přímých názorových antagonismech, které v ní lze nalézt. Přesto je pozitivní, že se autor Bibli pokouší představit jako stále aktuální a směrodatnou nejen pro židovsko-křesťanské náboženské prostředí.

3.3.4. Učení a osoba Ježíše Krista

Jedním z důležitých témat, které ve svých výkladech učebnice mimoděk traktují, je jejich pohled na osobu a učení Ježíše Krista. Antagonistické názory, které se projevily už ve výkladech o křesťanství samotném, se promítají i do formulací, jimiž knihy hovoří o postavě křesťanského Mesiáše.

Učebnice základů společenských věd z nakladatelství Fortuna Ježíše prezentuje jako historickou osobu, jíž mesiášskou roli přisoudili první křesťanští vyznavači.¹²⁷ Autoři vyjadřují údiv, jež podle vlastních slov sdílí s historiky, že díky víře hrstky učedníků, podle níž byl politicko-náboženský odsouzenec vzkříšen a žije, vzniklo křesťanství jako hnutí, které ovlivňuje dějiny světa i myšlení dodnes.¹²⁸ Tento názor může být interpretován jak negativně, jako lehce pohrdlivá poznámka na okraj textu, tak i pozitivně, jako nechtěný poukaz k přesvědčení, že na této víře musí být něco pravdivého, jestliže se z malého okruhu přívrženců rozšířila do celého světa a přetrvávala dlouhá staletí. Kristovo učení kniha shrnuje jako polemiku proti starým strukturám násilí, peněz, zotročování, oslovující především chudé a bezmocné. Ježíš hlásal novou vládu spravedlnosti, míru a svobody, kterou nazýval Božím královstvím. Podle autorů tato výzva byla především výzvou k vnitřní svobodě, která ale přesto byla silně znepokojivou pro mocné jeho doby.¹²⁹ Tato učebnice pomíjí jak Ježíšovy

¹²² Čadová B., Petrželová J., Čermáková M.: *Maturitní otázky: občanský a společenskovední základ*, s. 53

¹²³ Čadová B., Petrželová J., Čermáková M.: *Maturitní otázky: občanský a společenskovední základ*, s. 190

¹²⁴ Bílý Jiří: *Základy společenských věd III.: Základy etiky, estetiky a religionistiky*, s. 111

¹²⁵ Bílý Jiří: *Základy společenských věd III.: Základy etiky, estetiky a religionistiky*, s. 111

¹²⁶ Bílý Jiří: *Základy společenských věd III.: Základy etiky, estetiky a religionistiky*, s. 111

¹²⁷ Adamová L., Dudák V., Ventura V.: *Základy filosofie, etiky*, s. 64

¹²⁸ Adamová L., Dudák V., Ventura V.: *Základy filosofie, etiky*, s. 64

¹²⁹ Adamová L., Dudák V., Ventura V.: *Základy filosofie, etiky*, s. 64

záračné skutky, tak morální požadavky, které Ježíš na své učedníky kladl. Soubor učiva Maturitní otázky se k vlastní náplni Ježíšova učení nevyjadřuje vůbec.¹³⁰

Jiří Bílý Ježíšovo učení prezentuje jednak jako radikalizaci židovského Desatera, shrnutou do dvojpříkázání lásky,¹³¹ jednak jako poselství rovnosti všech lidí před Bohem, poselství odpuštění, nenásilí a lásky. Ježíšovy etické důrazy mnohem lépe vystihuje, navíc neopomíná poznamenat, že Ježíš pravost svého svědectví dokládá mocnými skutky lásky, ať už se jedná o uzdravování nemocných nebo sycení hladových.¹³² Nepomíjí Ježíšovu vlastní angažovanost a neredukuje jeho význam pouze na revolučního kazatele.

3.3.5. Církev a církve

V souvislosti s tématem církve či církví nenacházíme v učebnicích základů společenských věd mnoho informací. Ani v jedné učebnici například není ve výčtu velkých mezinárodních organizací zmíněna Světová rada církví. Zmínku o církvi lze mimo výklady o religionistice nalézt v souvislosti s výkladem o právu, v rámci podkapitoly o manželství, kde učebnice konstatují, že manželství lze v České republice podle platného právního řádu uzavřít jak civilní formou před státním orgánem, tak formou církevní před orgánem státem registrované církve.¹³³

Kapitola o religionistice přináší údaje o hlavních proudech křesťanství, jimiž jsou římskokatolická církev, církve východního ritu a církve protestantské.¹³⁴ Jak bylo uvedeno výše, v některých publikacích je tento výklad rozšířen a studenti se jeho prostřednictvím mohou obeznámit s hlavními věroučnými články, jimiž se ten který proud křesťanství řídí. Jiří Bílý podtrhuje u katolíků význam církevní hierarchie v čele s papežem, a pojetí svátostí,¹³⁵ u protestantů důraz na Písmo, spásnou milost Boží a roli pastora, odlišnou od katolického kněze,¹³⁶ u pravoslavných křesťanů pak význam ikon a klášterního života.¹³⁷ Bílý v této kapitole zůstává názorově indiferentní, ani jednomu směru nedává větší prostor nebo jej nepreferuje.

Výklady o dějinách filozofie probleskují názory na církve, které ukazují ke spíše rezervovanému postoji autorů. Bílý podtrhuje středověkou snahu církve o ztotožnění teologie a filozofie, které pominulo antickou snahu Epikúrovu osvobodit

¹³⁰ Čadová B., Petrželová J., Čermáková M.: *Maturitní otázky: občanský a společenskovední základ*, s. 53

¹³¹ Bílý Jiří: *Základy společenských věd III.: Základy etiky, estetiky a religionistiky*, s. 112

¹³² Bílý Jiří: *Základy společenských věd III.: Základy etiky, estetiky a religionistiky*, s. 112

¹³³ Eichler B., Ryska R., Svoboda V.: *Základy státoprávní teorie, ekonomie a ekonomiky, neformální logiky*, s. 55, Bílý Jiří: *Základy společenských věd III.: Základy etiky, estetiky a religionistiky*, s. 66

¹³⁴ Čadová B., Petrželová J., Čermáková M.: *Maturitní otázky: občanský a společenskovední základ*, s. 53

¹³⁵ Bílý Jiří: *Základy společenských věd III.: Základy etiky, estetiky a religionistiky*, s. 113

¹³⁶ Bílý Jiří: *Základy společenských věd III.: Základy etiky, estetiky a religionistiky*, s. 114–115

¹³⁷ Bílý Jiří: *Základy společenských věd III.: Základy etiky, estetiky a religionistiky*, s. 116

prostřednictvím filozofie člověka od strachu z bohů i ze smrti.¹³⁸ Ve výkladu o mezinárodním právu a mírové myšlence poukazuje na „nemírovou“ povahu středověké feudální společnosti, v níž i přes charakter křesťanského náboženství a proklamovanou jednotu společné víry nezbyl pro zájmy světské i duchovní moci prostor než pro myšlenku „vnitřního míru“, dosažitelného na onom světě.¹³⁹ V příručce základů společenských věd z nakladatelství Fortuna je o církvích zmínka v souvislosti se středověkou zkorumpovaností církve většinové, vůči níž se následně vymezily protestantské očištné snahy, které autoři označují za příliš razantní, jakkoliv si všímají jejich důrazu na individuální víru a odpovědnost.¹⁴⁰

3.3.6. Hodnocení

Důkladná četba tří typů učebnic ukázala, že tyto nejsou ani zdaleka stejně kvalitní, co se týče informací, které studentům podávají o křesťanství. Za nejlepší lze označit řadu učebnic Jiřího Bílého, i když i v ní se studenti setkájí s různými zavádějícími informacemi nebo alespoň formulacemi. Autor se ale nepokouší se tématu náboženství vyhnout a zahrnuje jej do četných výkladů. Zbylé publikace je možné označit za „nenáboženské“, protože se snaží vyhnout vší teologii a informace, které studentům o křesťanství podávají, jsou poměrně kusé.

3.4. Učebnice českého jazyka a literatury

V rámci srovnání učebnic pro gymnázia byly pro účely této práce použity dvě ucelené řady učebnic a dvě souhrnné publikace. Jedná se o čtyřdílnou sérii knih z pera Jaroslava Blažkeho *Kouzelné zrcadlo literatury*,¹⁴¹ u něhož byla použita obě vydání prvního dílu, protože jsou na školách obě používána. Další řadou knih, která podává výklad o celých dějinách literatury, jsou publikace Věry Martinkové a jejího autorského kolektivu, jejichž poslední díl vyšel nedávno v přepracovaném a rozšířeném vydání.¹⁴² Jako souhrny gymnaziálního učiva byly použity knihy Marie Sochorové, které ovšem, jak z názvu vyplývá, podávají středoškolskou látku

¹³⁸ Bílý Jiří: *Základy společenských věd II.: Základy filozofie a psychologie*, s. 71

¹³⁹ Bílý Jiří: *Základy společenských věd I.: Základy ekonomie, mezinárodních vztahů, logiky a teorie vědy*, s. 97

¹⁴⁰ Adamová L., Dudák V., Ventura V.: *Základy filozofie, etiky*, s. 73

¹⁴¹ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od Gilgameše k Harlekýnovi*, Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od nejstarších písemných památek k osvícenství*, Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od železné opony k postmoderně*, Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Písemnictví 19. věku*, Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Sna a realita moderního světa*

¹⁴² Martinková Věra, kol.: *Literatura 1*, Martinková Věra, kol.: *Literatura 2*, Martinková Věra, kol.: *Literatura 3*, Martinková Věra, kol.: *Literatura 4: Česká a světová literatura 1945-2005, upravené a rozšířené vydání*

v kostce.¹⁴³ Zmínka o křesťanství v nich lze nalézt poměrně velké množství, jejich koncentrace je ale největší v kapitolách pojednávajících o starověku a středověku. Vzhledem k rozsahu učiva literatury by bylo velmi zdlouhavé citovat, na kterých místech učebnice o křesťanství mluví. Pro tuto práci se zdá být přínosnějším sledovat spíše, JAK se o křesťanství učebnice vyjadřují a v souvislosti s kterými tématy se tak děje, proto bude následující podkapitola pojednána jako výčet jednotlivých témat.

3.4.1. Bible

Ve výuce i učebnicích literatury má Bible oproti ostatním vyučovacím předmětům důležité místo. Všechny vybrané učebnice jí přiznávají výsadní postavení mezi starověkými a středověkými písemnými památkami.¹⁴⁴ Díky učebnicím literatury se studenti obeznámí s dělením Bible na Starý a Nový zákon i se žánrovou charakteristikou biblických knih.¹⁴⁵ Všechny učebnice se vyrovnávají s faktem, že Starý zákon je především literární památkou judaismu a hebrejské literatury, který si křesťané pouze přisvojili a připojili k němu Nový zákon. Některé učebnice tuto rozdílnost autorských kultur dávají najevo tím, že o Starém zákoně mluví v kapitole starověk nebo nejstarší písemné památky, kdežto o Novém zákoně se zmiňují v kapitole antika¹⁴⁶ (jako o památce starořímské literatury) nebo dokonce středověk.¹⁴⁷ Publikace se značně liší i tím, kolik informací studentům o křesťanském Písmu svatém poskytují. Nejméně jich najdeme v souborné publikaci Marie Sochorové. Pozoruhodný je zejména způsob, jakým mluví o Starém zákoně. Mezi biblickými texty jsou jmenovány příběhy z dějin Židů.¹⁴⁸ Autorka jmenuje Abrahama, Mojžíše, přikázání Hospodinova a příběh Davida a Goliáše. Zcela tu chybí jakákoliv zmínka o události exodu, která je pro judaismus konstitutivní, i spojení daru Desatera se smlouvou mezi Hospodinem a jeho vyvoleným lidem. Podobně zkreslujícím dojmem působí stať Věry Martinkové, která sice studentům předává informace o archeologických nálezích v Kumránu,¹⁴⁹ ale jako etické poselství judaismu uvádí příkaz milovat bližního jako sebe sama, bez důrazu na druhý rozměr, tedy milování Hospodina.¹⁵⁰ U obou těchto publikací je zřetelná tendence informovat o biblických textech co možná nejméně nábožensky a omezit výklad na faktografické údaje. Jaroslav Blažke se ve svých knihách naopak snaží studentům zprostředkovat především myšlenkový obsah biblických textů. V jeho učebnicích najdeme i ukázky, jež mají studentům texty přiblížit.¹⁵¹

¹⁴³ Sochorová Marie: *Český jazyk v kostce*, Sochorová Marie: *Literatura v kostce*

¹⁴⁴ Sochorová Marie: *Literatura v kostce*, s. 10

¹⁴⁵ Martinková Věra, kol.: *Literatura 1*, s. 22.42

¹⁴⁶ Martinková Věra, kol.: *Literatura 1*, s. 42

¹⁴⁷ Sochorová Marie: *Literatura v kostce*, s. 10

¹⁴⁸ Sochorová Marie: *Literatura v kostce*, s. 8

¹⁴⁹ Martinková Věra, kol.: *Literatura 1*, s. 22

¹⁵⁰ Martinková Věra, kol.: *Literatura 1*, s. 22

¹⁵¹ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od Gilgameše k Harlekýnovi*, s. 14–15

Mimo samotný výklad o obsahu Bible, který je nepochybně důležitý, podávají učebnice na svých stránkách i svědectví o tom, jakou roli Bible hrála ve vývoji literatury a především národních jazyků. V Blažkeho Kouzelném zrcadle literatury je už v úvodu kladen důraz na úzkou souvislost, kterou lze vystopovat mezi vývojem češtiny a překlady Bible.¹⁵² Tímto směrem jde i výklad o Blahoslavově překladu Nového zákona, který podnítl překlad celé Bible, jehož jazyk se stal na dlouhou dobu vzorem spisovné češtiny a výrazně přispěl k ustálení její spisovné normy.¹⁵³ Učebnice neopomínají zdůraznit, že Bible je nevyčerpatelným inspiračním vzorem.¹⁵⁴

3.4.2. Ježíš a jeho učení

O Ježíši a jeho učení se učebnice zmiňují spíše na okraj, v rámci výkladu o Novém zákoně, u Sochorové dokonce jakákoliv zmínka o Ježíšově životě nebo učení chybí. Poměrně specifický je výklad o Ježíši v příručce Věry Martinkové. Ježíše prezentuje jako historickou osobu, například uvádí, že se narodil jako syn tesaře Josefa a jeho ženy Marie.¹⁵⁵ Autorka zjevně odmítá křesťanskou tradici o Ježíšově synovství Božím i o Mariině zázračném panenství. Podobně v následujícím textu autorka uvádí, že Ježíše za Mesiáše a spasitele považovali jeho učedníci, v pasáži o Ježíšově životě nenajdeme ani zmínku o uzdravování nebo jiných mocných činech, o kterých čteme v evangeliích. Ježíš podle Martinkové ve svém kázání odhaloval především vykořisťování chudých a učil rovnost a spravedlnost. Tento nenáboženský pohled by se snad dal ještě přijmout, zcela nepřijatelné je ale současné používání termínů jako saduceové, farizeové nebo Sanhedrin, aniž by k těmto bylo připojeno jakékoliv vysvětlení.¹⁵⁶

Naprosto odlišný pohled na Ježíše poskytuje svému čtenáři Jaroslav Blažke. Ježíše představuje jako Boha, zrozeného v lidské podobě, jehož úkolem bylo hlásat na Zemi počátek nového období dějin, tedy příchod Božího království.¹⁵⁷ Autor pro srozumitelnost dodává, že toto proklamované království není politického, ale duchovního rázu a přístup do něj má každý, kdo se rozhodne Ježíše následovat.¹⁵⁸ Ježíšovo učení kniha představuje v jeho nezkráslené podobě, prostřednictvím úryvků z evangelia.¹⁵⁹ Studenti tak dostávají možnost se s ním v hlavních obrysech seznámit a udělat si na ně vlastní názor.

¹⁵² Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od nejstarších písemných památek k osvícenství*, s. 6

¹⁵³ Martinková Věra, kol.: *Literatura 1*, s. 111

¹⁵⁴ Sochorová Marie: *Literatura v kostce*, s. 15

¹⁵⁵ Martinková Věra, kol.: *Literatura 1*, s. 42

¹⁵⁶ Martinková Věra, kol.: *Literatura 1*, s. 42

¹⁵⁷ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od nejstarších písemných památek k osvícenství*, s. 30

¹⁵⁸ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od nejstarších písemných památek k osvícenství*, s. 30

¹⁵⁹ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od nejstarších písemných památek*

3.4.3. Historické křesťanství

V tomto odstavci budou shrnuty kritické názory na křesťanství, které jednotlivé učebnice obsahují. Děje se tak s úmyslem oddělit negativní vlivy církve a mocenské rozpínivosti předchozích křesťanů od aktivit a počínů církve dnešní. Zároveň je třeba temné stránky historie křesťanství uvést a nezamlčet, protože to by působilo jako alibismus. Kritické názory učebnic budou shrnuty v jediné části, přesto s ohledem na historické myšlenkové proudy křesťanství, aby snad čtenář této práce nenabyl dojmu, že některá církev byla považována za dokonalou a bezchybnou. Jako poněkud problematické se totiž může jevit to, že učebnice často nerozlišují mezi západní církví, jejíž historie je všem západním církevním uskupením společná, a církví římskokatolickou, která z této většinové církve zbyla po odtržení protestantů. Výklady tak někdy působí dojmem, že současná římskokatolická církev má na svědomí všechno zlo, spáchané křesťanskými organizacemi v dějinách a protestantské církve působí jako spolky s povahou holubičí. Nepřesné rozlišování mezi církvemi se objevuje například v souvislosti s výkladem o husitství, který je uvozen větami o pokusech reformovat mravně upadnuvší katolickou¹⁶⁰ nebo dokonce římskokatolickou¹⁶¹ církev. Studentům se tak často rozpojuje souvislost mezi středověkou církví a z ní vyšších reformačních snah a proudů.

Jedním z nejčastějších kritických názorů, které lze v učebnicích najít, je odsudek násilí, ať už fyzického nebo duchovního, které církve páchaly na lidstvu v době rozmachu své moci. Autoři se v knihách zmiňují o čarodějnických procesech, upalování kacířů,¹⁶² nucených přestupech na víru¹⁶³ i nadvládě křesťanské teologie ve středověké Evropě.¹⁶⁴

Další kritikou, která se na církve jako takovou snáší, je poukaz na odklon od původního křesťanského ideálu. Jaroslav Blažke ve svých publikacích uvádí na prvním místě nepůvodní myšlenky a prvky, které nově přijatému křesťanství vtiskli především Germáni.¹⁶⁵ Těmi podle autora bylo stavovské rozdělení na šlechtu a nevolníky a zaměření na boj a válku, které později vedlo k zakládání rytířských řádů a křížovým výpravám. Zajímavým prvkem, na nějž autor rovněž upozorňuje, je kult královské hodnosti, který byl již v předkřesťanských dobách obklopen mystickým leskem, díky církevnímu posvěcení se však jeho aureola ještě zvětšila.¹⁶⁶

Zřejmě nejproblematictějším kritizovaným bodem je v učebnicích zobrazený postoj křesťanů k Židům. Ať už se jedná o český nebo světový kontext, přístup křesťanů k Židům je zcela nepřijatelný. V Čechách byli Židé někdy více, někdy méně tolerováni,

k osvěcenství, s. 31–34

¹⁶⁰ Sochorová Marie: *Literatura v kostce*, s. 13

¹⁶¹ Martinková Věra, kol.: *Literatura 1*, s. 76

¹⁶² Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od Gilgameše k Harlekýnovi*, s. 116

¹⁶³ Martinková Věra, kol.: *Literatura 1*, s. 130

¹⁶⁴ Martinková Věra, kol.: *Literatura 1*, s. 60

¹⁶⁵ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od Gilgameše k Harlekýnovi*, s. 70

¹⁶⁶ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od Gilgameše k Harlekýnovi*, s. 70

z Blažkeho publikace ale jednoznačně vyplývá, že byli především často nesmyslně obviňováni, pronásledováni, a navíc majetkově vykořisťováni.¹⁶⁷ Kromě postoje české společnosti, která Židů a jejich majetků využívala jednoznačně ve svůj prospěch, se v učebnicích nachází informace o postoji španělské církve, která část Židů násilím přinutila ke konverzi ke křesťanské víře.¹⁶⁸ Vyhnaní Židů, kteří se odmítli nechat pokřtít, z Iberského poloostrova Blažke označuje za tragédii, která zničila civilizaci, spojující židovskou, arabskou i antickou kulturu.¹⁶⁹ Autor kromě toho poukazuje na pasivitu zejména německých křesťanů, která se nepokusila postavit hráz obludné vlně Hitlerova antisemitismu a připustila tak mlčky tragédii šoa, vyvraždění židovského národa.¹⁷⁰

Kromě kritických názorů autorů učebnic, jejichž výraz lze nalézt zejména v pasážích shrnujících některou historickou epochu či její myšlenkové zázemí, jsou studenti konfrontováni s údaji o kritice církve, kterou vznášeli sami doboví autoři. Těchto zmínek se ve všech učebnicích najde v různých kapitolách velké množství. Patří mezi ně například odkaz na obrodné snahy Erasma Rotterdamského a jeho štiplavou kritiku pokrytectví církevních autorit ve Chvále bláznovství¹⁷¹ nebo Voltairovy proticírkevní pamflety.¹⁷² Hlavním terčem této kritiky byl obvykle odklon církve či církví od ideálů první křesťanské církve. Z kritiky vzešla česká i světová reformace, ale i vnitřní obrodné snahy katolické církve.

3.4.4. Přínos křesťanství

Kromě kritiky a negativ křesťanství, které učebnice rozhodně nezamlčují, je v nich ale možno nalézt i dostatek pozitivních informací, které mají za účel zpravit studenty o přínosu, který křesťanství v dějinách (nejen literárních a uměleckých) mělo.

Učebnice uvádějí křesťanství jako zásadní kulturní pojítka mezi antikou a středověkem.¹⁷³ Svorem těchto dvou období se stala církev. Kulturní přínos nového náboženství a jeho církevní organizace se neprojevoval pouze v oblasti literatury, teologie či umění. Nezanedbatelný vliv mělo podle autorů učebnic křesťanství i na rozvoj zemědělství a řemesel. Podle Věry Martinkové měly na hospodářském rozkvětu podíl zejména kláštery, jmenovitě kláštery benediktýnů, jejichž výrobní postupy se šířily i mezi laickým obyvatelstvem.¹⁷⁴ Kláštery byly také v podání Věry Martinkové

¹⁶⁷ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od nejstarších písemných památek k osvícenství*, s. 111

¹⁶⁸ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od Gilgameše k Harlekýnovi*, s. 142

¹⁶⁹ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od nejstarších písemných památek k osvícenství*, s. 142

¹⁷⁰ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od železné opony k postmoderně*, s. 33–34

¹⁷¹ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od Gilgameše k Harlekýnovi*, s. 139

¹⁷² Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od Gilgameše k Harlekýnovi*, s. 209

¹⁷³ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od nejstarších písemných památek k osvícenství*, s. 110

¹⁷⁴ Martinková Věra, kol.: *Literatura 1*, s. 61

místem středověkých sociálních služeb, jichž se zhošťovaly péčí o nemocné, zmrzačené a sirotky i poskytováním vzdělání nemajetným zájemcům.

Další důležitou roli sehrálo křesťanství ve vývoji a šíření česky psané literatury. Jeho vliv se projevil při staroslověnské misii i mnohem později díky překladům Bible.¹⁷⁵

Marie Sochorová ve svém stručném souhrnu dějin literatury uvádí vliv králické češtiny nejen na sjednocení českého pravopisu a ustálení jeho spisovné normy, ale i vliv, který měl jazyk bratrského překladu Bible na Slovensku.¹⁷⁶

Učebnice naštěstí nepředstavují křesťanství jako fenomén, který by svou vlivnou roli sehrál pouze skrze Bibli. V knihách se vyskytují i zmínky o katolické moderně, jež na úsvitu české literární moderny ofenzivně prosazovala křesťanské hodnoty nejen do literatury, ale do života společnosti obecně.¹⁷⁷

3.4.5. Husitství

Husitství je zásadním obdobím českých dějin a výuka literatury jej rozhodně neopomíjí. Pozitivním zjištěním je fakt, že se o husitství již zdaleka nepíše jako o jednoznačně nejslavnější etapě českých dějin, kdy se národ postavil zkorumpované církvi a hrdinně bojoval za pravdu. Je nutno ocenit, že učebnice studentům poskytují i odvrácenou stranu husitského hnutí, které zemi zatížilo válečným konfliktem, v jehož důsledku se například na našem území nerozvinula renesance (jako v ostatních evropských zemích).¹⁷⁸ Význam husitství zdůrazňují všechny učebnice, najdeme v nich zmínky o volání po návratu k prvotnímu křesťanskému ideálu¹⁷⁹ i odkazy k, zejména Husovu, důrazu na pravdu a poslušnost této hodnotě, pro niž má pravý křesťan obětovat i život.¹⁸⁰

Podrobnosti o Husově učení a jeho teologické důrazy lze ale bohužel objevit pouze u Jaroslava Blažkeho.¹⁸¹ V knihách Marie Sochorové a Věry Martinkové se výklad omezuje toliko na povšechnou charakteristiku, která se zdaleka vyhýbá jakékoliv interpretaci teologie a z husitství tak dělá především hnutí sociální a až v druhé řadě náboženské.¹⁸²

I přes pozorovatelnou snahu nelíčit husitství černobíle v učebnicích literatury stále chybí více zmínek o krutosti husitů a jejich náboženském zanícení místy přerůstajícím až ve fanatismus.

¹⁷⁵ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od nejstarších písemných památek k osvícenství*, s. 6

¹⁷⁶ Sochorová Marie: *Literatura v kostce*, s. 29

¹⁷⁷ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Sna a realita moderního světa*, s. 29

¹⁷⁸ Sochorová Marie: *Literatura v kostce*, s. 16

¹⁷⁹ Martinková Věra, kol.: *Literatura 1*, s. 75

¹⁸⁰ Martinková Věra, kol.: *Literatura 1*, s. 78

¹⁸¹ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od nejstarších písemných památek k osvícenství*, s. 102–103, Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od Gilgameše k Harlekýnovi*, s. 108

¹⁸² Martinková Věra, kol.: *Literatura 1*, s. 77

3.4.6. Protestantismus

Protestantismus, jako evropské reformační hnutí, má v učebnicích také svoje pevné místo, ačkoliv učebnice více pozornosti věnují domácímu hnutí husitskému, případně jeho pokračování v Jednotě bratrské. Reformace je prezentována jako hnutí za svobodu, kritické vůči církvi, jež klade důraz na osobní vztah k Ježíši Kristu.¹⁸³ Jaroslav Blažke ve své publikaci seznamuje studenty se základními myšlenkami Martina Luthera a píše o pozitivě i negativě reformačního hnutí, které přineslo jak laicizaci teologie, tak náboženské války a zvýšenou míru sektářství.¹⁸⁴ Zásadním Blažkeho přínosem je vysvětlení, že mezi katolictvím a protestantismem není rozdíl v otázce smyslu života. Oba křesťanské směry usilují o dosažení spásy, byť prostřednictvím různých náboženských forem a různými cestami. Představitelé obou směrů mají podobné problémy a prožívají podobné pocity.¹⁸⁵ Tato vysvětlující poznámka má studentům, kteří mají o věroučných rozdílech církví často zkreslené představy, pomoci, aby nahlédli, že cíl je různým konfesním směrům křesťanství společný. Společným rysem je i pronásledování kritiků církve, o němž můžeme najít zmínku v souvislosti s Voltairem a jeho stíháním, jenž, vedeno náboženským fanatismem, bylo stejně přísné v Paříži jako v Ženevě a Lausanne.¹⁸⁶

3.4.7. Katolická církev

Pomineme-li informace, které studenti získávají o církvi nerozdělené reformačním bojem, jež jsou z větší části uvedeny výše, jsou zmínky o katolické církvi v učebnici poměrně kusé. Najdeme je v souvislosti s rekatolizací,¹⁸⁷ popřípadě s kritickými výpady osvícensky smýšlejících autorů,¹⁸⁸ v nichž se církev jeví jako nositelka maloměstského způsobu života a udržovatelka zastaralých pořádků. V kapitolách o moderní literatuře je zmiňována téměř výlučně katolická církev, informací o protestantech je minimálně. Církev je prezentována především jako nositelka protikomunistického odporu (a byla také ze všech církví nejvíce postižena komunistickým tažením proti náboženství).¹⁸⁹

¹⁸³ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od nejstarších písemných památek k osvícenství*, s. 152

¹⁸⁴ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od nejstarších písemných památek k osvícenství*, s. 119

¹⁸⁵ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od nejstarších písemných památek k osvícenství*, s. 203

¹⁸⁶ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od Gilgameše k Harlekýnovi*, s. 209

¹⁸⁷ Sochorová Marie: *Literatura v kostce*, s. 19

¹⁸⁸ Sochorová Marie: *Literatura v kostce*, s. 28

¹⁸⁹ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od železné opony k postmoderně*, s. 156

3.4.8. Křesťanská etika

Učebnice na svých stránkách ukazují i některé hodnoty křesťanské etiky. Jaroslav Blažke upozorňuje na nové pojetí mravnosti, jež v křesťanství vzešlo ze židovských hodnot. Základem této morálky je podle autora obrat k celému lidstvu, v němž všechny vztahy mají být založeny na lásce.¹⁹⁰ Blažke také zdůrazňuje rozdílné pojetí lidské svobody ve středověku a renesanci, přičemž první jmenované období podle něj odvozuje pojem svobody od Boha a jeho stvoření, zatímco druhé chápe svobodu v duchu antiky.¹⁹¹ Autor studentům představuje i bratrské pojetí morálky, které ukládalo šlechtě stejné morální závazky jako všem ostatním věřícím.¹⁹² Toto pojetí etiky bylo ve své době ojedinělé, o čemž se studenti mohou na stránkách učebnice sami přesvědčit.

3.4.9. Hodnocení

Podobně jako v případě učebnic základů společenských věd jsou i mezi učebnicemi českého jazyka a literatury značné rozdíly v množství i kvalitě informací o křesťanství. Za velmi zdařilou lze pokládat knižní řadu Kouzelné zrcadlo Jaroslava Blažkeho, která si klade za cíl studentům křesťanství zprostředkovat nejen z hlediska historicko-literárního, ale i myšlenkového. Blažkeho knihy se nevyhýbají teologii a jejich výklady nejsou zkreslující ani tendenční. Problémem knih Marie Sochorové je jejich rozsah, díky němuž je výklad omezen na strohá fakta, která vyžadují další vysvětlení ze strany učitele nebo samostatnou práci na straně studentů. Jako nejméně vyhovující se ukázaly knihy Věry Martinkové, které se věroučným otázkám spíše vyhýbají a snaží se držet pouze historických faktů. V kapitole o husitství se také výklad blíží dřívějším tendenčním oslavám tohoto hnutí. To může být způsobeno i literaturou, z níž Martinková čerpá své zdroje. Podle seznamu literatury v jejích knihách¹⁹³ se jedná především o publikace vyšlé v dobách komunismu, a to i přesto, že jsou z dnešního hlediska ideologicky zabarvené a zastaralé. Jakkoliv jsou její učebnice poměrně nové, nesou si v sobě dřívější názory.

3.5. Učebnice zeměpisu

Z Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia i z vlastních Školních vzdělávacích programů vyplývá, že v rámci studia zeměpisu by se studenti měli seznámit s tématem náboženství, a to jak z hlediska celosvětového obyvatelstva, tak z hlediska

¹⁹⁰ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od Gilgameše k Harlekýnovi*, s. 48

¹⁹¹ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od nejstarších písemných památek k osvícenství*, s. 119

¹⁹² Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Od Gilgameše k Harlekýnovi*, s. 169

¹⁹³ Martinková Věra, kol.: *Literatura 1*, s. 202–203

populací jednotlivých světových regionů.¹⁹⁴ V následujícím textu lze nalézt odpověď na otázku, jakým způsobem jim k rámcovým znalostem mohou pomoci učebnice. Stejně jako v předchozích podkapitolách byly pro srovnání použity dvě řady učebnic pro gymnázia¹⁹⁵ a tentokrát dvě příručky shrnující učivo čtyřletého gymnaziálního studia pro potřeby maturantů.¹⁹⁶

Při důkladném pohledu do učebnic bylo zřejmé, že tyto o náboženství a o křesťanství mluví velmi stručně, většinou jen v několika málo kapitolách, týkajících se obyvatelstva.

3.5.1. Náboženství v ČR

Informace, jež studentům učebnice poskytují o náboženských vyznáních v České republice, jsou tristně stručné. Všechny vybrané knihy konstatují, že nejrozšířenějším náboženstvím na našem území je křesťanství, přičemž většina věřících se hlásí k římskokatolické církvi.¹⁹⁷ Všechny publikace uvádějí procentuální podíl osob, hlásících se k náboženskému vyznání (podle údajů získaných při některém ze sčítání lidu).¹⁹⁸ Některé přidávají také procentuální členění věřících podle církvi.¹⁹⁹ V textech lze dále najít údaje o tom, které regiony ČR jsou svým složením nejvíce a nejméně nábožensky založené.²⁰⁰ V podstatě se jedná o nepřiliš sdělné číselné údaje, z nichž si studenti mohou udělat obrázek o míře ateismu v ČR, popřípadě o členské základně té které církve. Chybějí zde zcela údaje o církvích samotných. Kromě názvu se v učebnicích nenacházejí žádné blíže specifikující informace, které by studentům sdělily například věroučné nebo bohoslužebné rozdíly mezi jednotlivými církvemi. Dokonce zde chybí i faktografický údaj o rozdílech v církevním zřízení. Ke studentům se tak z učebnic dostane jen přehled o tom, jaké církve na území ČR působí a jak jsou významné podle počtu svých členů. Je otázkou, zda jim tato informace může být k něčemu prospěšná.

Některé učebnice se snaží vysvětlit český většinový ateismus ve srovnání s okolními státy na základě konstatování ničivého vlivu komunismu, jež církevní život na dlouhou dobu utlumil a zdusil.²⁰¹ I zde se však jedná o pouhou zmínku, která není nijak rozvedena, pouze v případě autorů Karase a Hanáka je doplněna o konstatování, že

¹⁹⁴ Viz kapitola 1 a 2

¹⁹⁵ Bičík Ivan: *Příroda a lidé Země*, Bičík Ivan: *Regionální zeměpis světadílů*, Bína Jan: *Zeměpis České republiky*, Demek J., Voženílek V., Vysoudil M.: *Geografie 1: Fyzickogeografická část*, Kastner Jiří, kol.: *Geografie 4: Česká republika*, Mirvald Stanislav, kol.: *Geografie 2: Socioekonomická část*, Pluskal Miroslav, kol.: *Geografie 3: Regionální geografie světa*

¹⁹⁶ Karas P., Hanák L.: *Maturitní otázky zeměpis*, Kašparovský Karel: *Zeměpis v kostce I.*, Kašparovský Karel: *Zeměpis v kostce II.*

¹⁹⁷ Bína Jan: *Zeměpis České republiky*, s. 32

¹⁹⁸ Kastner Jiří, kol.: *Geografie 4: Česká republika*, s. 23

¹⁹⁹ Kašparovský Karel: *Zeměpis v kostce II.*, s. 48

²⁰⁰ Karas P., Hanák L.: *Maturitní otázky zeměpis*, s. 109

²⁰¹ Kastner Jiří, kol.: *Geografie 4: Česká republika*, s. 23

vliv komunismu na míru českého ateismu nebyl tak velký, jak se obvykle soudí, protože již před jeho nástupem byl vztah obyvatel českého státu k náboženství vlažnější než v okolních zemích.²⁰²

3.5.2. Náboženství ve světě

Podobně jako v případě kapitoly o náboženském složení obyvatelstva ČR jsou i kapitoly o celosvětovém obyvatelstvu dosti stručné. Učebnice naplňují osnovy výuky potud, že studenty informují o tom, která jsou velká světová náboženství (mezi něž řadí i křesťanství), popřípadě jaká etnická náboženství hrají ve světě důležitou roli.²⁰³

O křesťanství najdeme zmínku také u některých států nebo regionů, ale vždy se jedná pouze o konstatování jeho výskytu v té které zemi.²⁰⁴

O křesťanství mluví učebnice v několika sociokulturních souvislostech. Jednak mu přiznávají dlouhodobý vliv na evropskou kulturu a civilizaci, jednak ho označují za pronatalitní, tedy ovlivňující úroveň porodnosti v jednotlivých oblastech. Tuto souvislost uvádí Ivan Bičík, spojuje ji ale zkratkovitě s odmítavým postojem katolické církve k antikoncepci, aniž by vysvětloval morální zdůvodnění, které tento postoj zakládá.²⁰⁵ Poměrně důležitý je rovněž výklad o křesťanství jako o jednom z faktorů ovlivňujících spolu s ostatními náboženstvími mezinárodní napětí a konflikty.²⁰⁶

Z faktografických údajů poskytují knihy studentům stručnou charakteristiku Vatikánu jako sídla papeže a centra římskokatolické církve.²⁰⁷ Jediná učebnice, která alespoň stručně pojednává otázku vzniku křesťanství a jeho historického vývoje, je trochu paradoxně přehledová učebnice Maturitní otázky zeměpis.²⁰⁸

3.5.3. Hodnocení

Pohled do učebnic zeměpisu pro čtyřletá gymnázia ukázal, že tyto nenaplnují dostatečně předepsané penzum učiva, co se týče otázek náboženství. Učebnice jednoznačně vyžadují doplnění látky ze strany vyučujícího. Knihy nepředstavují vysloveně negativní názor na křesťanství, ale jejich postoj je zřetelně ateistický a racionálně vědecký.

²⁰² Karas P., Hanák L.: *Maturitní otázky zeměpis*, s. 66

²⁰³ Bičík Ivan: *Příroda a lidé Země*, s. 72

²⁰⁴ Kašparovský Karel: *Zeměpis v kostce II.*, s. 95

²⁰⁵ Bičík Ivan: *Příroda a lidé Země*, s. 70

²⁰⁶ Bičík Ivan: *Regionální zeměpis světadílů*, s. 60

²⁰⁷ Kašparovský Karel: *Zeměpis v kostce II.*, s. 28

²⁰⁸ Karas P., Hanák L.: *Maturitní otázky zeměpis*, s. 65

3.6. Učebnice dějepisu

Co se týče výběru učebnic dějepisu, byl tento ze všech vyučovacích předmětů zdaleka nejsložitější. Jak se ukázalo, někteří vyučující používají knihy z několika ucelených řad, které rozdílným způsobem zpracovávají například tematiku českých dějin (některé řady ji zpracovávají do souhrnu učiva,²⁰⁹ jiné jí vyčleňují samostatné svazky²¹⁰). Pro srovnání, jež je obsahem následující podkapitoly byly použity dvě učebnicové řady, několik samostatných učebnic²¹¹ a souhrnná příručka, sledující zejména potřeby maturantů.²¹² Další problém, který se při srovnávání učebnic dějepisu s ohledem na obraz křesťanství, který tyto studentům poskytují, vyskytl, byla rozdílnost autorů jednotlivých dílů učebnicových řad. Každou etapu dějin obvykle v řadě učebnic zpracovává jiný autor nebo autorský kolektiv. Prostor, který učebnice poskytuje křesťanství ve svém prvním dílu, se tak vůbec nemusí shodovat s prostorem, který mu vymezí díly následující. Ačkoliv tato tendence v níže citovaných učebnicích není úplně vyhrocená, je zřejmá.

Vzhledem k objemu informací, které učebnice shrnují, se i v této podkapitole srovnání učebnic zaměří na několik témat a na způsob, jakým o nich učebnice hovoří. Z obecného hlediska se dá říci, že knihy se o křesťanství zmiňují často, hlavně ve svazcích o starověku a středověku. Zmínky lze nalézt v různých souvislostech, zcela nechybí ani praktické a věroučné informace o křesťanství jako takovém i jednotlivých církvích.

3.6.1. Přínos a vliv křesťanství

Podobně jako učebnice českého jazyka a literatury se učebnice dějepisu snaží studentům zprostředkovat přínos, jímž křesťanství obohatilo evropskou kulturu a civilizaci. V učebnicích lze opět najít zmínky o křesťanství a antice jako dvou základních pilířích této civilizace.²¹³ Podstatnou informací jsou rovněž zmínky o politické a organizační roli, kterou hrála církevní organizace v době úpadku a rozpadu římského impéria,²¹⁴ kdy de facto pomohla překlenout pád politické moci

²⁰⁹ učebnicová řada Dějepis: Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný novověk*, Hlavačka Milan: *Dějepis pro gymnázia a střední školy 3: Novověk*, Kuklíkovi J., J.: *Dějepis pro gymnázia a střední školy 4: Nejnovější dějiny*, Popelka M., Válková V.: *Dějepis pro gymnázia a střední školy 1: Pravěk a starověk*

²¹⁰ učebnicová řada Dějiny: Beneš Z., Petráň J.: *České dějiny I.*, Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, Hroch Miroslav: *Dějiny novověku*, Kuklíkovi J., J.: *Dějiny 20. století*, Kvaček Robert: *České dějiny II.*, Souček Jan: *Dějiny pravěku a starověku*

²¹¹ Čornej P., Čornejová I., Rada I., Vaníček V.: *Dějiny zemí koruny české I.*, Kolektiv autorů: *Dějiny zemí koruny české II.*, Čapek V., Pátek J.: *Světové dějiny 1: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*

²¹² Aubrecht R., Kaderka M.: *Maturitní otázky dějepisu*

²¹³ Souček Jan: *Dějiny pravěku a starověku*, s. 7

²¹⁴ Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný*

a zbudovat nová státní uskupení.²¹⁵ Dalším přínosem, který shodně jmenuje většina učebnic, je působení křesťanství v kultuře. Dědictví křesťanství je ukázáno v architektuře,²¹⁶ výtvarném i užitém umění,²¹⁷ literatuře²¹⁸ a hudbě.²¹⁹ Kapitoly u umění, kultuře a vzdělanosti v různých historických epochách jsou organickou součástí knih, i když i v nich lze sledovat postupné slábnutí vlivu křesťanství s postupem k moderní době. Opětovný důraz na kulturní a duchovní vliv křesťanství učební texty kladou ve výkladech o komunistickém režimu v Československu a celé Východní Evropě, jehož důležitým protivníkem byla katolická církev.²²⁰ Učebnice studentům představují i význam křesťanství jako integračního prvku společnosti, v níž od středověku nekřesťané nebo heretici neměli místo,²²¹ stejně jako židovské obyvatelstvo,²²² které bylo pro své jinověří z většinové společnosti trvale vyděleno a izolováno až do doby, kdy se v evropských zemích začaly prosazovat zákony o náboženské svobodě obyvatelstva.²²³ O postavení nekřesťanů v raně křesťanské společnosti si lze udělat představu i z výkladu o šíření křesťanství na českém území. Autoři Zdeněk Beneš a Josef Petráš ve své učebnici České dějiny I. studentům zdůrazňují, jak důležité bylo pro českého knížete přijetí křtu, protože jedině díky němu se stával rovnoprávným partnerem ostatních evropských (už pokřtěných) vládců.²²⁴ Křest byl dokonce i jakousi vstupenkou k jejich jídelní tabuli, neboť pohanský kníže u ní nesměl jíst a musel sedět na zemi.²²⁵ Tímto lehce úsměvným příkladem autoři zdařile ilustrují, jak silným integračním prvkem křesťanství na počátku středověku bylo. Jiným příkladem je zmínka o středověkých univerzitách, jejichž studentem se mohl stát každý křesťan, který zvládl vyučovací jazyk, tedy latinu, bez ohledu na společenský nebo národní původ.²²⁶

novověk, s. 11

²¹⁵ Čapek V., Pátek J.: *Světové dějiny 1: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*, s. 76

²¹⁶ Souček Jan: *Dějiny pravěku a starověku*, s. 170–171

²¹⁷ Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 71

²¹⁸ Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 124

²¹⁹ Beneš Z., Petráš J.: *České dějiny I.*, s. 200–201

²²⁰ Kvaček Robert: *České dějiny II.*, s. 148. 195

²²¹ Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 11

²²² Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 62, Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 50

²²³ Hlavačka Milan: *Dějepis pro gymnázia a střední školy 3: Novověk*, s. 27

²²⁴ Beneš Z., Petráš J.: *České dějiny I.*, s. 63

²²⁵ Beneš Z., Petráš J.: *České dějiny I.*, s. 63

²²⁶ Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 48

3.6.2. Zneužívání křesťanství

Stejně jako v případě učebnic českého jazyka a literatury se i v učebnicích dějepisu kromě informací o pozitivním vlivu křesťanství na evropskou společnost studenti seznamují i s temnými stránkami církevních dějin a křesťanské existence. V následujícím textu ale nepůjde jen o pranýřování církve, která v minulosti nepochybně mnohdy zneužívala svého vlivu a moci například k upalování kacířů²²⁷ nebo ovládnutí věřících,²²⁸ ale také o zneužívání křesťanství vladaři, kteří z něj často dělali nástroj svých mocenských ambicí.

Zneužitím víry jsou zcela jistě křížové výpravy, jimž se hledaly náboženské a ideologické důvody, které by opodstatnily jinak ryze hospodářsko-mocenský účel. O křížových výpravách se lze podrobněji dočíst níže.

V křesťanské víře a věrouce se po staletí hledala odůvodnění pro nejrůznější mocenské a politické záměry. Za všechny lze jmenovat evropské náboženské konflikty 16. a 17. století, jež se zrodily z nárazů reformních názorů a katolického pravověří, ale přerostly ve války, jejichž motivace zdaleka nebyla jen náboženská.

Učebnice poukazují na četné situace, při nichž panovník využil církev ve svůj prospěch. Prvním z takových příkladů je římský císař Konstantin, který když pochopil, že křesťanství má v jeho říši větší vliv pohanské kultury, rozhodl se pronásledované náboženství využít ve svůj prospěch a pevná církevní struktura i křesťanský Bůh tak nakonec posloužili upevnění jeho moci.²²⁹ Je úsměvným dějinným paradoxem, že i sama legalizace křesťanství neměla v pozadí náboženský, ale mocenský zájem.

Případem využití církve k osobnímu prospěchu je i akt Jindřicha VIII., který se odmítl podrobit papeži v otázce zamítnutí vlastního rozvodu a se souhlasem části anglického kléru se prohlásil za hlavu nové anglikánské církve, na Římu nezávislé,²³⁰ přičemž své odpůrce nechal z části popravit a jejich majetek zkonfiskoval ve svůj prospěch.²³¹

V učebnicích najdeme i zmínky o papežích, jež byli loutkami v rukou císařů,²³² což o něco později vedlo k jejich úsilí vydobýt si zpátky ztracenou moc ve světské sféře vlivu a vleklým sporům o investituru. Autoři Beneš a Petrůň studentům připomínají, že církev byla po léta ovládána panovníky skrze její úzké propojení se světskou mocí.²³³

²²⁷ Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 112

²²⁸ Čornej P., Čornejová I., Rada I., Vaníček V.: *Dějiny země koruny české I.*, s. 288

²²⁹ Souček Jan: *Dějiny pravěku a starověku*, s. 166, Popelka M., Válková V.: *Dějepis pro gymnázia a střední školy 1: Pravěk a starověk*, s. 119

²³⁰ Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 152

²³¹ Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 118

²³² Aubrecht R., Kaderka M.: *Maturitní otázky dějepisu*, s. 30

²³³ Beneš Z., Petrůň J.: *České dějiny I.*, s. 61

3.6.3. Náboženský fanatismus

Učebnice na nemálo místech ukazují, jak se v dějinách projevoval křesťanský náboženský fanatismus. Povzbudivé je zjištění, že učebnice přílišné a demagogické náboženské zanícení nepřipisují pouze jednomu proudu křesťanství nebo jediné církvi, ale ukazují, že se tento jev objevoval v různých dobách a různých náboženských seskupeních. Za jeden z nejhorších projevů fanatismu lze označit tzv. dětskou křížovou výpravu.²³⁴ Toto veskrze šokující téma se neobjevuje ve všech učebnicích. Zdeněk Beneš naštěstí zdůrazňuje, že ke zhoubnému nápadu nechat dobývat Palestinu dětmi, jakožto stvořeními bez hříchu, se odmítavě stavěla šlechta, církve i francouzský král, který dokonce zabránil v odchodu části výpravy.²³⁵ Z textu je nicméně zřejmé, že tuto nechvalně proslulou akci zorganizovali náboženští fanatici a ukazuje se, jak strašlivé mohou být následky spojení fanatismu s náboženstvím, v tomto případě s křesťanstvím.

O něco méně šokující jsou zprávy o fanatických projevech husitů během reformačních bouří v Čechách. Jeho projevy lze vysledovat například v obrazoboreckých náladách a ničení církevního i soukromého majetku²³⁶ i ve způsobu, jakým husité mnohdy uvažovali. Například Sezimovo Ústí se jim nezdálo jako město vyvolené ke spáse, pročež ho spálili, odešli na nedalekou horu a zde začali budovat Tábor jako osadu, v níž bude sídlit společenství sobě rovných lidí.²³⁷

Fanatické chování se ale podle učebnic nevyhnulo ani katolické církvi. Jedním z jeho projevů bylo například pálení nekatolických knih, s nímž učebnice spojují nechvalně proslulého misionáře Antonína Koniáše.²³⁸ Ten možná až fanaticky vyhledával bludařské knihy a trestal jejich držitele, nesahal ale zřejmě k fyzickému násilí. Jako prvek fanatické náboženské nenávisti na straně katolíků všechny učebnice uvádějí tzv. Bartolomějskou noc,²³⁹ jež znamenala fyzickou likvidaci značné části francouzský hugenotů. Zvrácenost této akce učebnice dokládají poukazem na to, že protivníci katolicismu byli vražděni podle předem připravených seznamů, aby pokud možno nikdo neunikl.²⁴⁰ Podobnost, kterou lze spatřovat mezi tímto promyšleným pokusem o likvidaci odpůrců a detailně naplánovanou nacistickou likvidací židovského národa, si student jistě uvědomí.

²³⁴ Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 53

²³⁵ Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 77–78

²³⁶ Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 92, Beneš Z., Petrání J.: *České dějiny I.*, s. 143

²³⁷ Beneš Z., Petrání J.: *České dějiny I.*, s. 146

²³⁸ Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 148

²³⁹ Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 145

²⁴⁰ Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 117

3.6.4. Bible

O Bibli se učebnice dějepisu rozepisují především v kapitolách o starověku²⁴¹ v souvislosti se vznikem a šířením křesťanství. Překvapivě tu lze najít zhruba stejný objem informací, jako v některých stručných učebnicích českého jazyka a literatury. Učebnice studenty seznamují s literárními žánry, v Bibli obsaženými, s obdobím, v němž první křesťanské spisy vznikaly, některé i s jejich předpokládanými adresáty.²⁴² Kromě těchto především literárních údajů učebnice o Bibli mluví jako o inspiračním zdroji středověké patristické věrouky,²⁴³ ale hlavně jako o prameni, k němuž se obracela a argumentačně upínala česká i evropská reformace.²⁴⁴ Učebnice nezapomínají ani na alespoň okrajové zmínky o významných překladech Bible, ale nevěnují jim mnoho prostoru.²⁴⁵

3.6.5. Křesťanské učení

Předmětem dějepisu je líčení historických událostí. Aby je ale studenti mohli pochopit, je nutné, aby chápali ideový základ, na němž se tyto události odehrávaly. Co se týče dějin křesťanství a křesťanství v dějinách, je toto pochopení nutné bezpodmínečně. Evropské dějiny jsou plejádou nejrůznějších náboženských konfrontací a konfliktů, jež měly kromě politických důvodů velmi často i důvody ideologické a náboženské, jak již bylo řečeno výše. Stejně jako mnohé artefakty středověkého umění nejsou pochopitelné bez znalosti Bible a křesťanské věrouky, ani středověká a novověká politika není jednoznačně uchopitelná bez vědomostí o učení jednotlivých církví a sekt. Učebnice tento fakt neopomíjejí a věrouku spolu s teologickou argumentací se snaží studentům ve zjednodušené formě zprostředkovat.

Nejméně informací učebnice studentům poskytují o různých sektách. Při výkladu o nich se texty obvykle omezí na jeden základní rys, jímž byla ta či ona náboženská skupina nepohodlná většinové církvi nebo církvím a na líčení jejího pronásledování. Tak se studenti naučí pojmy jako kataři, albigenští nebo novokřtělci aniž by spolehlivě věděli, co způsobilo jejich zavržení.²⁴⁶

²⁴¹ Souček Jan: *Dějiny pravěku a starověku*, s. 51. 162–163, Popelka M., Válková V.: *Dějepis pro gymnázia a střední školy 1: Pravěk a starověk*, s. 50–51. 117, Čapek V., Pátek J.: *Světové dějiny 1: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*, s. 51, Aubrecht R., Kaderka M.: *Maturitní otázky dějepisu*, s. 29

²⁴² Aubrecht R., Kaderka M.: *Maturitní otázky dějepisu*, s. 29

²⁴³ Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 67

²⁴⁴ Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a střetí školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 80, Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 136

²⁴⁵ Aubrecht R., Kaderka M.: *Maturitní otázky dějepisu*, s. 30, Čapek V., Pátek J.: *Světové dějiny 1: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*, s. 148

²⁴⁶ Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a střetí školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 55. 112, Čapek V., Pátek J.: *Světové dějiny 1: Dějiny lidských civilizací od*

Co se týče základů křesťanského učení, většina knih je ve výkladu korektní a křesťanství představuje jako víru v mesiášskou roli Ježíše Krista,²⁴⁷ jako víru v jeho spásnou smrt a vzkříšení.²⁴⁸ V učebnicích se ale lze setkat i se zarážející interpretací křesťanství jako politického hnutí, které vyjadřovalo naděje utlačovaných vrstev ve velkých městech a zároveň národnostní odpor orientálních národů proti helénismu, jehož šíření pouze napomáhal „mýtus“ o Božím synu Ježíši Kristu.²⁴⁹ Tato formulace je zavádějící a zcela nepřijatelná. Naštěstí se jedná o zcela ojedinělý případ.

Většina učebnic zmiňuje středověké učení o trojím lidu (šlechtě, kléru a poddaných),²⁵⁰ které do značné míry popíralo prvotní křesťanské učení o rovnosti všech bratří a sester v Kristu a tuto rovnost posouvalo do oblasti eschatologie a života v Božím království.²⁵¹

Co se týče věroučných rozdílů mezi katolíky a protestanty, studenti se o nich dozvídají především z textů o reformátorech.²⁵² Kromě těchto zmínek jsou rozdíly mezi církvemi vysvětlovány zejména s ohledem na liturgii, svátosti a církevní hierarchii, což bude podrobněji popsáno níže.

3.6.6. Křížové výpravy

Jedním z kontroverzních témat, které jsou spojeny se středověkým křesťanstvím, jsou beze sporu křížové výpravy. Učebnice jednak uvádějí jejich historickou posloupnost i úspěchy a neúspěchy, při nich dosažené,²⁵³ jednak uvádějí důvody, které papeže a panovníky i samotné bojovníky vedly k tomu, aby se na tažení vydávali. Z hlediska církevní i vladařské moci šlo o tažení s účelem osvobodit Boží hrob v Jeruzalémě, Svatou zemi a šířit křesťanství.²⁵⁴ Učebnice ale neskrývají mocenské důvody, jimiž bylo především získání nových držav a finančních zdrojů.²⁵⁵ To byl ostatně i důvod, jímž byli podle autorů učebnic motivováni i nižší šlechtici a poddaní, kteří se vydávali za hranice získat nové lenní pozemky, možnosti obživy, popřípadě zemi osvobozenou od

pravěku do poloviny 17. století, s. 144

²⁴⁷ Aubrecht R., Kaderka M.: *Maturitní otázky dějepisu*, s. 30

²⁴⁸ Popelka M., Válková V.: *Dějepis pro gymnázia a střední školy 1: Pravěk a starověk*, s. 115

²⁴⁹ Čapek V., Pátek J.: *Světové dějiny 1: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*, s. 51

²⁵⁰ Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a střeň školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 49, Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 64.66, Čornej P., Čornejová I., Rada I., Vaníček V.: *Dějiny zemí koruny české I.*, s. 100

²⁵¹ Čapek V., Pátek J.: *Světové dějiny 1: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*, s. 90

²⁵² Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a střeň školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 111, Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 139, Čapek V., Pátek J.: *Světové dějiny 1: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*, s. 144

²⁵³ Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 76–77

²⁵⁴ Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a střeň školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 52

²⁵⁵ Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 74

dávek a daní králi.²⁵⁶ Autoři učebnic se ale liší v názoru na to, zda při vyhlašování výprav hrály větší roli důvody náboženské nebo hospodářsko-mocenské. Autorský kolektiv, který vytvořil knihu Dějepis 2, zdůrazňuje náboženské důvody²⁵⁷ zcela ve shodě se Zdeňkem Benešem, který ve svých Dějinách středověku dokonce uvádí, že samotné ekonomické a sociální problémy Evropy by nebyly dostatečně silnou motivací k takovému tažení a jejich uskutečnění vyžadovalo důvody náboženské a ideologické.²⁵⁸ Opačný názor zastávají autoři Čapek a Pátek, kteří jednoznačně zdůrazňují zisky, které si křižáci od bojů slibovali.²⁵⁹

Stejně jako se učebnice různí v názoru na skutečné důvody pořádání křížových tažení, liší se v hodnocení jejich důsledků. Autorská dvojice Aubrecht, Kaderka ve své souborné učebnici podtrhuje nálepkou barbarů a dobyvatelů, jíž se Evropanům za tato válečná tažení dostalo a jíž se už nikdy nezbavili.²⁶⁰ Ani tyto autoři nezamlčují pozitivní vliv kontaktu s jinou kulturou, který evropskou civilizaci nemálo obohatil,²⁶¹ ale přikládají mu menší vliv než ostatní autorské kolektivy. Zdeněk Beneš připouští faktický zánik křižáckých států, výklad ale obohacuje o vyzdvihnutí navázání intenzivních obchodních kontaktů mezi Středomořím a Středním i Dálným Východem, vzájemného kulturního obohacení v architektuře nebo hygienických návycích.²⁶² Ve svém výčtu přínosů křížových výprav nezapomíná ani na vznik rytířských řádů, které měly mimo vojenských úkolů a cílů i charitativní úkoly.²⁶³

3.6.7. Husitství

Velmi důležitou kapitolou v českých dějinách i učebnicích dějepisu je husitství. Učebnice mu věnují velkou pozornost. Je pozitivní, že žádná z učebnic nemá tendenci líčit reformní české hnutí pouze jako sociální revoluci, některé toto pojetí dokonce výslovně odmítají.²⁶⁴ Nejblíže je tomuto pojetí snad souhrnná publikace autorů Aubrechta a Kaderky,²⁶⁵ kteří tuto interpretaci husitství uvádějí na prvním místě, i oni však dodávají, že další interpretací tohoto mohutného hnutí je nábožensko-reformní proud. Autorská dvojice Beneš, Petrů se vyjadřuje v podobném smyslu. Autoři

²⁵⁶ Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 75

²⁵⁷ Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a střetí školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 53

²⁵⁸ Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 75

²⁵⁹ Čapek V., Pátek J.: *Světové dějiny 1: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*, s. 97

²⁶⁰ Aubrecht R., Kaderka M.: *Maturitní otázky dějepisu*, s. 49

²⁶¹ Aubrecht R., Kaderka M.: *Maturitní otázky dějepisu*, s. 49

²⁶² Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 78

²⁶³ Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 78–79

²⁶⁴ Čornej P., Čornejová I., Rada I., Vaníček V.: *Dějiny zemí koruny české I.*, s. 158

²⁶⁵ Aubrecht R., Kaderka M.: *Maturitní otázky dějepisu*, s. 56

zdůrazňují, že v husitských válkách šlo především o majetek a moc, protože původní ideály se brzy vytratily a zevšedněly.²⁶⁶

Učebnice studentům předkládají myšlenkové základy husitství i problematiku rozdílnosti jednotlivých revolučních proudů.²⁶⁷ V tomto ohledu jsou knihy korektní a nezjednodušující. O to překvapivější je jejich většinou pozitivní hodnocení Jana Žižky jako geniálního стратега a autoritativního vůdce vojska, semknutého vírou ve smysl svého boje.²⁶⁸ Jen některé k tomu dodávají, že Žižka tvrdě potíral chiliastické sekty, jejichž členy mimo jiné upaloval,²⁶⁹ a že byl za svůj tvrdý postup při dobývání kritizován táborskými kněžími, což se také stalo příčinou jeho odchodu z táborské obce do Východních Čech.²⁷⁰

Velmi důležitý je pohled na husitství z vnějšku, z evropského hlediska. Učebnice podtrhují význam husitství jako prvního reformního proudu v Evropě,²⁷¹ z něhož myšlenkově čerpala pozdější německá reformace, zejména Martin Luther,²⁷² nezastírají ale nijak, že ve své době byli husité zbytkem Evropy považováni za kacíře²⁷³ a jejich snahy zůstaly spíše izolované a bez přímé zahraniční odezvy.²⁷⁴

3.6.8. Protestantismus versus katolictví

O protestantech i katolících učebnice dějepisu mluví hojně. Především v souvislosti s reformačním hnutím a následnými náboženskými válkami, které se přehnaly celou Evropou. Je velmi podstatné, že učebnice se snaží studentům předat, že ani jedna ze soupeřících stran nebyla výrazně lepší než druhá. Učebnice upozorňují na fakt, že protestanti i katolíci byli stejně striktní a krutí jednak ve vztahu ke kacířům i čarodějnictví,²⁷⁵ jednak vůči sobě navzájem a vůči jiným vyznáním obecně.²⁷⁶ Z formulací je zřejmé, že obě strany soupeřily o vítěství, často i za cenu krvavého

²⁶⁶ Beneš Z., Petráň J.: *České dějiny I.*, s. 153

²⁶⁷ Čornej P., Čornejová I., Rada I., Vaníček V.: *Dějiny zemí koruny české I.*, s. 163–165

²⁶⁸ Čapek V., Pátek J.: *Světové dějiny 1: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*, s. 126

²⁶⁹ Beneš Z., Petráň J.: *České dějiny I.*, s. 146

²⁷⁰ Čornej P., Čornejová I., Rada I., Vaníček V.: *Dějiny zemí koruny české I.*, s. 169, Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 85

²⁷¹ Čapek V., Pátek J.: *Světové dějiny 1: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*, s. 73,

²⁷² Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 111, Čapek V., Pátek J.: *Světové dějiny 1: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*, s. 143

²⁷³ Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 84, Čornej P., Čornejová I., Rada I., Vaníček V.: *Dějiny zemí koruny české I.*, s. 158

²⁷⁴ Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 137

²⁷⁵ Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 133

²⁷⁶ Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 140

násilí.²⁷⁷ Nejdále jde v tomto ohledu Zdeněk Beneš, který neváhá zdůraznit, že ačkoliv všechny strany náboženského konfliktu 16. století rozhořčeně poukazovaly na ukrutnosti, jichž se dopouští druhá strana, samy se k nim beze studu uchýlovaly také.²⁷⁸ Studenti tak snad nezískají pocit, že by reformační církve byly mravně dokonalejší než církev, kterou hodlaly původně reformovat.

Zároveň je podstatné, že autoři neprezentují evropské náboženské konflikty jako boje z ryze věroučných důvodů a dodávají, že války měly i mocenský, ekonomický nebo národnostní základ, který hrál nemalou roli.²⁷⁹ Zajímavé je, že v učebnicích se objevuje i názor, že to byly především mocenské a zájmové rozpory jednotlivých států, které vedly k válkám, protože tam, kde nebyly, náboženská neshoda rozpor nijak výrazně nevytvářela a nevylučovala dokonce vojenské spojení.²⁸⁰ Tímto názorem Miroslav Hroch zdůvodňuje nesmyslnost otázky, zda byla třicetiletá válka válkou náboženskou. Jeho názoru odpovídá i zmínka v učebnici Dějepis 2, která uvádí, že v Polsku v 16. století panovala náboženská snášenlivost, umožňující soužití katolíků, luteránů, kalvinistů, pravoslavných křesťanů i členů Jednoty bratrské, uniklých pronásledování v Čechách.²⁸¹

Zásadním přínosem učebnice dějepisu jsou údaje o rozdílech mezi protestanty a katolíky v liturgii, ve vnímání svátostí a církevním uspořádání. Základními rysy evangelíků, tedy příznivců nekatolických vyznání, jež se v 16. století rozešla s katolickou církví, jsou podle Čorneje a jeho autorského kolektivu přijímání pod obojí, důraz na Bibli, bohoslužby v národních jazycích, oslabení role kněží jako prostředníků mezi věřícími a Bohem a také odmítání přílišné zdobnosti kostelů.²⁸² Katolíci oproti tomu udělují svátosti, z nichž autoři vyzdvihují evangelíky odmítanou zpověď, zdobí bohatě své kostely i ornáty kněží a konají procesí a poutě na zázračná místa.²⁸³ Autoři souhrnné učebnice Maturitní otázky dějepis ve svém výčtu rozdílů mezi reformačními církvemi a církví katolickou uvádějí ještě absenci církevních řádů a celibátu, nezávislost na papežské autoritě a fakt, že pastoři jsou obvykle voleni.²⁸⁴ Zdeněk Beneš k tomuto popisu dodává ještě odlišnou atmosféru bohoslužeb, při nichž se evangelíci soustředí na niterný prožitek víry, v protikladu ke katolické mši, která klade

²⁷⁷ Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 114

²⁷⁸ Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 151

²⁷⁹ Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 115, Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 138, Čapek V., Pátek J.: *Světové dějiny 1: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*, s. 146

²⁸⁰ Hroch Miroslav: *Dějiny novověku*, s. 23

²⁸¹ Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 121

²⁸² Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 113

²⁸³ Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný novověk*, s. 113

²⁸⁴ Aubrecht R., Kaderka M.: *Maturitní otázky dějepis*, s. 66

nemalý důraz na vnější efekt a i po reformě Tridentského koncilu si zachovává množství prvků.²⁸⁵ Je zřejmé, že učebnice se snaží studentům vytvořit jakýsi rámcový přehled o základních rozdílech mezi konfesemi. Tento přehled chybí zcela v učebnicích zeměpisu (viz výše), nicméně je dobré, že ho studenti mohou najít alespoň v dějepisu. Jedním z prvků, který byl naopak katolíkům i protestantům společný, alespoň v jistém období na českém území, je malá věroučná obeznámenost věřících. Zmínky o ní nacházíme v souvislosti s rekatolizačním úsilím na českém území a následnou náboženskou tolerancí. Podle autorů faráři na školách vyučovali pouze základy katechismu a lidovou katolickou zbožností se tak prolínalo mnoho pověr nebo dokonce čarování, nekatolíci naproti tomu neuměli dobře odlišit své věroučné zvláštnosti, pouze se odvolávali na „víru předků“, o níž měli namnoze zkreslené představy.²⁸⁶

Společným rysem všech učebnic je lehce zavádějící používání termínu „náboženství“ tam, kde by bylo lépe použít termín „vyznání“, učebnice tak místy působí dojmem, že katolíci a protestanti jsou věřícími různých náboženství.

3.6.9. Křesťanství v moderních dějinách

V kapitolách o moderních dějinách se učebnice o křesťanství zmiňují poměrně málo. Zmínky najdeme v souvislosti s proměnami společnosti a tíživou sociální situací v ní, na niž katolická církev reagovala encyklikou *Rerum novarum* papeže Lva XIII. V té podle učebnic zazněla ostrá kritika negativních jevů kapitalistické společnosti.²⁸⁷ Tato encyklika také byla ideovou inspirací nově vznikajících křesťansko-sociálních stran, které chtěly být alternativou k socialistickému hnutí.²⁸⁸ Kromě těchto informací se studenti z učebnic dozví maximálně kusé údaje o odlukách církve od státu²⁸⁹ nebo zániku papežského státu během sjednocování Itálie.²⁹⁰

Naštěstí autoři učebnic nezapomínají na křesťany, zejména ty římskokatolické, alespoň v souvislosti s jejich odporem vůči komunistickému režimu a jeho protináboženským represáliím. Je sice s podivem, že většina učebních textů v této souvislosti nezmiňuje situaci v Sovětském svazu, ale aspoň ve výkladu o českém státě se zmínky objevují.²⁹¹ Asi nejlépe tuto tematiku zpracovává publikace Jana a Jana Kuklíkových *Dějepis 4*,²⁹² na jejichž stránkách najdeme podrobný popis zásahů komunistické státní moci proti římskokatolické církvi, včetně údajů o politických procesech s duchovními, zákonech, podřizujících církve státu, rušení klášterů

²⁸⁵ Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, s. 142

²⁸⁶ Beneš Z., Petráň J.: *České dějiny I.*, s. 196, Čornej P., Čornejová I., Rada I., Vaníček V.: *Dějiny země koruny české I.*, s. 289

²⁸⁷ Hlavačka Milan: *Dějepis pro gymnázia a střední školy 3: Novověk*, s. 143

²⁸⁸ Kolektiv autorů: *Dějiny země koruny české II.*, s. 121

²⁸⁹ Hroch Miroslav: *Dějiny novověku*, s. 126

²⁹⁰ Hlavačka Milan: *Dějepis pro gymnázia a střední školy 3: Novověk*, s. 107

²⁹¹ Kolektiv autorů: *Dějiny země koruny české II.*, s. 269

²⁹² Kuklíkovi J., J.: *Dějepis pro gymnázia a střední školy 4: Nejnovější dějiny*, s. 146–147

i provokačních akcích. Tato učebnice také poskytuje stručný obraz církve v Evropě, zejména jejích ekumenických snah za papežů Jana XXIII. a Jana Pavla II.²⁹³ Další učebnice, která studentům referuje i o moderním křesťanství, je publikace Roberta Kvačka *České dějiny II.*, v níž lze kromě pojednání o církvích za komunismu najít dokonce i několik řádků o situaci církví po první světové válce.²⁹⁴ Autor tu popisuje nesnadné postavení římskokatolické církve, která se musela vyrovnat s obrazem „rakušácké“ církve, který o ní mělo tehdejší obyvatelstvo. Církvě se to podařilo i díky křesťansky orientovaným politickým stranám. Počátkem 20. let se podle Kvačky náboženské poměry zklidnily, část reformních kazatelů katolické církve založila Církev československou, jež byla nositelkou jistého sociálního patosu. Protestanti se v Čechách a na Moravě sdružovali hlavně v Českobratrské církvi evangelické. Kvaček studenty upozorňuje i na situaci na Slovensku, kde byli evangelíci především luterského vyznání, zatímco na Podkarpatské Rusi byli křesťané většinou řečtí katolíci. Kvaček je jediný, kdo meziválečný život církví reflektuje a ve svých textech vůbec zmiňuje protestantské církve.

3.6.10. Hodnocení

Srovnávané učebnice dějepisu o křesťanství mluví hojně, ale především v těch dílech, které zpracovávají starověkou a středověkou epochu. V dílech o moderních dějinách je zmínek o křesťanství mnohem méně. Křesťanství se z učebnic postupně vytrácí v závislosti na tom, jak v dějinách slábl politický vliv církve. Tuto tendenci lze pozorovat i v učebnicích českého jazyka a literatury. Ve všech učebnicích dějepisu překvapivě chyběla jakákoliv zmínka, ať už pozitivní nebo kritická, o křesťanech za 2. světové války.

Co se týče kvality učebnic, srovnávané učebnicové řady byly na podobné úrovni, vzhledem k samostatným publikacím o českých dějinách se ale přece jen lépe zpracovaná jevila učebnicová řada *Dějiny*.²⁹⁵ Velmi kvalitní byly z hlediska informací o křesťanství učebnice *Dějiny zemí koruny české*.²⁹⁶ Problémem těchto publikací je jejich značná rozsáhlost, která prakticky vylučuje jejich běžné použití, ať už při výuce nebo studenty doma. Jistě je vhodnou příručkou při přípravě k maturitní zkoušce nebo přijímacím zkouškám na vysokou školu nebo pomůckou pro učitele, ale řadový student ji využije těžko. Za kvalitní lze označit i přehledovou publikaci autorů Aubrechta a Kaderky.²⁹⁷ Naopak pochybnou kvalitu má učebnice *Světové dějiny 1*,²⁹⁸

²⁹³ Kuklíkovi J., J.: *Dějepis pro gymnázia a střední školy 4: Nejnovější dějiny*, s. 186–187

²⁹⁴ Kvaček Robert: *České dějiny II.*, s. 147–148

²⁹⁵ učebnicová řada *Dějiny*: Beneš Z., Petráň J.: *České dějiny I.*, Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, Hroch Miroslav: *Dějiny novověku*, Kuklíkovi J., J.: *Dějiny 20. století*, Kvaček Robert: *České dějiny II.*, Souček Jan: *Dějiny pravěku a starověku*

²⁹⁶ Čornej P., Čornejová I., Rada I., Vaníček V.: *Dějiny zemí koruny české I.*, Kolektiv autorů: *Dějiny zemí koruny české II.*

²⁹⁷ Aubrecht R., Kaderka M.: *Maturitní otázky dějepisu*

²⁹⁸ Čapek V., Pátek J.: *Světové dějiny 1: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny*

kteřá se dopouští nepřesností a jejíž formulace jsou mnohdy mylnou interpretací křesťanských obsahů.

3.7. Shrnutí

Ze srovnání všech výše uvedených učebnic se zdá, že křesťanství v nich má místo především v určitých kapitolách, jejichž je přímo tématem (základy společenských věd a zeměpis) nebo v dílech učebnic, týkajících se zejména starověku, středověku a počátků novověku (dějepis, český jazyk a literatura). V těchto statích studenti najdou poměrně velké množství výpovědí, které jsou kriticky vyostřeny vůči církvi nebo církvím v historii, málokdy se ale najdou vysloveně kritické poznámky o křesťanství jako takovém. Knihy samozřejmě nezamlčují, že náboženství bylo v minulosti mnohokrát zneužito k nejrůznějším mocenským nebo osobně prospěchářským účelům, zároveň ale nezapomínají studenty seznámit s jeho značným kulturním a morálním přínosem. Učebnice však studentům poskytují poměrně málo informací o současném křesťanství a rozdílech mezi jednotlivými konfesními proudy. Informací z eklesiologie, ekumeniky a religionistiky obsahují učebnice podstatně méně než údajů o církevních dějinách a kulturně-historickém vlivu křesťanství. Ačkoliv se většina autorů učebnic snaží o korektní formulace, někdy se nevyhnou zavádějícím tvrzením, někteří dokonce ve snaze o nenáboženskou interpretaci křesťanské zvěsti a jejího přínosu křesťanskou víru zcela dezinterpretují. Z uvedeného srovnání učebnic tedy vyplývá, že velmi záleží na tom, jak kvalitní učebnice studenti používají, přičemž se mohou setkat jak s vynikajícími knihami, které stimulují jejich samostatné přemýšlení a utváření vlastního názoru, tak se značně omezenými, popřípadě zastaralými publikacemi, které v nich mohou vytvářet nebo podporovat předsudky vůči křesťanství. Při četbě učebnic se jako nejkorektnější ukázaly formulace, které neobsahovaly případný negativní názor autora ani se nesnažily články křesťanské víry prezentovat jako pravdu. Tyto formulace obvykle začínaly slovy: „Křesťané věří, že...“, popřípadě: „Podle křesťanského učení...“

Vzhledem ke zkušenosti s knihami Věry Martinkové nelze říci, že by novější publikace byly automaticky lepší než starší. Volbu učebnic pro výuku je nejlépe provádět na základě jejich srovnávací četby nebo dobré osobní zkušenosti. Zdá se, že v praxi mají učitelé již vytipované učebnice, které se jim zdají vyhovující, a ty ve své výuce používají.

4. Křesťanství ve výuce z pohledu studentů

4.1. Rozhovory se studenty

O přítomnosti křesťanství ve výuce na českých gymnáziích se lze přesvědčit pohledem do učebnic nebo vzdělávacích plánů jednotlivých gymnázií, jako tomu bylo v předchozích kapitolách této práce. Důležitým zdrojem informací jsou však zcela beze sporu i názory studentů, kteří vzdělávacím procesem sami procházejí. Dialog s nimi je totiž kritickým hodnocením faktického průběhu výuky. Toto hodnocení může být do značné míry zkreslené osobními názory či předpojatostmi studentů a nelze ho brát jako jednoznačné a jediné platné. Přesto by v úvahách o průběhu výuky nemělo chybět.

Kapitola se opírá o rozhovory s několika studenty, z nichž tři byly vedeny na půdě brněnského Gymnázia Matyáše Lercha.²⁹⁹ Čtvrtý rozhovor probíhal na neformální půdě, jelikož jeho aktérkou byla abiturientka, která právě složila maturitní zkoušku.³⁰⁰ Všichni studenti, kteří se rozhovorů zúčastnili, tak učinili dobrovolně. Některé oslovil jejich profesor českého jazyka a literatury, jiní se přihlásili sami poté, co jim vyučující v hodině nabídl účast na rozhovorech. Studenti nebyli vybíráni záměrně podle náboženského vyznání, pohlaví ani studijních výsledků. Všichni studenti souhlasili s použitím rozhovorů pro studijní účely této diplomové práce. Dialogy byly vedeny až na jedinou výjimku se dvojicemi studentů, aby se tito necítili jako při školním zkoušení a snadněji vyslovovali své myšlenky. Rozhovory probíhaly v rámci vyučovací hodiny, ale mimo společnou učebnu. Studenti tedy nebyli pod dozorem svých vyučujících, takže měli možnost své názory projevovat zcela svobodně.

Studentům nebyly v rozhovorech vždy kladeny stejné otázky, jelikož každý rozhovor plynul trochu jiným směrem podle zájmu a odpovědí jednotlivých aktérů. Účelem rozhovorů bylo zjistit, do jaké míry se o křesťanství na gymnáziích učí podle samotných studentů a jak tito na styl výuky, její obsah a její záměr nahlízejí. Za otázkami, kladenými v rozhovorech byla touha zjistit, do jaké míry se na vytváření studentských názorů na křesťanství podílí výuka, jakou roli v ní hrají učebnice a jakou vyučující. S ohledem na tematiku diplomové práce i hlavní faktory, které výuku na gymnáziích ovlivňují, byly tedy kladeny jednotlivé otázky. Vzhledem k širší tématu (křesťanství jako takové) nebylo ale vždy snadné zjistit konkrétnější dojmy, které si studenti z výuky odnášejí. Pokusem o tuto konkretizaci byly vlastní otázky v rozhovorech, později se ale ukázalo, že některé z nich byly svou formulací značně uzavřené.

²⁹⁹ Rozhovory s Eliškou Lysoňkovou a Kristýnou Kepákovou, Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem proběhly 4. 6. 2010, rozhovor s Matyášem Osičkou a Jiřím Humlem proběhl 27. 5. 2010.

³⁰⁰ Rozhovor s Annou Fridrichovskou proběhl 16. 6. 2010 v kavárně Moravské zemské knihovny v Brně.

Všechny rozhovory jsou detailně zachyceny v prepisech, které jsou součástí příloh této diplomové práce. Pro zachování autentičnosti rozhovorů a výpovědí studentů byly rozhovory i v prepisech ponechány v původní nespisovné formě a s drobnými vychýleními z větné vazby. Pro lepší přehlednost jsou jednotlivé výpovědi v rozhovorech označeny čísly, podle nichž jsou také uváděny citace.

Následující průzkum není a nemá ambice být sociologicky relevantním. Nelze z něj vyvodit jednoznačné závěry na základě kvantity společných názorových tendencí. Přesto se některé názory v rozhovorech opakovaly a je užitečné je na tomto místě zmínit. Jedná se o pokus doplnit předešlé kapitoly o živou a žitou zkušenost.

4.2. Absence učebnic a role vyučujícího

V předcházejících kapitolách se tato diplomová práce soustředila na výskyt křesťanství v obsazích učebnic a ve výukových plánech gymnázií. Díky rozhovorům však vyplynul ještě jeden faktor, drobně zmíněný již v předchozí kapitole, který přítomnost křesťanství ve výuce do značné míry ovlivňuje: studenti v některých předmětech vůbec učebnice nepoužívají.³⁰¹ Tímto zjištěním se ukazuje i klíčová role vyučujícího pro výuku celého předmětu a tím pádem i pro diskusi o otázkách, dotýkajících se křesťanské tematiky. Jestliže student nemá pro daný předmět k dispozici učebnici, je odkázán na vlastní zápisky z vyučovacích hodin.³⁰² Hlavním zdrojem informací se mu tak stává výklad vyučujícího. Studenti sice samozřejmě mohou využívat i jiné zdroje, jako například internet, souborné přehledy učiva, zaměřené na přípravu k maturitní zkoušce nebo učebnice zakoupené na základě vlastního zájmu, ne vždy tak ale činí. Často se jim samotný výklad zdá dostačující, nebo si daný předmět nezvolili jako profilový a nemají o něj takový zájem, aby si vytvářeli hlubší vhled do problematiky a učiva samostatným studiem.

Zajímavým zjištěním při vedení rozhovorů bylo, že předměty, v nichž studenti a vyučující učebnice nepoužívají, se liší. Nelze tedy stanovit jeden předmět, v němž se učebnice obvykle nevyužívají, ačkoliv se tomuto modelu nejvíce blíží základy společenských věd.³⁰³ Všichni studenti se shodli na tom, že mají k dispozici učebnice na dějepis, někteří je ale moc často nepoužívají a jsou pro ně spíše doplňkem. Jako problematické se z vnějšku může zdát vyučování bez opory učebnice v českém jazyce

³⁰¹ Rozhovor s Annou Fridrichovskou, 16. 6. 2010, MZK, Brno, výpověď č. 11, 12

³⁰² Na tomto místě je nutné podotknout, že studenti v dnešní době velmi často používají při výuce pro tvorbu zápisků notebooky či netbooky. Většina vyučujících, zejména v humanitních předmětech, jim to dovoluje. Někteří studenti si pak ale žádné zápisky nepíší a pouze si kopírují soubory svých kolegů. Vznikají tak jakési „meta-učebnice“, jejichž kvalita a věcná pravdivost jsou závislé na schopnostech jejich tvůrců – studentů. Díky tomuto trendu také ustupuje fáze učení, kdy si studenti látku osvojují prostřednictvím jejího manuálního zapisování, nikoliv vyřukávání na klávesnici počítače.

³⁰³ Rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 51

a literatuře.³⁰⁴ Studenti sami se explicitně nevyjádřili, že by jim učebnice při studiu právě tohoto předmětu nějak chyběly, ale je zřejmé, že jsou tak připraveni nejen o shrnující pasáže a krátké charakteristiky děl i autorů, především jim však chybí čítanka a možnost seznámit se s úryvky děl vlastní četbou. Tato kulhavost se projevuje zejména u děl středověké a starší literatury, u nichž lze jen těžko předpokládat, že si je student přečte celá.

V případě, že třída nepoužívá učebnice, ať už při frontální výuce nebo k domácímu samostatnému studiu, leží téměř veškerá váha předávání informací na vyučujícím. Pedagogové samozřejmě vedou studenty i k samostatné práci, zejména zadáváním referátů.³⁰⁵ Přesto je jejich výklad pro studenty hlavním zdrojem učiva. V takovém případě je nezbytné, aby učitel podával látku co možná objektivně a snažil se nevštěpovat studentům pouze svůj vlastní názor. S ohledem na výuku, která se dotýká křesťanství, je tato objektivita nutná dvojnásob. Pozitivním zjištěním, které vyplynulo z rozhovorů, bylo, že všichni studenti se domnívají, že se je vyučující nesnaží ovlivnit svým názorem,³⁰⁶ respektive že pokud je výuka ovlivněna jeho názorem, nedělá to vyučující skrytě a poskytuje studentům možnost se vůči jeho názoru vymezit, popřípadě jej otevřeně komentovat přímo ve třídě během výuky.³⁰⁷

Z předchozího by se mohlo zdát, že absence učebnic a klíčová role vyučujícího ve výuce nijak negativně neovlivňují studenty a tvorbu jejich názorů. Na tomto místě je případně poznamenat, že se tak neděje pouze tehdy, jestliže je vyučující kvalitní pedagog, který si je dobře vědom své role ve vyučování. Učitel totiž může poměrně snadno naplnit penzum látky, předepsané školním vzdělávacím programem (zejména na větších školách, kde je program obvykle napsán volně), aniž by ve studentech vzbudil další zájem o předávanou látku. Pokud se jedná o autoritativního vyučujícího, může dokonce prezentovat svoje názory jako obecně platné pravdy, a tak působit na vlastní názory žáků. Vzhledem k tomu, že se tato práce orientuje na studenty čtyřletých gymnázií, tedy na studenty dospívající, dá se ovšem předpokládat, že tito jsou vůči indoktrinaci do značné míry imunní. Z rozhovorů také vyplývá, že studenti jsou si role učitele sami dobře vědomi a oceňují, pokud mají dobré vyučující.³⁰⁸

³⁰⁴ Rozhovor s Annou Fridrichovskou, 16. 6. 2010, MZK, Brno, výpověď č. 12, rozhovor s Matyášem Osičkou a Jiřím Humlem, 27. 5. 2010, GML, Brno, výpověď č. 54, 55

³⁰⁵ Rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 15

³⁰⁶ Rozhovor s Matyášem Osičkou a Jiřím Humlem, 27. 5. 2010, GML, Brno, výpověď č. 34, rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 56, 57, rozhovor s Annou Fridrichovskou, 16. 6. 2010, MZK, Brno, výpověď č. 10, rozhovor s Eliškou Lysoňkovou a Kristýnou Kepákovou, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 37

³⁰⁷ Rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 57, rozhovor s Eliškou Lysoňkovou a Kristýnou Kepákovou, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 49, 50

³⁰⁸ Rozhovor s Matyášem Osičkou a Jiřím Humlem, 27. 5. 2010, GML, Brno, výpověď č. 34, rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 36

4.3. Křesťanství ve vyučovaných předmětech

Studenti se podle vlastních slov s křesťanskou tematikou setkávají ve výuce českého jazyka a literatury, dějepisu, zeměpisu a základů společenských věd.³⁰⁹ Největší prostor má podle nich křesťanství pravděpodobně v dějepisu a v českém jazyce. Z rozhovorů se studenty vyplývá, že v každém vyučovaném předmětu je ke křesťanství přistupováno z jiného pohledu.

4.3.1. Dějepis

V dějepisu jsou přednášena především historická fakta, která popisují vznik a vývoj církve, popřípadě šíření křesťanství a rozkvet církve ve středověku. Dalším zásadním tématem je husitské hnutí na českém území, reformace a protireformace. Problémem historických přednášek na tato témata je fakt, že jsou většinou líčena jen z politické stránky a studentům často chybí hlubší povědomí o zápasech víry, které byly nedílnou součástí mocensky či majetkově motivovaných sporů a roztržek.³¹⁰ Tento problém, tedy nutnost prezentovat dějiny církve nejen jako politický vývoj, stál u samotného zrodu myšlenky této diplomové práce.

Jedním z období, u kterých se snad daří výše zmíněný problém překonat, je husitství v českých zemích. Podle studentů již toto období českých dějin není ve výuce ověněno aureolou slávy a důstojnosti a vyučující nijak nezatajují jeho místy až fanatickou barbarskost a krutost.³¹¹ Z rozhovoru se studentkami Eliškou Lysoňkovou a Kristýnou Kepákovou se však zdá, že husité jsou i nadále líčeni jakoby z „evangelického“ pohledu, tedy jako uvědomělí reformátoři jinak všeobecně zkažené církve.³¹²

Výuka dějepisu na gymnáziích možná neovlivňuje přímo názor studentů na křesťanskou víru, co se týče jejích dogmatických obsahů, značnou roli ale hraje nepochybně při utváření jejich názoru na církve, potažmo na církve katolickou. Studenti vnímají jako autentické a pravdivé především křesťanství prvotní církve, pozdější období, zejména středověk, nahlízejí jako období zkaženosti a odklonu od prvotního ideálu.³¹³ Slovo církve je pro ně často symbolem boje o moc a majetek. Pro

³⁰⁹ Rozhovor s Matyášem Osičkou a Jiřím Humlem, 27. 5. 2010, GML, Brno, výpověď č. 18. 20, rozhovor s Eliškou Lysoňkovou a Kristýnou Kepákovou, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 17, rozhovor s Annou Fridrichovskou, 16. 6. 2010, MZK, Brno, výpověď č. 20

³¹⁰ Rozhovor s Matyášem Osičkou a Jiřím Humlem, 27. 5. 2010, GML, Brno, výpověď č. 18, rozhovor s Eliškou Lysoňkovou a Kristýnou Kepákovou, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 103, 104

³¹¹ Rozhovor s Matyášem Osičkou a Jiřím Humlem, 27. 5. 2010, GML, Brno, výpověď č. 69-72, rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 66

³¹² Rozhovor s Eliškou Lysoňkovou a Kristýnou Kepákovou, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 101

³¹³ Rozhovor s Matyášem Osičkou a Jiřím Humlem, 27. 5. 2010, GML, Brno, výpověď č. 58, rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď

studentky, které jsou samy křesťankami, je toto vědomí rozčilující, nepopírají ale, že na základě církevní minulosti je takový názor do jisté míry oprávněný.³¹⁴

4.3.2. Český jazyk a literatura

Ve výuce českého jazyka a literatury je, co se týče křesťanství, podle studentů pozornost soustředěna především na období starověku, v jehož rámci je probírána Bible.³¹⁵ Oproti dějepisu je tu znatelný značný posun, historická fakta ustupují do pozadí, aby udělala místo především biblickým příběhům a ideám, v nich obsaženým.³¹⁶ Studenti se seznamují se Starým i Novým zákonem, obvykle přímo prostřednictvím biblických textů.³¹⁷ Bible je probírána hlavně z literárního hlediska, důraz na její význam je ale zřetelný z toho, že někteří vyučující vyžadují, aby se studenti naučili dohledávat verše podle jejich číselného označení, popřípadě, aby se naučili Desatero přikázání z paměti.³¹⁸ Je chválným faktem, že se studenti seznamují i se základními fakty o vzniku biblického textu. Je sice možné, že konkrétní informace jim neutkví,³¹⁹ přesto je obeznámení s textovou kritikou poučí o faktu, že ani křesťané neberou Bibli jako spadlou s nebe.

Není bez zajímavosti, že v souvislosti s křesťanstvím, zmiňuje většina studentů ve výuce českého jazyka a literatury pouze období, kdy se tato týkala právě biblické literatury. Studenti jako by opomíjeli význam křesťanství v literatuře středověku i podíl, jakým se křesťanští autoři zasloužili o rozvoj spisovných forem některých národních jazyků. Toto zjištění je značně překvapivé, vzhledem k faktu, že z různých odpovědí studentů vyplývá, že tento význam implicitně uznávají a jsou si ho vědomi.

4.3.3. Základy společenských věd

V průběhu rozhovorů se studenty vyplynulo, že ve výuce základů společenských věd není křesťanství věnována nijak zásadní pozornost. V tomto předmětu se křesťanství zmiňuje především z religionistického hlediska, při srovnání s ostatními světovými náboženstvími.³²⁰ V rámci základů společenských věd se na čtyřletém gymnáziu

č. 88, 92

³¹⁴ Rozhovor s Eliškou Lysoňkovou a Kristýnou Kepákovou, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 109, 110

³¹⁵ Rozhovor s Eliškou Lysoňkovou a Kristýnou Kepákovou, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 17, 18

³¹⁶ Rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 41–43

³¹⁷ Rozhovor s Annou Fridrichovskou, 16. 6. 2010, MZK, Brno, výpověď č. 14

³¹⁸ Rozhovor s Eliškou Lysoňkovou a Kristýnou Kepákovou, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 93, 94

³¹⁹ Rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 96, 97

³²⁰ Rozhovor s Annou Fridrichovskou, 16. 6. 2010, MZK, Brno, výpověď č. 2.24

vyučují i základy filosofie. Tyto jsou ale zaměřeny především na filosofii antickou.³²¹ Vzhledem k tomu, že ve školních vzdělávacích programech i v učebnicích filosofie křesťanská filosofie středověku figuruje, je toto tvrzení studentů ne zcela důvěryhodné. Možná je jejich názor ovlivněn faktem, že filosofie se na čtyřletém gymnáziu probírá počátkem maturitního ročníku, kdy se většina studentů soustředí pouze na své profilové, tedy maturitní předměty.

4.3.4. Zeměpis

Zajímavým posunem oproti minulým dobám je debata o křesťanství v zeměpisu. I zde je sice jednoznačně patrné, že úroveň této výuky a diskuse značně záleží na potenciálu vyučujícího,³²² přesto lze zahrnutí náboženské tematiky do osnov geografie považovat za užitečné. Studenti se tak v rámci zeměpisu mohou dozvědět základní religionistická fakta o křesťanství.³²³

4.4. Názory studentů

4.4.1. Užitečnost výuky o křesťanství

Jednou z otázek, která zazněla v rámci všech citovaných rozhovorů se studenty, byl dotaz, zda má podle jejich názoru výuka o křesťanství na gymnáziu své místo. Všichni studenti se kupodivu shodli na jednoznačně kladné odpovědi.³²⁴ Vzhledem k faktu, že studentům připadá obvykle penzum gymnaziálního učiva značné a některé jeho části zcela zbytečné a nepotřebné, dalo by se očekávat, že studenti budou považovat i kapitoly o Bibli či církevních dějinách za postradatelné.

Důvodů, proč by se mělo o křesťanství ve škole, potažmo na gymnáziu, mluvit, našli studenti hned několik.

³²¹ Rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 21.24

³²² Rozhovor s Eliškou Lysoňkovou a Kristýnou Kepákovou, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 41

³²³ Rozhovor s Eliškou Lysoňkovou a Kristýnou Kepákovou, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 20

³²⁴ Rozhovor s Matyášem Osíčkou a Jiřím Humlem, 27. 5. 2010, GML, Brno, výpověď č. 22, rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 30-32, rozhovor s Annou Fridrichovskou, 16. 6. 2010, MZK, Brno, výpověď č. 20, rozhovor s Eliškou Lysoňkovou a Kristýnou Kepákovou, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 26.29.33

4.4.1.1. Křesťanství jako pilíř evropské kultury

Prvním a zásadním byl fakt, že křesťanství je základem veškeré evropské kultury, který nelze opomenout nebo svévolně ignorovat.³²⁵ Studenti považují základní znalosti o křesťanství za součást všeobecné vzdělanosti, kterou by měl každý zvládnout. Jednotliví mluvčí se už ale neshodli na tom, co přesně jsou ony základní znalosti, které by měl každý obsáhnout. Některým připadaly současné informace dostačující, jiným chyběl hlubší vhled a teologický výklad.³²⁶

4.4.1.2. Křesťanství jako morální kodex

Všichni studenti se shodli na užitečnosti křesťanské etiky. Někteří z nich považují křesťanství za obdivuhodnou filosofii, která je snadno srozumitelná a nadčasová,³²⁷ jakkoliv ji zkreslila středověká církev, která se notně vzdálila počátečnímu křesťanskému ideálu. Křesťanství podle nich dnešnímu světu přináší především morální hodnoty. Tyto hodnoty jsou založené na Desateru přikázání, které jako mravní kodex, vycházející z judaismu, funguje až po dnes.³²⁸ Z rozhovorů vyplývá, že Desatero pro studenty ale není jen všeobecně platným starobylým dědictvím, které se přeneslo až do dnešní doby, ale je kulturní hodnotou, kterou uznávají sami ve svém životě.³²⁹ Etický přínos křesťanství ale není omezen pouze na Desatero, čehož jsou si zejména starší studenti vědomi. Kryštof Bartoš zmiňuje i etický přínos Kristova učení.³³⁰

4.4.1.3. Jedinečný zdroj informací o církevních dějinách

Dalším důvodem bylo zjištění, že ve školní výuce se studenti dozvídají značné množství údajů o historii křesťanství, které by jinak nezískali, nebo by si je museli sami vyhledat.³³¹ K tomuto názoru se přikláněli rovněž téměř všichni respondenti. Bylo jim zřejmé, že názory na víru a současný stav církve si mohou udělat prostřednictvím rozhovorů s přáteli či známými nebo prostřednictvím médií, ale povědomí o historickém vývoji křesťanství a církve získají nejjednodušeji ve školní výuce.³³² Jedním z důležitých zdůvodnění pro oprávněnost křesťanské tematiky ve výuce bylo podle studentek Elišky Lysoňkové a Kristýny Kepákové přesvědčení, že mnozí studenti, vycházející z nevěřícího prostředí, se mohou díky výuce s křesťanstvím jako

³²⁵ Rozhovor s Matyášem Osičkou a Jiřím Humlem, 27. 5. 2010, GML, Brno, výpověď č. 26

³²⁶ Rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 38, 39

³²⁷ Rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 92

³²⁸ Rozhovor s Matyášem Osičkou a Jiřím Humlem, 27. 5. 2010, GML, Brno, výpověď č. 79

³²⁹ Rozhovor s Matyášem Osičkou a Jiřím Humlem, 27. 5. 2010, GML, Brno, výpověď č. 79

³³⁰ Rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 92

³³¹ Rozhovor s Annou Fridrichovskou, 16. 6. 2010, MZK, Brno, výpověď č. 20

³³² Rozhovor s Matyášem Osičkou a Jiřím Humlem, 27. 5. 2010, GML, Brno, výpověď č. 93

náboženstvím obsírněji seznámit.³³³ Na gymnáziu asi přichází málo studentů, kteří by nevěděli, co je křesťanství, o čemž jsou přesvědčeny i výše zmíněné studentky.³³⁴ Přesto se dá předpokládat, že část studentů přichází s pouze velmi kusou představou, kterou si díky jednotlivým předmětům může rozšířit ve více méně ucelený obraz.

4.4.1.4. Křesťanství jako světonázorový postoj spoluobčanů

Neposledním důvodem, proč o křesťanství na školách vyučovat je podle Jana Puchýře fakt, že křesťanské náboženské přesvědčení je pro řadu lidí zásadní životní otázkou.³³⁵ Tento student tak velice pragmaticky konstatoval, že je velmi užitečné mít povědomí o hodnotách a idejích, které orientují život části obyvatelstva tohoto státu i lidí v nejbližším okolí. Z jeho výpovědi je zřejmé, že si studenti uvědomují význam, který má náboženství v životě jedince a chápou, že je dobré o víře svého okolí mít základní přehled.

4.4.2. Kritické názory – nejčastější námitky

4.4.2.1. Historicita biblických příběhů, Ježíšův příběh

Studenti jsou ochotní akceptovat křesťanské ideje, mnoho jim ale neříkají biblické příběhy. Matyáš Osička v rozhovoru poznamenal, že například příběh o darování Desatera je úžasně přitažlivý a chytlavý,³³⁶ bylo ale zřejmé, že příběh je pro něj příliš ahistorický a považuje jej hlavně za geniální autorský tah. Studenti se podobně vyjadřovali o Ježíšově příběhu. Existenci historického Ježíše sice nepopírali,³³⁷ ale naznačili, že jeho příběh je pro ně přijatelný jen jako něco, co se odehrálo zhruba tak, jak o tom vyprávějí evangelia. Zcela nepřijatelné pro ně byly příběhy o zázračných uzdraveních.³³⁸ Pro Kryštofa Bartoše jsou zázračné příběhy pouze náplní, která má přitáhnout masu, smysl Ježíšova příběhu spatřuje v jeho myšlenkách, nikoliv v jeho skutcích. Z tohoto názoru je dobře patrné, že pro část studentů je křesťanství především jakýmsi myšlenkovým proudem. Předmětem rozhovorů nebylo s respondenty o jejich názorech polemizovat, proto nenavázala debata o podstatě křesťanství jako víry, která v sobě zahrnuje následování Ježíše Krista.

³³³ Rozhovor s Eliškou Lysoňkovou a Kristýnou Kepákovou, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 33

³³⁴ Rozhovor s Eliškou Lysoňkovou a Kristýnou Kepákovou, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 69

³³⁵ Rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 31

³³⁶ Rozhovor s Matyášem Osičkou a Jiřím Humlem, 27. 5. 2010, GML, Brno, výpověď č. 79

³³⁷ Rozhovor s Matyášem Osičkou a Jiřím Humlem, 27. 5. 2010, GML, Brno, výpověď č. 89–90

³³⁸ Rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 94

4.4.2.2. Církev a historické křesťanství

Jak již bylo poznamenáno výše, studenti mají až na výjimky velmi kritický vztah k církvi. I když jsou si vědomi rozdílnosti církevních postojů například ve středověku a za komunismu,³³⁹ (studenti si velkoryse všímali spíše odvážných postojů a opozice vůči komunistickému režimu, než spolupracovníků STB z řad církevních činitelů i prostých křesťanů), přesto pro ně církev zůstává lidským uskupením, které pravdu evangelia ponejvíce překroutilo. V rozhovorech zaznělo hned několikrát, že církev v minulosti zneužívala svého postavení, že se odklání od pravdy Kristovy a řídila se svými mocenskými zájmy.³⁴⁰

Dnešní církve by se měly hluboce zamyslet nad obrazem, který samy o sobě budují v myslích mladých lidí. Ti totiž, alespoň podle skrovných výsledků, plynoucích z citovaných rozhovorů, nejsou ani zdaleka tak kriticky vymezeni vůči křesťanství jako náboženství, jako vůči církvím. Nelze přehlédnout, že i na straně respondentů jsou mnohé ne zcela opodstatněné předsudky. Tyto předsudky možná pramení z převahy informací z oblasti církevních dějin, v nichž figurovala období značně potemnělá, nad zprávami o dnešním stavu a činnostech církví.

4.5. Shrnutí

Přesto, že studenti jsou jednoznačně přesvědčeni, že o křesťanství by se mělo na gymnáziích tak či onak učit, sami si výukou nepřipadají příliš ovlivněni.³⁴¹ Oceňují především faktografický charakter výuky a to, že se během ní seznámí s historickou stránkou křesťanství.³⁴² S výjimkou Jana Puchýře³⁴³ přišli všichni studenti podle svého vlastního mínění na gymnázium s více méně hotovým názorem na křesťanství a během studia získávali hlavně doplňující vědomosti, které však tento názor nijak hluboce neovlivnily.

Ačkoliv citované dialogy neměly být školským přezkušováním studentů, něco o jejich znalostech v oboru křesťanství vyplynulo. Respondenti měli slušný rámcový přehled. Byli schopni jmenovat některé klíčové historické události z církevních dějin,³⁴⁴ i když se v rozhovorech nepouštěli do výkladu souvislostí. Co se týče Bible, zdálo se, že mají

³³⁹ Rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 89

³⁴⁰ Rozhovor s Eliškou Lysoňkovou a Kristýnou Kepákovou, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 110, rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 88

³⁴¹ Rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 83

³⁴² Rozhovor s Matyášem Osičkou a Jiřím Humlem, 27. 5. 2010, GML, Brno, výpověď č. 93

³⁴³ Rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 84–86

³⁴⁴ Rozhovor s Janem Puchýřem a Kryštofem Bartošem, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 61–64

opravdu obecný přehled, znají významné biblické příběhy Starého i Nového zákona, ale některé postavy se jim pletou.³⁴⁵

Podle rozhovorů si studenti z gymnázia odnášejí klíčové historické, religionistické i biblické znalosti, které jim mohou pomoci utvářet jejich názor na křesťanství. Dílčí informace si studenti někdy nepamatují, mohou si je ale v případě hlubšího zájmu dohledat sami, protože o jejich existenci mají ponětí.

³⁴⁵ Rozhovor s Matyášem Osičkou a Jiřím Humlem, 27. 5. 2010, GML, Brno, výpověď č. 80–81

Závěr

Tato diplomová práce si kladla za cíl zmapovat způsob, jakým se na českých čtyřletých gymnáziích vyučuje o křesťanství. Z předcházejících kapitol vyplývá, že výuku a její obsah ovlivňuje hned několik faktorů. Z formálního hlediska jsou to Rámcový vzdělávací program pro gymnázia a Školní vzdělávací programy. Z praktického hlediska jsou to vyučující a učebnice, které studenti používají a čtou. V následujících odstavcích se nachází shrnutí předchozích kapitol a závěry o vlivu jednotlivých faktorů na výuku z nich plynoucí.

RVP G

Vliv RVP G na výuku je obtížně hodnotitelný. Na první pohled by se mohlo zdát, že dokument je s ohledem na téma této práce sepsán příliš volně a přítomnost křesťanství ve výuce sice nijak nelimituje, ale také ani na mnoha místech výslovně nepředepisuje. Podle RVP G by se měly informace o křesťanství soustředit především do výuky dějepisu, základů společenských věd a zeměpisu, přičemž ve výuce českého jazyka a literatury není o křesťanství téměř jediná zmínka. Po prostudování RVP G tak může mít čtenář dojem, že dokument nepředepisuje školám velké množství informací, které by studenti měli povinně o křesťanství načerpat. Tento dojem je do jisté míry správný, v hodnocení RVP G a jeho přínosu pro výuku o křesťanství je ale třeba neopomenout celkové zaměření tohoto dokumentu. Tento se totiž orientuje především na činnostní výstupy, tedy na schopnosti, kterých by měl žák při studiu gymnázia dosáhnout. Studenti nemají podle RVP G jen načerpat určitý objem vědomostí, ale mají být především schopní na základě přijatých informací některé společenské jevy okomentovat a zhodnotit. Kurikulární systém vzdělávání předpokládá, že si studenti vytvoří vlastní názory a nebudou pouze reprodukovat naučené informace a formulace. Je-li otázkou, jaký vliv má na utváření názorů o křesťanství v řadách studentů výuka, je podstatné, že je tato na utváření názorů přímo zaměřená.

Dalším nesporným pozitivem RVP G je jeho otevřený postoj k náboženství a vzájemné toleranci lidí i přes světonázorové rozdíly. Tento postoj je zřejmý z celého RVP G a dokument ho chce vypěstovat i ve studentech. Na základě toho lze odhadovat, že se na gymnáziích bude o náboženství a tedy i o křesťanství mluvit (zejména do budoucna) poměrně hodně, v různých souvislostech a korektně. Nežřetelněji se orientace na pěstování názorové a náboženské tolerance u studentů projevuje v kapitolách RVP G o společenskovědním základu a průřezových tématech.³⁴⁶

Zároveň je nezanedbatelným přínosem RVP G, že pevně stanovuje i základní objem vědomostí, které mají školy, potažmo pedagogové studentům v průběhu vzdělávacího procesu předat. V případě RVP G je tato normativní funkce méně výrazná než

³⁴⁶ Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 42.70.73-75

u jednotlivých ŠVP, ale přesto je zřejmá. Školám ani vyučujícím není ponechána úplná volnost, co se týče sestavování učebních osnov a výuky jednotlivých předmětů.

Výuka podle dokumentů sepsaných na základě RVP G probíhá na všech školách v České republice povinně teprve od 1. září 2009.³⁴⁷ Je tedy velmi brzy na hodnocení přínosu její restrukturalizace pomocí kurikulárních dokumentů a zejména RVP G. Pokud se ale podaří záměr zachovat RVP G jako otevřený dokument, který by měl postupně reflektovat a zahrnovat zkušenosti škol i pedagogů s novým způsobem výuky, je naděje, že formulace tohoto dokumentu budou pro výuku na gymnáziích, a to i pro výuku s křesťanskou tematikou, přínosné.

ŠVP

Školní vzdělávací programy jsou mezistupněm mezi RVP G jako obecným dokumentem a náplní konkrétních vyučovacích hodin na gymnáziích. Tento mezistupeň hraje zároveň svou roli při upřesňování obsahů výuky a penza učiva, které je volně formulováno v RVP G. Ze srovnání několika ŠVP ale vyplynulo, že tyto dokumenty svou funkci konkretizace RVP G neplní beze zbytku a přesnější přehled učiva přinášejí jen v osnovách některých vyučovacích předmětů.

Smysl ŠVP spočívá, podobně jako u RVP G, nejen v jejich normativní funkci vzhledem k učitelům, ale i v jejich existenci samotné a také ve způsobu, jakým jsou vytvářeny. Jak již bylo naznačeno výše, na tvorbě ŠVP se podílejí sami pedagogové školy, kteří tak ovlivňují způsob i náplň výuky. Vzhledem k tomu, že na školách nepůsobí vždy stejně kvalitní a zkušení učitelé, je podstatné, že osnovy výuky tvoří společně. Zkušenější a náročnější pedagogové tak mohou nepřímou ovlivnit i výuku svých méně schopných kolegů. S ohledem na téma této práce je právě tento význam ŠVP a jejich tvorby nezanedbatelný.

Z ŠVP vybraných gymnázií vyplývá, že studenti se s křesťanstvím ve výuce setkají především v nižších ročnících studia. Toto tvrzení platí pro výuku českého jazyka a literatury a dějepisu, v nichž jsou těžištěm informací o křesťanství především starší historické epochy.³⁴⁸ Z těchto dvou předmětů mají studenti podle ŠVP načerpat hlavně vědomosti literárně-historické nebo historicko-politické. Znalosti z oblasti religionistiky jsou v ŠVP ukotveny v zeměpisu a základu společenských věd. Poslední jmenovaný předmět je také jediným, v němž se studenti mohou s křesťanstvím podle osnov explicitně setkat ve vyšších ročnících studia.³⁴⁹

Učebnice

Jak již bylo zmíněno v kapitole 3, vliv učebnic na studenty a jejich názory o křesťanství, je značně omezen mnoha faktory (výběr učebnic, frekvence používání

³⁴⁷ Kolektiv VÚP: *Co pro gymnázia znamená schválení RVP G a RVP GSP?*

³⁴⁸ Školní vzdělávací program Gymnázia Matyáše Lercha, s. 41–42.54–56

³⁴⁹ Školní vzdělávací program Gymnázia Matyáše Lercha, s. 168.173-174

učebnic v hodinách nebo dokonce jejich úplná absence ve výuce). I když tyto faktory nehrají na všech školách, ve všech předmětech a u všech pedagogů stejnou roli, nelze je opominout. Učebnice jsou pro studenty především doplňkem výkladu, vyslechnutého v hodinách, popřípadě čítankou nebo inspiračním zdrojem. Právě poslední dvě jmenované funkce jsou pro utváření názorů studentů velmi důležité. Zásadních údajů se žákům dostane prostřednictvím učitelovy přednášky o tématu. S pomocí učebnic si ale student může poopravit svůj názor (v případě, že výklad pedagoga je zkreslující nebo tendenční), nebo si jej dotvořit na základě četby úvahových textů, které část učebnic obsahuje. I učebnice tedy mohou hrát roli jakéhosi korektivu pro případ nedostatečnosti výuky a zároveň jsou pomůckou k dalším samostatným úvahám studentů.

Jedním z negativních vlivů, které učebnice na studenty mají, je prezentování církve ponejvíce v negativním světle na základě historických událostí, které nejsou dostatečně vyváženy výkladem o církvi a její roli ve společnosti dnes. Učebnice tak nepochybně přispívají k zápornému obrazu církve, který si studenti z výuky odnášejí. Na základě učebnic mohou studenti nabýt dojmu, že křesťanství je úctyhodné učení, které bylo ale v církvi dlouhodobě zneužíváno a pokřiveno.

Další poněkud zkreslující dojem, který učebnice vytvářejí, je křesťanství jako historické náboženství. Z rozhovorů se studenty naštěstí vyplývá, že oni sami nepovažují křesťanství za záležitost doby minulé, záležitost vysloveně neaktuální. Učebnice ale o křesťanství mluví především v souvislosti s historickými epochami, čímž navenek budí dojem, že po té, co církve ztratily svůj politický a kulturní vliv, vytratily se z veřejného prostoru i života společnosti. Tento dojem, vzbuzovaný učebnicemi dějepisu, českého jazyka a literatury a částečně i společenskovedního základu, nemohou vyvážit samotné učebnice zeměpisu a pasáže o religionistice, které mluví o aktuálním vývoji křesťanství.

Učitelé

Jak napovídaly již drobné zmínky v úvodu kapitoly 3 a 4, pro výuku na gymnáziích, tím spíše pro výuku, dotýkající se křesťanství, je zásadní role vyučujícího. Tuto roli svým způsobem korigují všechny výše uvedené faktory, tedy RVP G, ŠVP i učebnice, přesto je kvalita výuky zásadně provázaná s kvalitou pedagoga. Učitelé konkrétně naplňují RVP G i ŠVP, které jim dávají poměrně značný prostor pro sestavování obsahu vyučovacích hodin. Učitel rovněž vybírá studentům učebnice, s nimiž povinně pracují (kromě nich si mohou samozřejmě opatřit další knihy, příručky a studijní materiály). Zásadní role pedagoga ale tkví v jeho přednáškové činnosti v hodinách, v podněcování debat, jež mají studentům napomoci utvářet si vlastní názory, v motivování studentů k dalším úvahám, studiu, popřípadě četbě. V rámci této práce není možné kvantitativně zhodnotit, jak kvalitní, věrohodné a nakolik podrobné informace studenti od svých vyučujících dostávají. Taková analýza by vyžadovala přítomnost v samotných vyučovacích hodinách, a to po delší časový úsek a na více školách.

Z rozhovorů se studenty je ale zřejmé, že oni sami jsou si klíčové role učitele vědomi a váží si těch pedagogů, jež považují za kvalitní.

Gymnaziální výuka o křesťanství

Z výše uvedeného vyplývá, že studenti si mohou z gymnázia odnést od velmi pozitivního a přesného obrázku o křesťanství až po velmi negativní nebo zkreslený. Záleží do značné míry na tom, jací pedagogové je budou učit a jaké knihy budou při výuce používat. V ideální kombinaci dobrý učitel – dobrá učebnice mohou studenti načerpat z výuky na gymnáziu i díky její organizaci značné množství informací o křesťanství, a to jak z hlediska jeho kulturního přínosu a politického vlivu v dějinách, tak z hlediska jeho současných podob. Je ale třeba nezapomenout, že svou roli ve vzdělávacím procesu hrají i sami studenti a jejich zájem o křesťanství (nebo jiné téma). Učebnice i pedagogové mohou být na vysoké úrovni, ale studenti bez zájmu si z jejich působení málo odnesou (jakkoliv platí, že čím zkušenější pedagog, tím lépe podobnou situaci zvládá).

Aby byl přehled o výuce s křesťanskou tematikou na gymnáziích ucelený, je třeba nezapomenout, že k diskuzím o křesťanství nemusí docházet zdaleka jen ve sledovaných předmětech, ale i v hodinách cizích jazyků nebo estetických výchov (jak napovídá kapitola 1, 2 i 4). Na tento výskyt křesťanství ve výuce i mimo stanovený učební plán ukazují i rozhovory se studenty.³⁵⁰ V tomto případě se ale dá počítat spíše s debatou, nikoliv výukou o křesťanství. I tyto rozhovory, mající podnět většinou v zájmu učitelů o názory studentů, však mají svou váhu, protože mohou konfrontovat různé názorové pozice a studenti si ty vlastní během nich mohou tříbit.

V hodnocení výuky o křesťanství je třeba zdůraznit, že jsou křesťanská témata, s nimiž se studenti v průběhu vzdělávacího procesu vůbec nesetkají nebo se s nimi seznámí opravdu ryze okrajově. Mezi ně patří myšlenka ekumenismu a s ní související ekumenické hnutí. Ve svém ŠVP na ně alespoň drobnou zmínkou pamatuje pouze jediná z vybraných škol,³⁵¹ i v učebnicích se objeví jen ojedinělé poznámky se stručným vysvětlením.³⁵² Stejně tak se ve výuce téměř nenajdou informace o II. vatikánském koncilu, jenž zmiňuje opět jen jediná Blažkeho učebnice.³⁵³ V učebnicích dějepisu se o této zásadní události moderních dějin katolické církve vůbec nemluví.

Výuka je poměrně skoupá i na informace o protestantských církvích a církvi pravoslavné. O prvních jmenovaných se studenti dozvědí v rámci probírání kapitol

³⁵⁰ Rozhovor s Eliškou Lysoňkovou a Kristýnou Kepákovou, 4. 6. 2010, GML, Brno, výpověď č. 114

³⁵¹ Školní vzdělávací program Gymnázia Brno, s. 99

³⁵² Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Sna a realita moderního světa*, s. 7, Kuklíkovi J., J.: *Dějepis pro gymnázia a střední školy 4: Nejnovější dějiny*, s. 186–187, Kuklíkovi J., J.: *Dějiny 20. století*, s. 149

³⁵³ Blažke Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury, Sna a realita moderního světa*, s. 7

o reformaci a protireformaci, ve výuce o moderních dějinách a literatuře ale prostor nedostanou (s výjimkou jediné zmínky o protestantských církvích v meziválečném Československu³⁵⁴). Ještě hůře je na tom církev pravoslavná, o níž mluví učebnice dějepisu pouze při líčení náboženských poměrů na Kyjevské Rusi, v Byzantské říši nebo Rusku. Stručné zmínky o pravoslaví i protestantismu lze najít i v učebnicích zeměpisu a základů společenských věd, nejsou ale příliš informativně bohaté. Výuka na čtyřletých gymnáziích tedy zjevně reflektuje především západní křesťanství, ať už z hlediska věroučného nebo dějinného. Je ale s podivem, že i protestantské církve jsou ve výuce poměrně málo zohledňovány. Vysvětlením by mohlo být, že výuka věnuje křesťanství v moderních časech obecně velmi malý zájem.

Tento sklon k historismu, nebo lépe k malému zájmu o křesťanství v současnosti může mít mnoho důvodů. Jedním z nich může být obecná tendence současné společnosti marginalizovat roli křesťanství. Křesťanské ideje, postoje i církve nehrají dnes zdaleka takovou roli jako dříve a je o ně spíše malý zájem. Ten je zároveň spojen s některými nesympatickými názory a postoji církví, především v oblasti morálky. Dalším důvodem může být problematická povaha výuky o současném křesťanství. Lze si jen těžko představit, že by o něm vyučující nebo autor učebnice mohl mluvit, aniž by dával najevo svůj osobní názor, což je svým způsobem rovněž problematické, protože na gymnáziích lze všeobecně pozorovat snahu studenty neovlivňovat názory pedagogů na křesťanství (nebo náboženství obecněji) a spíše jim jen předávat sumu informací. Tato snaha samozřejmě není beze zbytku platným pravidlem a studenti se setkávají i s osobními názory svých vyučujících. Z hlediska svobody jejich vlastního názoru je důležité, aby vyučující dali jasně najevo, kdy prezentují svůj vlastní postoj, vůči němuž se mohou studenti kriticky vymezit, a kdy přednášejí látku, považovanou za obecně platnou a pravdivou (v tom případě by se měli snažit o co nejmenší zkreslení a tendenčnost).

Co se týče církví, měly by snad tyto věnovat svou pozornost tvorbě obecných kurikulárních dokumentů a schvalování učebnic, protože díky ovlivnění těchto dvou faktorů by mohly do jisté míry ovlivnit i názory, které si studenti prostřednictvím výuky udělají. Církve by měly ve vlastním zájmu dbát o to, aby se v průběhu přetváření RVP G (i vzdělávacích programů ostatních úrovní) z předepsaných osnov nevytratily kapitoly a zmínky o křesťanství, stejně jako výstupy, které vyžadují porozumění žáků tomuto tématu. Pokud jde o učebnice, církve by měly zasahovat alespoň do procesu schvalování učebnic Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, aby tak přinejmenším schválené učebnice s ministerskou doložkou měly odpovídající úroveň a jejich texty nebyly zavádějící nebo jinak nevyhovující. Těžko lze očekávat nebo dokonce podporovat církevní zásahy do tvorby ŠVP či samotné výuky jednotlivých pedagogů.

Přehled, který si studenti o podobách křesťanství udělají na gymnáziích, se podle této práce zdá být charakteristický dvěma rysy: pozitivní názor na křesťanství jako učení,

³⁵⁴ Kvaček Robert: *České dějiny II.*, s. 147–148

negativní názor na církve a náboženství jako zneužitelnou veličinu. Toto tvrzení se zakládá na analýze učebnic a rozhovorech se studenty, které jevíly stejnou tendenci. Tomuto obrazu sice nenasvědčují kurikulární dokumenty, v nichž se díky jejich stavbě a stručnosti příliš neobjevuje negativní hodnocení některých historických činů a postojů církví, kapitola 3 a 4 však ukazují právě tímto směrem. Je tedy na církvích, aby se svým působením ve společnosti pokoušely tento obraz přetvářet. Zároveň je pozitivním zjištěním, že studenti si ze vzdělávacího procesu většinou mohou udělat pozitivní názor na křesťanství jako učení, na jeho zásadní ideje a morální postoje.

Seznam použitých zdrojů:

Literatura:

Adamová L., Dudák V., Ventura V.: *Základy filosofie, etiky*, Základy společenských věd, Fortuna, Praha, 1995, ISBN 80-7168-221-7

Aubrecht R., Kaderka M.: *Maturitní otázky dějepis*, Fragment, Praha, 2007, ISBN 978-80-253-0500-3

Beneš Z., Petráň J.: *České dějiny I.*, SPL Práce, Albra, Praha, 2001, ISBN 80-86287-36-X

Beneš Zdeněk: *Dějiny středověku*, SPL Práce, Albra, Praha, 1999, ISBN 80-86287-04-1

Bičík Ivan: *Příroda a lidé Země*, Nakladatelství České geografické společnosti, s. r. o., Praha, 2001, ISBN 80-86034-45-3

Bičík Ivan: *Regionální zeměpis světadílů*, Nakladatelství České geografické společnosti, s. r. o., Praha, 2000, ISBN 80-86034-43-7

Bílý Jiří: *Základy společenských věd I.: Základy ekonomie, mezinárodních vztahů, logiky a teorie vědy*, Key Publishing s. r. o., Ostrava, 2009, ISBN 978-80-7418-012-5

Bílý Jiří: *Základy společenských věd II.: Základy filozofie a psychologie*, Key Publishing s. r. o., Ostrava, 2009, ISBN 978-80-7418-013-2

Bílý Jiří: *Základy společenských věd III.: Základy etiky, estetiky a religionistiky*, Key Publishing s. r. o., Ostrava, 2009, ISBN 978-80-7418-014-9

Bílý Jiří: *Základy společenských věd IV.: Základy státovědy, politologie a sociologie*, Key Publishing s. r. o., Ostrava, 2009, ISBN 978-80-7418-015-6

Bína Jan: *Zeměpis České republiky*, Nakladatelství České geografické společnosti, s. r. o., Praha, 2009, ISBN 978-80-86034-89-8

Blažke Jaroslav : *Kouzelné zrcadlo literatury, Od Gilgameše k Harlekýnovi*, Velryba, Praha, 2006, ISBN 80-85860-18-X

Blažke Jaroslav : *Kouzelné zrcadlo literatury, Od nejstarších písemných památek k osvícenství*, Atlantis, Brno, 1998, ISBN 80-7108-161-2

Blažke Jaroslav : *Kouzelné zrcadlo literatury, Od železné opony k postmoderně*, Velryba, Praha, 2005, ISBN 80-85860-16-3

Blažke Jaroslav : *Kouzelné zrcadlo literatury, Písemnictví 19. věku*, Velryba, Praha, 1999, ISBN 80-85860-10-4

Blažke Jaroslav : *Kouzelné zrcadlo literatury, Sna a realita moderního světa*, Velryba, Praha, 2003, ISBN 80-85860-15-5

Čadová B., Petrželová J., Čermáková M.: *Maturitní otázky: občanský a společenskovední základ*, Fragment, Praha, 2008, ISBN 978-80-253-0600-0

Čapek V., Pátek J.: *Světové dějiny 1: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*, Fortuna, Praha, 1998, ISBN 80-7168-147-4

Čornej P., Čornejová I., Parkan F.: *Dějepis pro gymnázia a stření školy 2: Středověk a raný novověk*, SPN, a. s., Praha, 2004, ISBN 80-7235-152-4

Čornej P., Čornejová I., Rada I., Vaníček V.: *Dějiny zemí koruny české I.*, Paseka, Praha/Litomyšl, 1998, ISBN 80-7185-163-9

Demek J., Voženílek V., Vysoudil M.: *Geografie 1: Fyzickogeografická část*, SPN, a.s., Praha, 2001, ISBN 80-85937-73-5

Eichler B., Ryska R., Svoboda V.: *Základy státoprávní teorie, ekonomie a ekonomiky, neformální logiky*, Základy společenských věd, Fortuna, Praha, 2003, ISBN 80-7168-787-1

Gillnerová I., Buriánek J.: *Základy psychologie, sociologie*, Základy společenských věd, Fortuna, Praha, 1995, ISBN 80-7168-242-X

Hlavačka Milan: *Dějepis pro gymnázia a střední školy 3: Novověk*, SPN, a. s., Praha, 2007, ISBN 80-7235-172-9

Hroch Miroslav: *Dějiny novověku*, SPL Práce, Praha, 1996, ISBN 80-208-0395-5

Karas P., Hanák L.: *Maturitní otázky zeměpis*, Fragment, Praha, 2008, ISBN 978-80-253-0595-9

Kastner Jiří, kol.: *Geografie 4: Česká republika*, SPN, a. s., Praha, 1999, ISBN 80-7235-085-4

Kašparovský Karel: *Zeměpis v kostce I.*, Fragment, Havlíčkův Brod (Praha), 1999, ISBN 80-7200-252-X

Kašparovský Karel: *Zeměpis v kostce II.*, Fragment, Havlíčkův Brod (Praha), 2002, ISBN 80-7200-480-8

Kolektiv autorů: *Dějiny země koruny české II.*, Paseka, Praha/Litomyšl, 1998, ISBN 80-7185-164-7

Kolektiv autorů: *Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů na gymnáziích*, VÚP, Praha, 2007, ISBN 978-80-87000-13-7, [online], URL: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/Manual_G.pdf, 2. 7. 2010

Kolektiv autorů: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, VÚP, Praha, 2007, ISBN 978-80-87000-11-3

Kolektiv VÚP: *Co pro gymnázia znamená schválení RVP G a RVP GSP?*, [online], URL: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/1541/co-pro-gymnazia-znamenava-schvaleni-rvp-g-a-rvp-gsp-.html/>, 2. 7. 2010

Kuklíkovi J., J.: *Dějepis pro gymnázia a střední školy 4: Nejnovější dějiny*, SPN, a. s., Praha, 2002, ISBN 80-7235-175-3

Kuklíkovi J., J.: *Dějiny 20. století*, SPL Práce, Albra, Praha, 1999, ISBN 80-86287-15-7

Kvaček Robert: *České dějiny II.*, SPL Práce, Albra, Praha, 2002, ISBN 80-86287-48-3

Martinková Věra, kol.: *Literatura 1*, Fraus, Plzeň, 2009, ISBN 978-80-7238-896-7

Martinková Věra, kol.: *Literatura 2*, Fraus, Plzeň, 2009, ISBN 978-80-7238-914-8

Martinková Věra, kol.: *Literatura 3*, Tripolia, Praha, 2002, ISBN 80-86448-26-6

Martinková Věra, kol.: *Literatura 4: Česká a světová literatura 1945 – 2005, upravené a rozšířené vydání*, Fraus, Plzeň, 2009, ISBN 978-80-7238-922-3

Mirvald Stanislav, kol.: *Geografie 2: Socioekonomická část*, SPN, a. s., Praha, 2003, ISBN 80-7235-008-0

Pluskal Miroslav, kol.: *Geografie 3: Regionální geografie světa*, SPN, a.s., Praha, 2003, ISBN 80-85937-93-X

Popelka M., Válková V.: *Dějepis pro gymnázia a střední školy 1: Pravěk a starověk*, SPN, a. s., Praha, 2004, ISBN 80-7235-145-1

Sochorová Marie: *Český jazyk v kostce*, Fragment, Havlíčkův Brod (Praha), 1999, ISBN 80-7200-338-0

Sochorová Marie: *Literatura v kostce*, Fragment, Havlíčkův Brod (Praha), 1996, ISBN 80-7200-052-7

Souček Jan: *Dějiny pravěku a starověku*, SPL Práce, Albra, Úvaly, 2004, ISBN 80-86490-26-2

Tupý Jan: *Průřezová témata*, [online], URL: <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/338/PRUREZOVA-TEMATA.html/>, 2. 7. 2010

Internetové zdroje:

Náboženské vyznání obyvatelstva ČR podle posledních výsledků sčítání lidu, [online], URL: <http://tisk.cirkev.cz/z-domova/nabo-enske-vyznani-obyvatelstva-cr-podle-poslednich-vysledku-scitani-lidu/>, 2. 7. 2010

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, [online], URL: <http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>, 2. 7. 2010

Školní vzdělávací program Gymnázia Aloise Jiráska, Litomyšl, [online], URL: <http://www.glit.cz/download/1/svp-gaj-litomysl.pdf>, 11. 5. 2010

Školní vzdělávací program Gymnázia Benešov, [online], URL: <http://www.gbn.cz/dokumenty-skoly>, k dispozici pdf dokument ke stažení, 11. 5. 2010

Školní vzdělávací program Gymnázia Brno, třída Kapitána Jaroše 14, [online], URL: <http://www.jaroska.cz/files/svp/ctyrlete-vseobecne-2009.pdf>, 11. 5. 2010

Školní vzdělávací program Gymnázia Matyáše Lercha, Brno, [online], URL: http://www.gml.cz/svp/_4lete_cislovane.pdf, 11. 5. 2010

Školní vzdělávací program Gymnázia Opatov, [online], URL: <http://www.gymnazium-opatov.cz/>, k dispozici pdf dokument ke stažení, 11. 5. 2010

Školní vzdělávací program Gymnázia Vítězslava Nováka, Jindřichův Hradec, [online], URL: http://new.gvn.cz/files/L_vp_TtyL_let__1.pdf, 11. 5. 2010

ŠVP, schéma pilotního vzdělávání in svpschemapilvzd.doc, [online], URL: <http://www.amate.cz/svp/>, 2. 7. 2010

Přílohy

Příloha 1

Schématické znázornění Bílé knihy – Národního programu vzdělávání³⁵⁵

Bílá kniha – Národní program vzdělávání

RVP PV

RVP ZV

RVP GV

ŠVP

Vzdělávací oblast

Vzdělávací obor

Vyučovací předmět

Hodina

RVP SOV

jiné RVP

Vysvětlivky:

Odstíny červené – obsah daný, určený, vyžadovaný státem

Odstíny zelené – obsah tvoří školy a učitelé

Příloha 2

Rozhovor

Matyáš Osička a Jiří Huml, 1. ročník čtyřletého gymnázia, oba souhlasili s poskytnutím rozhovoru pro studijní účely diplomové práce. Rozhovor byl veden na GML 27. 5. 2010. Oba studenti jsou v rozhovoru označeni prvním písmenem křestního jména, autorka rozhovoru je označena jako „S“.

1. S: Já teda píšu diplomku o křesťanství, jak jsem říkala a chtěla bych vědět, co o něm víte. Jestli víte vůbec něco, co to je nebo tak.
2. J: Bude to druh náboženství.
3. M: Chcete vědět všechno?!
4. S: Nějaké informace, které třeba o tom máš.
(Do třídy vešli studenti mladšího ročníku, rozhovor na několik okamžiků přerušili.)
5. S: No, nějaké informace o něm asi máte...
6. M: Samozřejmě.
7. S: Znáte třeba někoho, kdo je křesťan?
8. M: Tak půlka rodiny.
9. S: Půlka rodiny? Super...
10. J: Nikoho.
11. S: A třeba ve škole? Znáte někoho takového?
12. M: Vy o tom mluvíte, jakoby to bylo – jéé, on je křesťan, exkomunikujme ho!
13. S: No, tak to není...
14. M na J: Třeba Pajča.
15. J: Já nevím. Tak jo, tak už znám někoho.
16. S: Fajn.
17. S: Pro mě je teďka důležitý, jestli jste se o tom křesťanství někdy učili ve škole, tady na gymplu, nejlépe.
18. M: Samozřejmě učili, v dějepise, jak to vzniklo... ale to jsme se dozvěděli jen ty okrajový informace, nikdy to nejde do hloubky. Fakta.
19. S: Spíš fakta, žádný věroučný věci...?
20. J: V češtině Bibli a tak...
21. S: Přišlo vám dobrý se o tom učit nebo vám to přišlo jako zbytečnost, kterou stejně nepotřebujete, tak jako spoustu věcí z gymplu (smích)?
22. M: Já bych řekl, že by to mělo být v podvědomí každého, že by lidi měli vědět, o co jde, ale určitě bych udělal kontakt ve vzdělávání o křesťanství a určitě bych dal nějak najevo i takovou tu středověkou snahu o ovládnutí světa.
23. S: A ty Jirko?
24. J: Já bych souhlasil asi s ním...
25. S: Jasně.
26. J: Určitě je to základ vzdělanosti znát, že je nějaké křesťanství a co to vůbec je a tak... V podstatě půlka středověkých dějin, vlastně celý středověk je křesťanství.

27. S: A máte to třeba ve spojitosti i nějak s moderní dobou nebo je to pro vás hlavně něco, co se prolínalo tím starověkem a středověkem a teď už je to v podstatě passé?
28. M: No, já tím, jak mám půlku rodiny křesťanů, tak nad tím občas taky přemýšlím a dívám se, jak se to prolíná tím středověkem a ovlivňuje to ten dnešek, lidi jsou víceméně stále závislí na duchu doby.
29. S: Můžeš to nějak upřesnit?
30. M: Já osobně si myslím, že když jde člověk jednou týdně do kostela, tak to z něj neudělá lepšího člověka. Na jednu stranu je to takový docela důležitý, protože nám to dává nějaký morální kodex, ale řekl bych, že na druhou stranu jsem to nedomyslel ještě někam do hlavy jako zbytečnost.
31. S: A zdá se vám, že ti učitelé, co vám o tom něco říkají, mají přehled o tom, co říkají?
32. J: Určitě.
33. S: Nezdá se vám třeba, že někdy něco desiterpretují, že říkají něco jinak než to je
34. M: Myslím, že máme štěstí na profesory, pan profesor z češtiny určitě ví, o čem mluví a paní profesorka z dějepisu je taková, že bere vše velmi objektivně. Já bych řekl, že informace se k nám dostávají nezkrácené.
35. S: To je perfektní. A učíte se třeba o tom i v nějakém základu společenských věd?
36. M: Ten teďka ani nemáme.
37. S: Jo.
38. J: Teďka ho nemáme, ale myslím, že ani předtím jsme se o tom nebavili.
39. S: Vy teďka vlastně máte první tok výuku ve fránině, že jo?
40. M: Jo.
41. S: A získáváte si o tom (o křesťanství) informace i nějak sami? Zajímá Vás to?
42. M: Jo, víceméně jo.
43. J: Já ne. Já prostě vím ty základní informace, ale že bych se nějak do hloubky zajímal, to ne.
44. S: A co jsou třeba ty základní informace? Že je to nějaký náboženství a ...
45. J: Že je to nějaký náboženství, že existuje nějaká Bible, že existuje nějaký Starej zákon, nějaký Novej zákon, kdo to byl Kristus... A to je v podstatě... Já nevím... Jak do toho zapadá židovský národ, ve spojitosti s muslimama ještě a takhle...
46. S: Super, takže to máte propojený i s těma ostatníma náboženstvíma.
47. S: Pak jsem se chtěla zeptat, jestli se o tom hlavně dozvídáte ve škole, jako z hodiny, nebo jestli máte třeba nějaký učebnice, jestli se o tom dá něco dočíst, třeba v rámci toho, když čtete o nějakým autorovi nebo historické epoše, jestli je to tam třeba zmíněný...
48. M: Občas. Tak pokud je to o historické epoše, tak je tam určitě zmíněný, jaký bylo hlavní náboženství, co převládalo.
49. S: A máte to v těch učebnicích, který používáte?
50. M: No, my těch učebnic moc nepoužíváme. I když v dějepisu jo, určitě.

51. S: V dějepise máte asi ty francouzský, ne?
52. M: A tak tam to musí být, že jo...
53. S: A na češtinu používáte co?
54. M i J: Nic. Sešit.
55. S: Nic, sešit jenom, takže nemáte žádný učebnice?
56. J: Ne.
57. S: A jakým způsobem se díváte na křesťanství v rámci toho, že víte něco o nějakých křížových válkách, o nějakým papežství, o nějaký inkvizici, ...? Přijde Vám, že se to týká toho náboženství?
58. J: Já si myslím, že to je zneužívání toho náboženství. Že to je zneužívání takový ty moci, co si vybudovala církev ve středověku. Když si vezmete, že začínala někdy v Římě, úplně prostě se skrývali, byli napůl ilegální, a pak se z nich stala úplně velmoc. V podstatě bez církve se nedělo vůbec nic, a pak toho začali v podstatě zneužívat kvůli majetku. Tak to je podle mě jenom zneužívání toho náboženství. Jako toho počátku toho náboženství. To se pak táhlo celý středověk.
59. M: Církev ovlivňuje svět i dneska, stále je to jedna z nejbohatších organizací. Já nevím, k čemu to je, když chcete žít čistý život?
60. S: Jako k čemu jsou ty majetky?
61. M: No...
62. S: Já se obávám, že to je právě pozůstatek té doby, té minulosti, obzvlášť v případě katolické církve.
63. M: K čemu je papežovi sedum neprůstřelných aut na každém kontinentě?
64. S: (smích) Aby mohl bezpečně cestovat, jako Obáma.
65. M: Ale vždyť je s ním Duch svatej, stejně když umře, tak se nemusí bát o svoji duši, ne?
66. S: No, to určitě ne. Já si to taky nemyslím, já sice nejsem katolička, jsem protestant, takže s tím papežem nejsme úplně největší kámoši...
67. J: To je jako moje babička. I když, moje babička je evangelík.
68. S: No, to já taky. O tomhle to jsem se ještě chtěla zeptat, jestli víte, že byli nějakí protestanti...? Kdo to byl u nás, jestli nějaký třeba znáte?
69. M: Samozřejmě, to husitství je braný docela komplexně, bych řekl.
70. J: Nějaký ty směry, to se pak zvrhlo, taky to byl boj o moc.
71. M: Já bych řekl, že toho zneužívali už od začátku, vypalování kostelů,...
72. J: Oni to byli vlastně úplně náboženský fanatici, jako teďka jsou jezuiti a různí tady tihle...
73. M: Amišové.
74. S: Aha, z těch sekt jste teďka zmínili amiše, znáte ještě nějaký sekty, který působí u nás, v Čechách?
75. J: Svědkové Jehovovi.
76. S: A potkali jste se s nima někdy?
77. J: Já jo, mamka pracuje ve špitále, nepřijímají transfuze, nic, radši ať děcko umře...

78. S: A můžete teď říct nějaký Váš názor, co si myslíte o křesťanství? Jestli třeba uznáváte nějaký jeho hodnoty ve svém životě? Nebo jestli spíš ne, jestli Vám to přijde praštěný?
79. M: Tak starý dobrý Desatero přikázání je docela dobře postavenej morální kodex, kterej funguje celou historií. A je pravda, že ta úžasná historka o tom, jak to celý vzniklo, to je hrozně chytlavý. Když si vezmete toho chlápka, co jde z té hory s těma obrovskějma kamenejma deskama, který váží dvakrát tolik co on a on to v klidu nese... A říká nebudeš dělat tohle a tohle...
80. J: A z nebe mu to podá Ježíš!
81. M: Ježíš tehdy ještě nebyl!
82. S: (smích) To je super. A víte něco o současný církvi třeba? Nebo o církvích? O církvi katolický možná právě to, co vidí člověk v souvislosti s tím papežem...
83. M: No, člověk toho vidí víc... Slyšela jste někdy úžasnou konspirační historku o tom, že Ježíš vlastně nikdy neexistoval?
84. S: No, to jsem neslyšela, ale můžeš ji klidně povyprávět.
85. M: Ne, neslyšela? To asi nezvládnou povyprávět takhle z fleku, ale podívejte se na film Zeit Geist.
86. S: A můžeš to nějak jenom v rychlosti shrnout?
87. M: To je založený na tom, že Ježíš měl převzaté vlastně veškeré svoje atributy od všech předchozích svatých mužů a proroků, počínaje staroegyptským bohem Ra, přes všechny ostatní starověké proroky, že on byl vlastně poslední. Na jednu stranu se to zdá divný, tohle jsem nikdy neslyšel, tak to nemůže být pravda, ale něco tomu chce věřit.
88. S: Takže vlastně si nejseš úplně jistej, jestli byl Ježíš historická osoba nebo ne?
89. M: Samozřejmě někdo takovej existovat musel, jinak by se to nevyvinulo.
90. J: Ježíš je potvrzená historická osoba, Ježíš žil, akorát záleží na tom, jestli člověk opravdu věří, že konal ty zázraky nebo ne.
91. S: Aha. A asi poslední věc: jestli Vám připadá, že o tom víte dost, ze školy?
92. J: Ze školy? Tak ze školy takový ty základní témata určitě, ale nikdy to není hlubší, jako když se třeba dva lidi baví nebo tak, s rodičema se o tom bavíte, pak děda s babičkou, třeba, já nevím, my jezdíme za jednou paní, která je dost tvrdá katolička, tak jako s ní se o tom pobavíte... Ze školy víte tak polovinu nebo třetinu.
93. M: Prostě víte, jak to začalo, takový ty věci kolem, dozvíte se to, co Vám nikdo neřekne, lidi se baví o aktuálních věcech, nebudou se bavit o historii. Ve škole se dozvíte, jak to začalo, to je určitě prospěšný.
94. S: Tak jo, díky.

Příloha 3

Rozhovor

Kryštof Bartoš a Jan Puchýř, 3. ročník čtyřletého gymnázia, oba souhlasili s poskytnutím rozhovoru pro studijní účely diplomové práce. Rozhovor byl veden na GML 4. 6. 2010. Oba studenti jsou v rozhovoru označeni prvním písmenem křestního jména, autorka rozhovoru je označena jako „S“.

1. S: První věc je, úplně nejdůležitější, co víte o křesťanství?
2. K: Já myslím, že hodně, pokud to chceš slyšet všechno, to tu budeme hrozně dlouho. (smích) Možná půjde spíš o konkrétní zkušenosti, ne?
3. S: Určitě. Takže myslíte, že toho víte hodně?
4. J: Docela jo.
5. K: Mám to nějak v rychlosti shrnout?
6. S: To není potřeba, tohle není zkoušení. (smích) Jde spíš o vaše názory.
7. S: Dozvěděli jste se o tom něco tady na gymplu, ve výuce?
8. J: Jo, dozvěděli.
9. K: Já moc ne, protože sem chodím teprve půl roku.
10. S: Jo, jasně.
11. K: A předtím jsem chodil úplně jinam a tam jsem se toho teda taky moc nedozvěděl. Takže tak.
12. S: A kam jsi chodil na gympl?
13. K: Do Tišnova.
14. S: A můžu se zeptat, v jakém předmětu nebo kdy v průběhu té školy...?
15. J: V češtině, s panem profesorem Zajíčkem³⁵⁶, někdy loni nebo předloni. To jsme brali různý mytologie, tak jsme brali i tu židovsko-křesťanskou, samozřejmě. Pak jsme na to navázali referáty na různý biblický příběhy, já teda jsem žádné nedělal. Ty referáty byly zpracovaný dobře, spolužákama.
16. S: A učili jste se o tom třeba něco v dějepise nebo v občance?
17. J: No, v dějepise asi tu misii, v občance ani ne.
18. K: U nás v občance taky prakticky vůbec.
19. S: Jo, tak hlavně ty informace jsou z dějin češtiny a literatury.
20. J: Jo.
21. K: Já myslím, že v občance se to spíš zaměřuje na ten antickéj pramen evropského vědění. V občance se ta Bible a to biblický, z čeho Evropa vyrůstá, moc nebere.
22. S: Jasně, takže v občance jste Augustina nebo Akvinskýho nepotkali, vysloveně jenom Platonové a Sókratové?
23. J: Jo.

³⁵⁶ PhDr. Stanislav Zajíček, profesor českého jazyka a latiny, viz <http://www.gml.cz/>, 4. 6. 2010

24. K: No, jo. Křesťanští filosofové a scholastika, to se nějak moc v té filosofii neprobírá. I když...
25. J: Víceméně je to jenom filosofie, myslím.
26. K: I když my jsme ještě filosofii moc neměli.
27. S: Protože jste třetáci, že? Takže vás to teprve čeká.
28. K: Pravděpodobně, jestli to stihnem.
29. S: Jestli to stihnete. (smích) A myslíte si, že by se o tom mělo učit na škole?
30. K: Určitě.
31. J: Mělo, pro dost lidí je to zásadní věc.
32. K: Já bych to nasadil na to, že evropská kultura je z antiky a z judaismu. Z křesťanství potažmo. Takže je to v podstatě půlka naší kultury nebo půlka těch základů. A mělo by se to probírat víc, než v současnosti, si myslím.
33. S: Myslíš, že víc? A co se teda v současné době probírá? Vy jste říkali, že se probírá mytologie a Bible a židovsko-křesťanská literatura. A jakým stylem se to probírá? Spíš jako historický fakta?
34. K: Já myslím, že pro historický fakta tam není místo, jako v té češtině, protože tam žádný historický fakta nejsou, že jo. Jako ty příběhy. Spíš jde o mytologii.
35. J: Jo.
36. K: A taky nevím, co bychom se dozvěděli, nebo co by se oni dozvěděli, když jsem tady ještě nebyl, kdyby neměli pana profesora Zajíčka, že by třeba nebylo tolik té mytologie.
37. J: No, to nebylo, si myslím.
38. S: Aha, dobře. A když jsi Kryštofe říkal, že by se o tom mělo učit víc, tak v jakém smyslu?
39. K: Řekl bych, že právě té filosofie se to týká, nebo aspoň základy jakési teologie. Něčeho takového.
40. S: Takže se učíte spíš stylem: „Tohleto jsou ty příběhy.“
41. J: My jsme se z toho učili nějaký ty základní ideje, jako že Jákob byl prostě otec lidu...
42. K: Izrael.
43. J: ... že poslušnost Bohu je ta základní idea. Případně jsme se učili o těch významech příběhů, hlavně.
44. S: A ještě jsem se chtěla zeptat, jestli kromě toho, co vám říká profesor, vy teda máte štěstí, máte pana Zajíčka, máte třeba nějaký učebnice, ve kterých by to nějak bylo popsány.
45. J: Tak v češtině máme učebnici od pana Blažkeho.
46. S: Máte Zrcadlo?³⁵⁷
47. J: Jo.
48. K: To já jsem ho ještě nedržel v ruce.
49. J: Tam je toho dost, nebo jako něco tam bude.

³⁵⁷ Kouzelné zrcadlo literatury, sada učebnic a čítanek, viz seznam použité literatury

50. S: A třeba právě ten dějepis nebo občanka, na to máte nějaký učebnice? Dá se tam něco vyčíst?
51. J: No, v dějepise, tam se tu mytologii moc neučíme. Máme sice i učebnici, ale moc ji nepoužíváme. A v občance nemáme žádnou učebnici, myslím. Nebo když jsme ji měli, tak jsme ji používali jen okrajově.
52. S: Takže hlavně to leží na tom profesorovi?
53. J: Jo.
54. K: Hm.
55. S: A máte pocit, že vám fakta říká objektivně? Že třeba co se týče toho náboženství, že tu výuku neovlivňuje jeho vlastní světonázor?
56. J: Já bych řekl, že ne, u Zajíčka.
57. K: Já si teda myslím, že u Zajíčka jeho světonázor docela hodně ovlivňuje to, jak to učí, ale myslím si, že je to docela fajn, jak to podává, všechny ty věci. Možná to vidím trochu skrze svoje osobní sympatie, ale je fakt dobrej.
58. S: Ještě se zeptám: vy jste říkali, že se o tom křesťanství učíte hlavně v češtině, hlavně o té mytologii, tak mě zajímá, jestli to máte spojený především s dobou minulou nebo jestli je ten odkaz, o kterým se učíte, pro vás aktuální?
59. K: Tak to záleží na přijímači. Ale pro mě třeba to je aktuální, protože přece jenom to člověk pořád kolem sebe vidí, i když to trošku ustupuje, nebo nevím, jak to říct. Ale je to všude kolem, kostel stojí v každé malé vesnici. Je to všude. Takže je to aktuální. Navíc, když se to spojí. S tím panem profesorem Zajíčkem v češtině je to všechno takový v souvislostech. Že i když se učíme třeba o osvícenství nebo nějakou modernější literaturu, tak pořád tam ten vliv toho křesťanství je a určitě ho vnímáme, ten vliv a to z čeho to vychází všechno.
60. S: Jo, to je perfektní. Ještě jsem se chtěla zeptat na ten dějepis, protože v češtině jste se teda učili o těch mýtech, ale v dějepise se to taky určitým způsobem prolíná. Jako křesťanství dějinama, tak jakým způsobem se to tam podává?
61. J: No, tam se to prostě jak je ten historický základ, toho křesťanství, nevím, jak bych to řekl. Jak to začalo, pak vlastně ty historický události, jak to získalo nadvládu nad římským náboženstvím...
62. K: Za Konstantina.
63. J: ... vlastně o tom základu, jak probíhal ten kult, jak rostl, vlastně jak se to vyvíjelo, jak se vyvíjel vliv ve společnosti.
64. K: Potom nějaký věci ve středověku, křížový výpravy, papežský stát, Řehoř Veliký, a tak dále a tak dále, něco jsme se určitě dozvěděli.
65. S: Hm. A jedna speciální otázka: jak jste se učili o husitství?
66. K: Rozhodně jsme se už o husitství neučili tím komunistickým stylem, že je to nejslavnější etapa našich dějin a že k ní se teda odkazujeme, že to je super, že Češi vévodili celé Evropě a v Táboře měli ty sudy, do kterých házeli všechen majetek, a byli společně vzato komuna, a byli to komunisti a tak dále, tak to už určitě ne. Dneska už si myslím, že na to většina středních škol pohlíží díky těm profesorům tak, že to rozhodně není nejslavnější etapa našich dějin, že to bylo

spíš strašný zvěrstvo a barbarství. I když já sám ten náboženskej základ považuju za strašně ušlechtilěj a Husa bych okamžitě prohlásil za svatýho, kdyby to bylo na mě. (smích)

67. S: Takže učili jste se i o tom náboženským základu, nebylo to jenom v politicejch souvislostech?
68. J: Jasně, jasně. Učili jsme se o Husovi, o jeho učení, co prosazoval.
69. S: Takže se tam ta teologie asi dostala, přece jenom.
70. J: Jo.
71. K: Jo, tam jo.
72. S: A jak jste se učili třeba o reformaci?
73. K: Tak určitě jsme si něco říkali o Lutherovi, o Kalvínovi, to už je teda docela dávno, to bylo ještě na minulé škole, takže si to moc nepamatuju.
74. S: Zase by mě zajímalo, jestli to bylo spíš z politickýho hlediska.
75. K: Jo, tak to bylo z politickýho hlediska! Tam toho teologickýho nebo náboženskýho hlediska bylo minimum.
76. J: Ano. Tak: čeština, dějepis. V češtině se to bere spíš okrajově, že byla nějaká reformace a protireformace, o těch autorech jsme se nějak extra moc neučili, no a v dějepise jsme se učili o tom politickým procesu, kterej z toho vznikl.
77. S: A jste schopný si to propojit, ty dvě stránky, něco z češtiny a něco z dějpisu?
78. J: Jasně, jasně.
79. S: A učili jste se něco o tom, jak vypadá křesťanství dneska nebo ty informace o tom dnešním křesťanství vidíte spíš okolo sebe?
80. J: Spíš okolo sebe.
81. K: Co si člověk přečte v novinách, a tak dál.
82. S: Ovlivnila vás nějak výuka ve vašem názoru?
83. K: Já myslím, že ani ne, že už jsem věděl něco předtím a že to až tak moc můj pohled nezměnilo.
84. J: No, já jsem to začal v podstatě tak pořádně vnímat. Předtím jsem jsem to nějak extra nevnímal.
85. S: Takže se to stalo třeba nějakým tématem nebo námětem k přemýšlení tím, že ses o tom něco dozvěděl?
86. J: No, trošku.
87. S: A poslední věc: co si o křesťanství myslíte vy osobně? Ono už to trošku vyplynulo...
88. J: No, jak bych to popsal... Řekl bych, že křesťanství má něco do sebe, má v sobě nějaký mravní poselství, základ je docela dobrej, a pak si z toho ta církve v minulosti udělala svůj byznys, no a v podstatě začala sloužit ďáblu. Pak zase za komunismu to bylo docela dobrý, protože byli utlačovaní a neměli v podstatě žádný materiální zázemí. Nemělo je moc co zkazit.
89. K: A taky někteří třeba spolupracovali s disentem. Třeba takovej Tomášek nebo Duka, to si myslím, že jsou výborní lidi. K těm chovám velkou úctu.
90. S: A když jsi, Honzo, říkal, že ti ten základ připadá docela dobrej, jsou nějaký křesťanský hodnoty, třeba morální, který uznáváš ve svém životě?

91. J: No, já uznávám ve svém životě morální hodnoty jako celek, nezajímá mě, jestli jsou z křesťanství, buddhismu, judaismu nebo něčeho jiného. Když se mi to zdá jako logický, tak je to logický.
92. K: Já jsem skoro zamilovanej do křesťanství od Krista až tak do toho třetího, čtvrtého století, kdy bylo v Římě vyhlášeno za oficiální náboženství. Ti lidi, kteří v tom žili, tak si myslím, že byli skutečně Kristovi následovníci. Že od toho, jakmile se to stalo oficiálním náboženstvím, se to strašně zvrhlo. Ne teda asi úplně nejdřív, ale potom, když byla ta církev tak mocná. Všeobecně bych řekl: souhlasím s tím náboženstvím, protože je úžasný, je to skvělá filosofie Dobra, a přitom tak jednoduchá, že je přístupná nejširším vrstvám obyvatelstva. A Ježíš je úplně úžasná postava, strašně se mi líbí ta legenda o něm a o učednících a tohleto všechno. Obdivuju ho, jestli žil. Ale neztotožňuju se s míněním té církve. Na druhou stranu si myslím, že už je to moc starý, dneska, že to chce fakt změnu. Je to vidět třeba i na křesťanském umění, si myslím. Že když jsem třeba viděl v Itálii v Ravenně křesťanský sochy, sarkofágy a tak, prostě ty křesťanský památky z úplně ranejch dob, tak to je fakt něco úžasnýho, to je prostě úplně čistá víra, tam to fakt je. Už ale od baroka dál mi to přijde hrozně vyčpělý, překonaný. Třeba to jenom nedokážu vidět, ale myslím si, že to už není, co to bývalo, všechno se časem opotřebuje. Ale jinak je křesťanství úžasný, jedna z nejlepších filosofii vůbec.
93. S: Ty jsi říkal, že Ježíš je dobrej, jestli žil, tak je na tohleto díváte? Co považujete z toho křesťanskýho za pravdivý, za historicky ověřitelný?
94. K: Věřím v to, že žil Ježíš a všichni jeho učedníci, všechny ty postavy, že to tak podobně nějak bylo, na zázraky teda nevěřím, protože si to těžko dovedu představit, nejsem materialista, ale tohle ne. A to podle mě stejně není důležitý, nějaký zázraky, to je prostě pro vidláky, aby jim to připadalo krutý. Kouzlo je v tý myšlence, ne v tom, že někoho vyléčíte z malomocenství.
95. S: Jo a ještě na jednu věc jsem si vzpomněla: když jste se učili o tý Bibli, tak jste se učili ty příběhy, jak je to tam naskládáný za sebou. A bavili jste se o tom, jak je to s pravostí Bible? Jestli je oprávněný říkat, že Bible je Písmo svatý, něco o vývoji?
96. J: No hele, Bible je rozhodně pro lidstvo prospěšný text. Trošku historický, možná, třeba pojednává o raných stádiích židovského státu. A svatý? No... Bible samozřejmě vznikla z řady příběhů, posouvala se nějak ústním vyprávěním, není to plný Boží pravdy. Vykládat Bibli doslovně je podle mě prostě blbost. Musíme to vidět symbolicky, mytologicky, takhle.
97. K: Člověk to musí umět číst, to je jasný. Já bych ještě dodal, že jak jsme se o tom učili, tak jsme se učili o apokryfních evangeliích a tak dále. A o tom, jak ty texty vlastně vznikly a kdy. Ale skoro nic si z toho nepamatuju.
98. S: Jasně, ale máš povědomí o tom, že to prostě nesešouplo z nebe.
99. K: Hm, ano.
100. S: Moc vám oběma děkuju.

Příloha 4

Rozhovor

Eliška Lysoňková, Kristýna Kepáková, 1. ročník čtyřletého gymnázia, obě souhlasily s poskytnutím rozhovoru pro studijní účely diplomové práce. Rozhovor byl veden na GML, 4. 6. 2010. Obě studentky jsou v rozhovoru označeny prvním písmenem křestního jména, autorka rozhovoru je označena jako „S“.

1. S: Já nevím, jestli Vám pan profesor Zajíček o mně něco říkal... Říkal?
2. E: Říkal, že jsi studentka, myslím, že evangelické katedry...
3. S: No, já studuju evangelickou teologii a píšu diplomku. A ta diplomka je o křesťanství a určitým způsobem se dotýká výuky na gymplu, a proto bych se Vás potřebovala zeptat na pár věcí. Jestli souhlasíte. A jako první věc se Vás musím zeptat, jestli souhlasíte s tím, že to, co tady dneska uslyším a nahraju, že použiju pro účely své diplomky.
4. E: Jo.
5. K: Já myslím, že kdybychom nesouhlasily, tak bychom sem ani nešly. (smích)
6. S: Díky moc. Úplně první otázka je, jestli víte, co je to křesťanství.
7. E: Víra.
8. K: Ano, je to víra.
9. E: Jasně, že to víme.
10. S: A můžete to nějak specifikovat?
11. K: Tak křesťanství je jedno z nejrozšířenějších náboženství na světě, je to taky jedno z nejstarších a řekla bych, že co se týče České republiky, tak je tady taky nejrozšířenější, i když samozřejmě v porovnání mezi ateistickou částí obyvatelstva a tou věřící, křesťanskou, ta křesťanská je ve velké minoritě.
12. E: Tak asi tu máme problém v jiné věci, totalita to udělala.
13. S: Supr, fajn a teď....
14. K: Nějaký základní věci?
15. E: Ne, ne, ne, tohle není zkoušení.
16. S: Přesně tak, tohle není zkoušení. Zajímalo by mě, co jste se, nebo jestli jste se o křesťanství učily tady na gymplu?
17. E: Kromě toho, že jsme probírali v českém jazyce Bibli a že jsme v zemáku probírali, jaký náboženství jsou ve světě a takovýchle srandy, tak v podstatě vůbec.
18. K: Asi bych s tím souhlasila, ale je pravda, že právě v literatuře v rámci starověké hebrejské literatury jsme se té Bibli věnovali, ale řekla bych, že to bylo spíš z toho literárního hlediska.
19. S: A co jste se učili v tom zeměpise?
20. E: To jsme se učili, že jsou čtyři základní náboženství a který je nejstarší a který je nejrozšířenější, že v ČR je to špatný s náboženstvím obecně a s křesťanstvím, ale jinak jsme si o něm moc neříkali...

21. K: Jako třeba nějaký základní informace, co to vůbec je a jak se liší třeba islám od křesťanství. Tak samozřejmě, že člověk nějaké základní povědomí má, ale není to tak, že bychom od těch vyučujících dostali nějaký výklad, žádná náboženská výchova...
22. S: Určitě, tak to by ani neměla být. A učili jste se třeba něco v občance nebo ve filosofii? To Vás asi teprve čeká, že jo?
23. E: No, my teďka bereme povahu, jako obecně a předtím jsme se učili o ekonomii.
24. K: Já myslím, že to jsou věci, ke kterým bychom se měli dostat v těch společenských vědách.
25. S: No, zhruba ve třetíku... A myslíte si, že by se o tom křesťanství mělo učit na gymplu?
26. E: Tak lidi by měli vědět, o co přicházejí aspoň, když jsou nevěřící, myslím já osobně, ale nevím.
27. K: Hm, myslím si, že hodně záleží na tom, kdo je zřizovatelem té školy.
28. E: Přesně. Na Bigy³⁵⁸ mají náboženskou výchovu.
29. K: Ale myslím si že i takhle... Měly by být ty informace dostupný, si myslím...
30. S: Já jsem to nemyslela ani tak, jestli by měl být nějaký speciální předmět, ve kterým by se teda vyučovalo přímo náboženství, jako třeba na Bigy, ale jestli považujete za dobrý, že třeba v tý češtině se o tom učí, o nějaké Bibli, že něco takového bylo, nebo jestli Vám to připadá jako další kus látky, kterej je nutný zvládnout?
31. K: Já si myslím, že je to dobře.
32. S: A proč?
33. K: No, já si myslím, že někteří lidi, nebo někteří studenti, právě i z toho prvního ročníku třeba, ne všichni mají možnost, pokud jejich okolí není s náboženstvím nějak spjatý, nebo s křesťanstvím, tak pokud nemají možnost se dostat právě k těmhle informacím, tak je to cesta, jak zjistit, že vůbec něco takového je, ale k tomu asi musím podotknout, že když jsme právě brali tu Bibli v té literatuře, tak ne úplně všechny výklady mi připadaly adekvátní.
34. S: Hm?
35. K: Vzhledem k tomu, že já teda jsem věřící, jsem křesťan, tak s některýma věcmi jsem si říkala aha, tak takhle si teda nemyslím, že to je! Určitě je to těžká věc, takhle prezentovat takovýhle složitosti. Nějak o tom mluvit, aby to mohlo být přijatelný, ten výklad, jednak pro ty lidi, kteří jsou třeba nevěřící nebo na to nemají nějaký názor, jednak pro ty, kteří teda o tom něco vědí nebo jsou věřící. Ale to jsem se asi dostala trochu dál.
36. S: Ne, to je super, k tomu by směřovala jedna z mých dalších otázek: jestli máte pocit, že ti učitelé Vám to předávají objektivně, ty informace o tom náboženství samotným nebo jestli to vypadá, že jsou zkreslený třeba jejich názorem?

³⁵⁸ Biskupské gymnázium Brno

37. E: Ani ne. Protože pan profesor Zajíček, ten nám akorát prostě řekl, co je teda v Bibli. Pak teda já jsem se ho odvážila zeptat, jestli je věřící, tak mi řekl svůj názor na to, ale říkal mi, že nás nechce nijak ovlivňovat, že názor ať si vypěstujeme sami. A v jakýmkoliv jiným předmětě, když na to padne slovo, tak akorát ti profesori se nás zeptají, kdo je z Vás věřící, tak se přihlásí tak čtyři lidi, asi čtyři jsme u nás věřící, a v podstatě oni to nijak nerozebírají s náma, oni nám neříkají svoje názory. A ani když o tom mluví, tak mi nepřijde, že je to nějak extrémně ovlivněný jima.
38. S: No, když jsme se dostaly k tomu, že Kristýna nesouhlasila s nějakým výkladem?
39. E: Kubáč.³⁵⁹ Kubů, v zeměpise, ten byl super: „Proč věříte?!“
40. K: Já nevím, já jsem tam nebyla.
41. E: On probíral náboženství, a teď se ptal: „Kolik vás tady je, kdo v něco věříte?“, tak se přihlásila tak většina třídy a on: „A kolik vás tady je křesťanů?“, Kristýna tam nebyla, tak jsme se přihlásili tři, a on se tak nahnul: „A proč věříte? A v co věříte?“. Tak to z nás začal páčit. A vysvětlujte mu, v co věříme, já nevím...
42. K: Já si myslím, že křesťan by měl být schopnej to nějak právě obhájit.
43. E: Jo, proč věříš, ale vysvětluj to člověku, kterej k tomu nemá žádněj vztah, jako je třeba Kubáč!
44. K: To je tvůj názor, já mám jinej.
45. K: Ještě teda v té češtině, v literatuře, je samozřejmě vidět, že je to subjektivně vnímaný, ale přece jen se mi zdá... Ten základ asi je podávaný tak, jak je, ale asi mi utkvěly takový malicherný maličkosti, který mi připadaly takový příliš subjektivní.
46. S: A komentovala jsi to třeba v té hodině?
47. K: V té hodině ne. (smích)
48. S: Hm. A máte pocit, že to jde nějak komentovat? Že když se Vás zeptají, jestli jste věřící a vy řeknete, že jo, že je možnost, abyste k tomu výkladu toho profesora připojili nějakěj svůj komentář?
49. E: Já si myslím, že kdybychom o to stáli, tak jo.
50. K: Myslím si, že by to neměl být problém. Že by člověk nějak nemohl říct, že takhle si nemyslí, že to je. Otázka je, jestli se k tomu odhodlá.
51. S: A přišel Vám ten způsob, jakým se vyučující zeptali, jestli jste věřící nebo kdo je věřící agresivní? Souhlasily jste s tím, že zvednete ruku a řeknete to přede všemi?
52. E: Jasně.
53. K: Tak samozřejmě, že to je věc každýho, jestli tu ruku zvedne nebo ne, potom to je akorát na něm. Myslím si, že ti profesori k tomu přistupují tak, že člověk opravdu nepozná, jestli jsou jinýho názoru, určitě to neprojevují nějak, já osobně jsem se nesetkala s tím, že by nějak...
54. S: Neutlačujou vás? (smích)

³⁵⁹ Mgr. Petr Kubů, profesor matematiky a zeměpisu, viz <http://www.gml.cz/>, 4. 6. 2010

55. K: Ano.
56. S: Další otázka, kterou k tomu mám: když jsme se dostaly k tomu, že se o křesťanství ve škole učí, tak jak se o něm učí? Jestli informace máte spíš od profesorů nebo jestli jsou třeba nějaký i v učebnicích, který máte?
57. E: V učebnicích? V dějáku je vývoj křesťanství, Svatá říše římská, ...
58. S: A co máte třeba na češtinu za učebnici?
59. K: My máme Kouzelné zrcadlo literatury od pana Blažkeho.³⁶⁰ Já mám teda to starší vydání, takže nevím, jak je to v tom novém, ale tam v souvislosti s Biblií byl určitý úvod, co to křesťanství je, ale velmi stručně. Byla tam popisována Bible právě spíš z toho literárního hlediska.
60. S: Takže hlavně ty informace jsou od toho vyučujícího?
61. K: Ano, ano, i když...
62. S: A na dějepis nemáte učebnice?
63. E: Máme, ale tam není popsáný, co to je křesťanství, tam je leda tak napsáný, jak se ta víra šířila.
64. S: Takže hlavně popis z politického hlediska, žádný věroučný věci?
65. E: To tam není.
66. K: Není to nic konkrétního, spíš obecně. Tam se kalkuluje s tím, že náboženství, křesťanství, to je pojem, o kterém by člověk měl nějak vědět, co to je.
67. E: Mně připadá, že ty učebky pro čtyřletý gymnázia už tak nějak počítají s tím, že ten student ví, co to křesťanství je a prostě to tam nevysvětlují. Třeba v dějáku je prostě napsáný vlna křesťanství se šířila... I když basically, my teďka berem starověkej Řím, ale ono už se to tam trošičku taky míchá do toho. Tam je prostě napsáný: křesťanství bylo tam a šířilo se tamhle a v křesťanství se stalo tohle, ale není tam napsáný: křesťanství JE tohle.
68. S: A myslíš, že by to tam mělo být?
69. E: Já si myslím, že každěj nějak přibližně ví, co to asi tak je, já pochybuju, že student prváku neví, co to je křesťanství.
70. K: Jo, i když mně osobně by nevadilo, kdyby to tam bylo.
71. S: Je otázka, jestli ten student ví jenom to, že křesťanství je náboženství, nebo jestli ví i něco o těch hodnotách, který přináší.
72. S: A teď ještě další věc: jestli se o tom učíte spíš jako o něčem, co bylo nebo jestli se o tom učíte jako o něčem, co je základ naší kultury nebo jako o něčem, co je pořád aktuální?
73. E: No, to ani nevím.
74. K: To je dobrá otázka.
75. S: Snaží se vám to učitelé spojit s dnešní dobou?
76. E: Je mi jasný, že až se budeme učit o socialismu, že tam bude zmíněný, že se to snažili utnout, tu víru v ČR a že na Slovensku ta víra zůstala spíš, protože je tam víc vesniček a víc kostelů a tím pádem víc věřících.
77. K: (smích) To je zajímavá teorie.

³⁶⁰ Sada učebnic a čítanek, viz seznam použité literatury

78. E: No ale jo. Na Slovensku je víc těch věřících, protože Slovensko nemá víc velkejch měst.
79. K: Já si myslím, že je to jinak v každým předmětu. Myslím, že třeba právě v té literatuře to pan profesor dává hodně do souvislostí, jak se to vyvíjelo, že je to vlastně dodnes, pořád v současnosti a v tom dějepise je to braný vždycky v určité etapě historické. Je tam zmíněný, že křesťanství bylo nebo nějaký to náboženství, ale že se to tak trochu jakoby člení. Není to úplně souvislý. Ale možná je to tím, že není téma náboženství a jeho vývoj, možná, že kdyby bylo, nebylo by to tak rozkouskovaný.
80. S: A připadá vám, že se učíte o hodnotách, který křesťanství přineslo celý naší kultuře? Nebo se třeba v té češtině učíte o tom, že v Bibli je Desatero a že jsou tam nějaký evangelia?
81. E: Tohle.
82. S: Tohle? Takže spíš fakta?
83. E: Jo.
84. K: Jo, ano. I když... My jsme to brali hodně do detailů, z hlediska toho obsahu, co všechno tam je, Starý zákon a takhle, ale i jsme si říkali, že Starý zákon je i zákoník a v rámci příběhu Ježíše Krista tam bylo zmíněné to křtitelské hnutí a potom určité názvuky k těm farizejům, kteří dávali důraz hlavně na plnění všech těch pravidel, celej ten seznam, co všechno musí člověk udělat, tak že právě pak to bylo zaměřeno spíš na to nesobectví a neusilování o přílišné bohatství... Nedokážu to správně vyjádřit. Ale myslím, že to bylo podaný jako nějaký popis.
85. S: A ještě jedna věc: když jste se učili o Bibli, jestli jste se učili o tom, jak třeba vznikala?
86. E: Jako jak byla sepisovaná?
87. S: Hm.
88. E: Ne, neučili, my jsme se akorát učili, co v Bibli je a co tam je ta příběhy, ale jak byla sepisovaná a kdo začal a jak začal, to ne.
89. S: Jo, takže jste se neučili o tom, že to sice je Písmo svatý, ale že to není tak, že by jednou zbuchla s nebe a byla? O tom vzniku jste se neučili nic?
90. K: Asi spíš ne.
91. S: A připadá vám, že se o tom učíte dost? Že třeba vaši spolužáci mají možnost s z toho udělat nějaký obrázek.
92. E: Já si myslím, že naše spolužáky to hlavně nezajímá. Ale myslím, že se o tom učíme dostatečně, aby to byli schopní pobrat i ateisti i křesťani.
93. S: A museli jste se něco naučit konkrétně, třeba vyjmenovat evangelia?
94. E: Desatero nazpaměť. Ale když jsme se učili indickou literaturu, tak jsme zase museli umět nazpaměť šiksápádu, takže tomu bych zase nepřikládala nějaký význam.
95. S: Takže od každýho kousek.
96. K: Přesně tak.
97. S: Ještě jsem se chtěla zeptat, jak jste se učili o husitství nebo o reformaci?

98. E: Juch, to už si nepamatuju.
99. K: No, to málo, co si pamatuju... To je dávno, o tom jsme se učili někdy ještě na nižším stupni.
100. S: Na gymplu vás to ještě čeká.
101. K: Ano. My probíráme dějiny od začátku, teďka jsme v nějakým tom starověku. Ale myslím, že to husitství bylo trošku prezentováno, jako že to byli ti dobří, kteří se odpojili od té hrozné církve, že oni byli ti správní.
102. S: A učili jste se o tom, co učil Hus nebo hlavně o tom, jak ty roztržky probíhaly?
103. E: No, my vlastně nevíme, co ten Hus kázal, protože nám to Janová³⁶¹ nějak extrémně nevykládala.
104. K: Ano, zase ne moc ty filosofický věci.
105. S: A vy jste obě dvě katoličky?
106. E: Ano.
107. K: Ano.
108. S: A jak se díváte na to, jak se učí o církvi? Učí se o středověku a inkvizici, tak jakým způsobem si to propojujete se svou dnešní existencí v církvi?
109. E: Já nevím. Mně nějak nevadí, co se o tom učí. Mně spíš vadí, že když potom někde řeknu, že jsem křesťan, tak si právě každé vzpomene na inkvizici a každé si vzpomene na to zlý, i v současné době, že mu stále to křesťanství úplně vnucujou a že když já někde řeknu, že jsem křesťan, tak už je to takový trošičku skrz prsty.
110. K: Jo, já jsem něco chtěla říct, k tomu... Jo! Já si myslím, že určitě to, co ve středověku ta církev dělala, život různých duchovních a různé ty desátky, to nebyl krok správným směrem. A i v dnešní době je to s tím hodně spojovaný. A je pravda, že to bylo a nejde to jako popírat, že to nebylo, ale já osobně... slovo distancovat není to správný, ale беру to jako krok nesprávným směrem, ale za tu dobu už to taky nabírá jiné směr, kterej je od toho už hodně vzdálenej.
111. S: A máte třeba pocit, že v tý škole se klade větší důraz na to temný, minulý, nebo že je i snaha ukázat, že ten krok nebyl správným směrem a že teď to jde jiným?
112. K: Myslím si, že je to spíš ta první možnost. Že se popisuje, co všechno dělali, ale ten vývoj se tak nějak moc neřeší.
113. S: A pamatujete si, snad to není moc osobní, jaká byla reakce vašich spolužáků, když jste poprvé zvedli tu ruku, nebo i po druhé?
114. E: To bylo u Čapkovy.³⁶² Ona se nás ptala v angličtině, to si pamatuju, že to bylo poprvé, co se to nějak řešilo nahlas. Ale reakce nevím. Hlavní problém byl v tom, že já jsem byla celá oděná v černým, metalistka a přihlásila jsem se, že jsem křesťan, tak se ti lidi na mě dívali spíš pobaveně, ale nebylo to vyloženě: „Ježíšmarja, tohleto jsou křesťani!“

³⁶¹ Mgr. Jana Janová, profesorka němčiny a dějepisu, viz <http://www.gml.cz/>, 4. 6. 2010

³⁶² Mgr. Čapková, bývalá profesorka angličtiny, viz <http://www.gml.cz/kal07.htm>, 4. 6. 2010

115. K: Ne, tak zlý to nebylo, i když já osobně zase, když jsem třeba v angličtině vykládala zážitky z víkendu, že jsme byli v kostele, tak s tím jsem nikdy neměla problém. Je pravda, že u mě to vyplynulo tak postupně, spousta lidí se mě na to zeptalo. A potom, když to bylo přede všema, tak jsem nikdy neřekla, že ne. I když to není vždycky úplně lehký, protože aspoň ta naše třída, nevím, jak je to jinde, je trochu nastavená odmítavě. S tím, že je tam asi většina lidí, kteří nevěří. Není to nikde přímo řečené, ale spíš takový ten pocit, takové to mírné napětí, tam je. Ale není moc silné.
116. S: A máte pocit, že tenhle ten dojem nebo názor vašich spolužáků nějak ovlivňuje i ta výuka, tak jak probíhá na tom gymnáziu?
117. E: Ne, to ne! To je podle mě jejich vlastnoručně vypěstovanéj názor.
118. K: A možná jejich okolí.
119. E. Myslím si, že tady výuka, profesoři, ani učebnice za nic nemůžou. Určitě tu není nějaké prosazování, že křesťanství teda ne, budme všichni ateisti. To jsem ještě nezažila.
120. K: Myslím, že je to nastavený tak tolerantně, že každej má právo myslet si, co chce nebo věřit.
121. S: Moc děkuju.

Příloha 5

Rozhovor

Anna Fridrichovská, 4. ročník čtyřletého gymnázia, souhlasila s poskytnutím rozhovoru pro studijní účely diplomové práce. Rozhovor byl veden 16. 6. 2010. Studentka je v rozhovoru označena prvním písmenem křestního jména, autorka rozhovoru je označena jako „S“.

1. S: No já jsem se v podstatě všech těch lidí ptala na nějaké otázky, což asi tebe po tý maturitě nemá smysl takhle trápit, ale jedna z věcí, která by se mi třeba hodila vědět, je, co jste se učili o křesťanství na gymplu a v jakých předmětech. Druháci, třetíci říkali nějakou občanku, zeměpis, dějepis a tak...
2. A: Zeměpis mě nějak minul, to jako nejspíš jo, ale nic moc si o tom nepamatuju, tak jako z celého zeměpisu ostatního. (smích) Dějepis určitě, nevím, ale v kterém ročníku to je. Ale určitě na konci Říma, to je zrovna to, co jsem si vytáhla a pak se to asi řeší ještě ve středověku nějak, reformace... V dějepisu teda asi hodně. Občanka mě asi taky nějak minula nebo si ji nepamatuju, to se možná učí už i na tom nižším, to určitě.
3. S: A v češtině?
4. A: V češtině? Asi jenom v rámci středověku, tam to tak nějak jinak nejde, no.
5. S: A pamatuješ si, jestli se učí vyloženě o tom křesťanství, co to je za myšlenkové proud, nebo jestli jsou to spíš historický fakta, že třeba někdy byl nějaký Nero, kterej pronásledoval křesťany?
6. A: Asi oboje, určitě se učí oboje, i z takové religionistické stránky.
7. S: A pamatuješ si něco, co ses v té škole dozvěděla, nebo jsi to všechno věděla předem?
8. A: To nevím. (smích) Asi tu historickou část jsem se dozvěděla, to asi člověk neví sám od sebe, ale jinak si myslím, že jsem toho věděla možná i víc než průměr, protože mamka má nejlepší kamarádku dceru evangelického faráře.
9. S: Aha. A jakým způsobem o tom ti lidi učili? Ti profesori.
10. A: Nejsem si vůbec jistá, kdo z našich profesorů je třeba věřící, nebo teda tuším, že Blažek³⁶³, ale on to s náma asi nikdo moc neprobíral. Jo, v hudebce jsme se učili gregoriánský chorály asi dva roky. On je totiž Blažek tak trochu zatížený a zpívá v jakýmsi sboru gregoriánský chorály, což je sice moc pěkný, ale možná, že to jako všechny úplně nezajímá dva roky. Ale jinak třeba Lukáš³⁶⁴ těžko, to je takovej pragmatik, toho jsme měli vlastně z češtiny. Ale jinak to určitě brali zodpovědně. U Lukáše bych asi poznala, kdyby tím nějak pohrdal, protože když jsme třeba teďka probírali druhou polovinu dvacátého století, tak dával velmi najevo, co si myslí o komunismu.

³⁶³ Mgr. Pavel Blažek, profesor matematiky, viz <http://www.gml.cz/>, 16. 6. 2010

³⁶⁴ Mgr. Jiří Lukáš, profesor českého jazyka a němčiny, viz <http://www.gml.cz/>, 16. 6. 2010

11. S: Ještě jsem se chtěla zeptat, jestli o tom bylo něco v učebnicích, který jste měli?
12. A: V dějáku určitě a na češtinu jsme nic neměli.
13. S: A další věc, jestli to do vás Lukáš nějak meldoval. Protože vím, že třeba Zajíček³⁶⁵ nutí studenty, aby se naučili Desatero z paměti.
14. A: My jsme tu Bibli probírali hodně, asi nejvíc ze všeho, ale bylo to probraný takovým způsobem, že nám řekl, tyhlecty verše, tyhlecty verše, že si to máme přečíst, my jsme si to přečetli. Spíš tak ty příběhy.
15. S: Takže i vám i řekl, abyste si něco četli?
16. A: Hm. Desatero jsme určitě četli, to jsme museli.
17. S: A ovlivnilo tě to nějakým způsobem, že jste se o tom učili nebo tě ovlivňuje, hlavně to, že znáš někoho, kdo je křesťan sám?
18. A: Kladeš těžké otázky! Já nevím. Asi spíš ovlivní ty myšlenky, než ty historický stránky. Většinu jsem toho asi věděla, ale nepamatuju si přesně, co jsem kde vzala.
19. S: A připadá ti dobrý, že se o tom učí na té škole nebo ti to připadá zbytečný? Protože se s tím ti lidi stejně setkají jinde...
20. A: To samozřejmě potkají, ale já myslím, že je to dobře, protože třeba ta historie, to by po tom museli hodně pátrat, to se jen hned tak někde nevezme. Nebo ne v takové míře. Vždycky se to napíše do novin o Velikonocích, o Vánocích, ale to je všechno. A ty myšlenky? Vždyť v tom všichni vyrůstáme, přesto, že jsme všichni zapřísáhlí ateisti, tak to tady nějak je, i ty mravní zásady, všechno... Evropská společnost v tom vyrostla a nemůže se toho vyvarovat. Je třeba pravda, že v občance, v době, kdy jsme se bavili o náboženství, jsme se o křesťanství bavili jenom o trošku víc než o islámu, judaismu a dalších. Ale tam to bylo podaný jako srovnání všeho.
21. S: Takže jste to nějak i srovnávali mezi sebou, ty náboženství?
22. A: Určitě.
23. S: Ještě by mě zajímalo: v té občance jste se asi učili něco o křesťanství dneska, ale co v těch ostatních předmětech? Jestli se o tom učí jako o něčem, z čeho vyrostla naše kultura a bylo to ve spojení s tou a tou a tou historickou epochou, ale dneska už se to moc neřeší, nebo jestli se o tom učí jako o něčem, co je aktuální furt.
24. A: V češtině určitě ne. My jsme to neprobírali jako: tak, teď bude křesťanství, ale když bylo nějaký náboženský dílo, tak bylo, což teď už moc není nebo možná je, ale není tak důležitý. A v dějepise, to pochybuju, současný dějiny řeší asi něco úplně jinýho. Leda v té občance. Tam se to vlastně bralo tak, že dneska už je to na podobné úrovni jako islám. I když islám má v některých zemích určitě i větší místo.

³⁶⁵ PhDr. Stanislav Zajíček, profesor českého jazyka a latiny, viz <http://www.gml.cz/>, 16. 6. 2010

25. S: Mě to zajímalo s ohledem na to, jak jste se učili o komunismu a o historickém vývoji církve na českém území ve dvacátém století.
26. A: No, to je asi otázka hlavně na dějepis, v češtině si nic takového ani nepamatuju, i když vlastně jo, je tam katolická literatura, v tom dvacátém století, ale to bylo třeba Durychovo Bloudění, což je historický román, a nějak se v něm možná ani neodráží ta současnost. V dějepise to určitě bylo, Číhoštský zázrak a tak. Ale rozhodně se to nerozebíralo nějak moc. Ono to bylo v takové době, že nematuranti už tam nechodili a do nás to bylo hřnutý strašným způsobem.
27. S: Jasně, že to bylo v době, kdy jste měli strašně moc věcí, který jste museli probrat?
28. A: Hm. Nematuranti vlastně skončili druhou světovou a my jsme to za strašně krátkou dobu museli všechno dojet. Jo, devětadvacátýho března jsme psali tu poslední písemku, takže za duben, květen,... Spíš duben.
29. S: A ještě, když se vrátím k tomu, že jste probírali hlavně ty historické věci, tak myslíš, že ve škole má místo víc těch religionistických faktů nebo jestli by se to dalo probírat víc do hloubky. Nebo jestli ti to připadá dostačující tak, jak se to dělá?
30. A: Já nevím. Taky je rozdíl škola od školy, ale i u nás na škole jsou lidi, který to prostě vůbec nezajímá. A samozřejmě musí být vzdělání základním způsobem, ale že si toho stejně do života víc odnést nechcú. A když to někoho zajímá, tak si to může zjistit, to zase není takovej problém.
31. S: Děkuju moc.